

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
ZAZA DİLİ VE EDEBİYATI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ZAZACA
KONUŞMA BECERİLERİNİN İNCELENMESİ: KIR- KENT
KARŞILAŞTIRMASI BİNGÖL ÖRNEĞİ

Hazırlayan

Naime KALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Ayetullah KARABEYESER

BİNGÖL-2024

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ
ZAZA DİLİ VE EDEBİYATI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ZAZACA
KONUŞMA BECERİLERİNİN İNCELENMESİ: KIR- KENT
KARŞILAŞTIRMASI BİNGÖL ÖRNEĞİ

Hazırlayan
Naime KALKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ayetullah KARABEYESER

BİNGÖL-2024

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “*Ortaöğretim Öğrencilerinin Zazaca Konuşma Becerilerinin İncelenmesi: Kır- Kent Karşılaştırması Bingöl Örneği*” adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

30.12.2024

Naime KALKAN

TEZ KABUL VE ONAY

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Naime KALKAN tarafından hazırlanan *Ortaöğretim Öğrencilerinin Zazaca Konuşma Becerilerinin İncelenmesi: Kır-Kent Karşılaştırması Bingöl Örneği* başlıklı bu çalışma, 05.12.2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda [oybirliğiyle] başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Zaza Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Ünvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	:	İmza:
Danışman	:	İmza:
Üye	:	İmza:

ONAY

Bu Tez, Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../ 2024 tarih ve .. sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah
BEDEVA Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Bu çalışma Bingöl ilinde bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin Zazaca alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini ölçmek, öğrencilerin Zazacaya karşı tutumlarını ve kırsal ve kentsel bölgelerde yaşayan öğrencilerin Zazaca alıcı dil ve ifade edici becerileri arasında fark olup olmadığını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır.

Bu tezin oluşturulmasında Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği, Kişisel Bilgi Formu ve Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında Bingöl ilinde bulunan 14 ortaöğretim kurumunda bulunan 384 öğrenciye bu ölçekler uygulanmıştır. Bu ölçeklerden elde edilen sonuçlar tezde ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Araştırma ve seminer çalışmaları süresince yardımlarını ve bilgi birikimini esirgemeyen, çalışmaların tamamlanabilmesi için gerekli desteği veren değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayetullah KARABEYESER'e ve SPSS programı kullanımı ve ölçek verilerinin oluşturulması ve verilerin işlenmesi sürecinde desteğini esirgemeyen Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Büro Hizmetleri ve Sekreterlik Bölümü'nde görev yapan Dr. Öğr. Üyesi Ahmet USLU hocama teşekkür ederim. Bingöl Valiliğinin vermiş olduğu izin doğrultusunda çalışmama destek veren Bingöl Anadolu İmam Hatip Lisesi, 60. Yıl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Saray Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Karşıyaka Anadolu Lisesi, Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi, Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi, İMKB Bingöl Anadolu Lisesi, Cumhuriyet Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bingöl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Mevlana Kız Anadolu Lisesi, Yeşilyurt Anadolu Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi, Selahaddin Eyyubi Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Rabia Hatun Anadolu Lisesi olmak üzere on dört ortaöğretim kurumunda bulunan yönetici, öğretmen ve çalışmaya gönüllü olarak katkı sunan tüm öğrencilere teşekkür ederim.

Naime KALKAN

BİNGÖL, 2024

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iv
TEZ KABUL VE ONAY	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ÖZET.....	xiv
ABSTRACT	xv
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER.....	3
2.1. Dilin Tanımı ve Önemi	3
2.1.1. Alıcı Dil Becerileri ve İfade Edici Dil Becerileri.....	5
2.1.2. İki Dillilik.....	6
2.2. Dilin Kaybolma Süreci ve Sebepleri.....	8
2.3. Zazacanın <i>Unesco Dilin Canlılık Faktörlerine</i> Göre Değerlendirilmesi	12
2.4. Kaybolma Tehlikesi Altında Olan Dilleri Yeniden Canlandırma Çalışmaları.....	28
3. GEREÇ VE YÖNTEMLER.....	37
3.1. Araştırmanın Amacı	37
3.2. Araştırmanın Önemi.....	37
3.3. Araştırmacı	37
3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	37
3.5. Araştırma Yöntemi.....	38
3.6. Veri Toplama Aracı.....	38
3.6.1. Kişisel Bilgi Formu	38
3.6.2. Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği	40

3.6.3. Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği	43
3.7. Verilerin Analizi.....	44
4.1. Alıcı Dil ve İfade Edici Becerilerinin Değerlendirilmesi.....	45
4.1.1. Alıcı Dil Becerilerinin Değerlendirilmesi	45
4.1.2. İfade Edici Dil Becerilerinin Değerlendirilmesi	46
4.1.3. Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	46
4.1.4. İfade Edici Dil Becerilerinin Kazanım Bazlı Değerlendirilmesi.....	47
4.2. Demografik Bilgiler ile İfade Edici Dil Becerileri Düzeyinin Karşılaştırılması....	52
4.3. Demografik Bilgiler ile Alıcı Dil Becerileri Düzeyinin Karşılaştırılması	59
4.4. Demografik Bilgiler ile Öğrencinin Zazaca Tutum Düzeyinin Karşılaştırılması ..	64
4.5. Öğrencilerin Zazacaya Olan Tutumları ile İfade Edici Dil Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	78
4.6. Öğrencilerin Zazacaya Olan Tutumları ile Alıcı Dil Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	79
5. TARTIŞMA	80
5.1. Alıcı Dil ve İfade Edici Becerilerine İlişkin Sonuçların Tartışılması	80
5.2. Demografik Bilgiler ile Alıcı Dil Becerileri ve İfade Edici Dil Becerileri Düzeyine İlişkin Sonuçların Tartışılması	84
5.3. Demografik Bilgiler ile Öğrencinin Zazaca Tutum Düzeyine İlişkin Sonuçların Tartışılması.....	88
6. SONUÇ	94
7. ÖNERİLER	97
KAYNAKÇA	100
EKLER.....	105
Ek1: Zazaca Kişisel Bilgi Formu ve Zazaca Öğrenci Tutum Formu.....	105
Ek2: Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği.....	107
Ek3: Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği Değerlendirme Ölçütleri....	108

Ek4: Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği Olası Soru ve Cevaplar	109
Ek 5: Bingöl Valiliği ve Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazıları	113
Ek6: Etik Kurul İzin Yazıları	115

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

CEFR : Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (Common European Framework of Reference for Languages)

SPSS : Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı (Statistical Package for the Social Sciences)

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Nesiller arası dil aktarımı.....	13
Tablo 2 Konuşmacıların toplam nüfus içindeki oranı	16
Tablo 3 Dilin kullanım alanlarındaki değişimler	18
Tablo 4 Yeni alanlara ve medyaya yanıt.....	19
Tablo 5 Dil eğitimi ve okuryazarlık için materyallerin mevcudiyeti	21
Tablo 6 Hükümetin dile karşı tutumu ve dil politikaları.....	23
Tablo 7 Bireylerin kendi dillerine yönelik tutumları	26
Tablo 8 Dil ile ilgili mevcut belgelerin türü ve kalitesi	27
Tablo 9 Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri	39
Tablo 10 Zazaca Tutum Ölçeği Faktör Analizi Bulguları ve Cronbach Alfa Değeri	42
Tablo 11 Alıcı dil becerilerinin değerlendirilmesi	45
Tablo 12 İfade edici dil becerilerinin değerlendirilmesi	46
Tablo 13 Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği'ne ilişkin betimsel istatistikler	46
Tablo 14 İfade edici dil becerilerinin kazanım bazlı değerlendirilmesi.....	47
Tablo 15 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin cinsiyete göre karşılaştırılması (T testi sonuçları).....	53
Tablo 16 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin yaşadıkları yere göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)	53
Tablo 17 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin aile türüne göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)	54
Tablo 18 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin ailede Zazacayı konuşan aile bireylerine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)	54

Tablo 19 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları).....	55
Tablo 20 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları).....	56
Tablo 21 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin ailenin gelir durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları).....	57
Tablo 22 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin annenin mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları).....	58
Tablo 23 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin babanın mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları).....	58
Tablo 24 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin cinsiyete göre karşılaştırılması (Man Whitney U Testi sonuçları).....	59
Tablo 25 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin yaşanılan yere göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	59
Tablo 26 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin evde Zazacayı konuşan aile bireylerine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	60
Tablo 27 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin aile türüne göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	61
Tablo 28 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	61
Tablo 29 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	62
Tablo 30 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin ailenin aylık gelirine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	63
Tablo 31 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin annenin mesleğine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	63
Tablo 32 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin babanın mesleğine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları).....	64

Tablo 33 Katılımcıların Zazaca tutumlarının cinsiyete göre karşılaştırılması (T Testi sonuçları).....	65
Tablo 34 Katılımcıların Zazaca tutumlarının yaşanılan yere göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	66
Tablo 35 Katılımcıların Zazaca tutumlarının aile türüne göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	67
Tablo 36 Katılımcıların Zazaca tutumlarının evde Zazacayı konuşan aile bireylerine göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	68
Tablo 37 Katılımcıların Zazaca tutumlarının annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	70
Tablo 38 Katılımcıların Zazaca tutumlarının babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	72
Tablo 39 Katılımcıların Zazaca tutumlarının annenin mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	74
Tablo 40 Katılımcıların Zazaca tutumlarının babanın mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları).....	75
Tablo 41 Katılımcıların Zazaca tutumlarının ailenin gelirine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)	77
Tablo 42 Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile ifade edici dil becerilerinin korelasyonu (Pearson Korelasyon Analizi)	78
Tablo 43 Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile alıcı dil becerilerinin korelasyonu (Spearman Korelasyon Analizi)	79

ÖZET

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN ZAZACA KONUŞMA BECERİLERİNİN İNCELENMESİ: KIR- KENT KARŞILAŞTIRMASI BİNGÖL ÖRNEĞİ

2009’da yayınlanan UNESCO Tehlike Altındaki Diller Atlası’nda dünyada konuşulan 6500’den fazla dilin; 2400’den fazlasının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu belirtilmiştir. Zazaca UNESCO’ya göre yok olma tehlikesi altında bulunan diller grubuna girmekte ve bu gruba mensup olan dillerde dili konuşan yetişkin sayısı fazla ancak dili öğrenen çocuk sayısında çeşitli kısıtlamalardan dolayı düşüş görülmektedir. Bir dili konuşanların yaşı bir dilin varlığını sürdürebilmesinde oldukça önemli bir etkidir. Bir dili ana dili olarak öğrenen çocuk sayısı arttıkça o dilin yok olma tehlikesi de azalır. Yapılan araştırmada ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin Zazaca alıcı dil ve ifade edici dil becerileri ölçülmek istenmiş ve günlük hayatlarında Zazaca konuşmaya ne kadar yer verdikleri, kendilerinin ve ailelerinin Zazacaya karşı tutumları da değerlendirilmiştir. Ayrıca kentsel ve kırsal bölgelerde yaşayan öğrencilerin Zazaca alıcı dil ve ifade edici dil becerilerinde farklılık olup olmadığı değerlendirilmiş ve sebepleri araştırılmıştır. Yapılan bu çalışmayla Zazacanın günlük hayatta nasıl daha aktif bir şekilde kullanılabileceği ve hem devlet kurumları hem de sivil toplum kuruluşları destekli ne tür çalışmalar yapılması gerektiği ile ilgili çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: tehlike altındaki diller, Zazaca, alıcı dil, ifade edici dil

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE HIGH SCHOOL STUDENTS’ ZAZAKI SPEAKING SKILLS: RURAL-URBAN COMPARISON, BİNGÖL CASE

According to the UNESCO Atlas of Languages in Danger, published online in 2009, of the more than 6,500 languages spoken worldwide, more than 2,400 are in danger of extinction. According to UNESCO, Zazaki is in the group of endangered languages. While the number of adults speaking the language is high, the number of children learning the language has decreased due to various restrictions. The age of the speakers is a significant factor in the survival of a language. The more children learn a language as their mother tongue, the less likely that language is to become extinct. This study aimed to measure Zazaki receptive and expressive skills of students studying in high schools. The extent to which they speak Zazaki in their daily lives and their attitudes towards Zazaki were also evaluated. In addition, it was evaluated whether there were differences in Zazaki receptive and expressive skills of students living in urban and rural areas, and the reasons were investigated. With this study, various suggestions were made on how Zazaki could be used more actively in daily life and what kind of studies should be carried out with the support of both state institutions and non-governmental organizations.

Keywords: endangered languages, Zazaki, receptive language, expressive language

1. GİRİŞ

Ana dilini öğrenmek, ana dilinde konuşmak ve duygularını ifade etmek her çocuğun hakkıdır. Çünkü çocuk ana dilini öğrenemediğinde ait olduğu topluluğun geçmişiyle, kültürüyle bağ kuramaz ve dilin yok olup gitmesi onun için herhangi bir anlam ifade etmez. Ana dilin dört duvar arasına sıkıştığı, sosyal hayatta kendine yer bulamadığı, evde sadece yetişkinlerin konuştuğu topluluklarda dilin kaybı yavaş yavaş başlar ve toplumdaki insanlar bunun pek farkında olmazlar ya da farkındadırlar ama hep birilerinin bir şey yapmalarını beklerler ve sorumluluk almak istemezler. Dil giderek tehlikeye girer ve yavaş yavaş kaybolur.

Kırsal bölgelerdeki topluluklar daha içine kapanıktır ve dış etkenlerden daha az etkilenirler. Akrabalık ilişkileri daha yoğundur. Bulundukları topluluk içerisinde ana dillerini kullanma eğilimleri yüksektir. Genelde evin içinde bulunan bütün bireyler ana dilde konuşur. Çocuk böyle bir topluluğun içine doğduğunda ana dilini aktif bir şekilde konuşarak büyür. Ana diliyle oyunlar oynar, yetişkinlerle ve akranlarıyla iletişim kurar, ana dilinde şarkılar söyler, masallar dinler ve anlatır. Kendini en güzel ana dilinde ifade eder. Geçmişiyle, kültürüyle, atalarıyla bir bağ kurar ve kendisi de bir yetişkin olduğunda ana dilini kendi çocuklarının konuşmasını ister ve onları teşvik eder.

Kentlerde yaşayan topluluklar ise daha dışa dönük topluluklardır, çevrelerinde iletişim kurabilmeleri, kamuya ait kurumlarda hizmet alabilmeleri, okullarda eğitim alabilmeleri için devletin kullandığı resmi dili de kullanmak zorundadırlar. Zamanla ana dilleri sadece evin sınırları içine hapsolür ve günün büyük bir kısmında popüler olan dili kullanırlar. Anadilleri ile olan bağları giderek zayıflamaya başlar ve ana dillerini çocuklarına öğretme ihtiyacı hissetmezler. Dil yavaş yavaş evlerden de çıkmaya başlar ve yok olmaya biraz daha yaklaşır.

Kırsal bölgeden kentlere doğru yaşanan göçlerle şehirleşmenin artmasıyla, televizyonun, sosyal medyanın ve internetin her eve girmesiyle, ailelerin ana diline dair olumsuz yaşantıları ya da umursamaz tavırlarıyla, ana dilini bilmeyen torunlarıyla iletişime geçmek için yetişkinlerin baskın dili öğrenmesiyle ve okullarda eğitim dilinin Türkçe olmasıyla Zazaca büyük bir yozlaşma altında kalmıştır. Modern dünyanın hayatımıza soktuğu her sözcüğün Zazacada bir karşılığının bulunması yerine sözcüğü

olduğu gibi Zazacada kullanma eğilimi dilin giderek kendine has özelliklerini kaybetmesine sebep olmuştur. Zazaca modern dünyada kendimizi ifade edecek kavramları üretmede çok etkili olamamıştır. Bu da Zazaca olarak başlayan konuşmaların baskın dile kaymasına sebep olmuştur. Bu kaymalar zamanla baskın dilin lehine sonuçlanmıştır ve giderek baskın dil daha çok konuşulmaya başlanmıştır.

2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde çalışmanın kavramsal temelleri ve ilgili araştırmalar hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Dilin Tanımı ve Önemi

Dil ile ilgili pek çok tanım bulunmaktadır ve tanımı yapan kişinin dile bakış açısına göre bu tanım değişmektedir ama bütün bu tanımların ortak noktası dilin iletişim aracı olmasıdır (Doğan, 2017). Aşağıda dilin bazı tanımları verilmiştir:

“Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan ve bütün öğrenme faaliyetlerinde anahtar rol oynayan doğal bir araçtır.” (MEB, 2006).

Dil; sesler, semboller ve sözcükler gibi temel birimleri içine alan çevremizle etkileşim ve iletişim kurmamızı sağlayan bir araçtır. Dil gelişimi doğumdan itibaren başlar ve hızla gelişir. Dilin gelişimini kalıtım, cinsiyet ve çevre gibi faktörler etkilemektedir (Kaytez, 2018).

Dil; insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, kendine has kuralları olan ve ancak bu kurallar ölçüsünde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli anlaşmalar sistemi, seslerden oluşan toplumsal bir kurumdur (Ergin, 1997).

Dil; teknoloji, sanayi, eğitim, bilim, ekonomik, dini vb. alanlardaki etkinliklerin şekillenmesi ve bu alanlardaki gelişmelerin sürdürülebilmesi için hayati bir role sahiptir. Çünkü dil aracılığıyla bu bilgiler nesilden nesile aktarılır ve bu alanlardaki gelişmeler sağlanır (Gül ve Soysal, 2009). Dil aynı zamanda kültürümüzü nesilden nesile aktarmanın bir aracıdır. Dil sayesinde hikayeler, masallar, toplumun gelenek görenekleri, topluma ait değerler nesilden nesile aktarılır. Dil kaybolduğunda ise ait olduğu kültür de kaybolur.

Bir toplumun en büyük kaynağı dildir. Dil kişilerüstü bir varlıktır ve bütün topluma aittir. Bir toplumu ayakta tutan, toplumun varlığını ve birliğini devam ettiren dildir. Dil, bir milleti bazen tek başına ayakta tutar, milli benliği muhafaza ederek onu yok olmaktan veya eriyip başkalaşmaktan kurtarır (Ergin, 1997).

Dil kişinin dünü, bugünü ve yarını ile bağ kurmasında en önemli unsurdur. Çocuk dünyaya gelir gelmez etrafındaki insanların birtakım seslerle ona seslendiğini

duyar ve görür. Yaklaşık olarak 10 ay boyunca dinler ve ara ara o da sesler çıkararak ya da beden diliyle karşılık verir. Çevresiyle iletişimi böylelikle başlar. 1 yaşına doğru artık o da çevresindeki kişileri ve nesneleri adlandırmaya ve isteklerini dil aracılığıyla ifade etmeye başlar. Artık jargonlarla, jest ve mimiklerle değil kendini sözcükleriyle ifade eder. Yaşı ilerledikçe çevresiyle etkileşimi ve iletişimin artmasıyla dil hazinesindeki kelime dağarcığı da artmaya başlar. Bunun verdiği öz güvenle çevresiyle bağ kurar ve sosyalleşir. Dil; bazen kreşte hep beraber söylenilen bir şarkıya veya oynanan bir oyuna, bazen de canı yandığında acısını veya sevdiği birine sevgisini ifade edecek sözcüklere dönüşür.

Büyüdükçe dilin kullanım alanları değişir. Dil; cenazede söylenilen bir ağıt, çok sevdiği birinin düğününde halaylar eşliğinde söylenilen bir şarkı, uzun kış gecelerinde dedeler ve neneler tarafından anlatılan sıcacık masallar, arkadaşlarla sokakta oynanan bir oyun, sevgiliye hasretle yazılan şiirlerle dolu mektup olur. Dil, duygularımızı, kendimizi en iyi ifade ettiğimiz ve çevremizde olan biteni anlamlandırabileceğimiz en iyi araçtır.

Ana dilinin konuşulmadığı başka bir şehirde ya da ülkede kişi ikinci dili öğrenir ama ana dilinde yaşadığı hissiyatı, sevinci bu dilde yaşaması daha az ihtimaldir. Ana dilini kullanmaz ama diliyle olan bağı devam eder. Doğan Cüceloğlu “ Çocukluğu insanın ana vatanıdır.” der. Ana dilinin konuşulmadığı bir yerde dünyaya gözünü açtığı, ilk sözcüklerini söylediği dilini konuşan kişilerle ya da dilinde çalınan bir şarkıyla karşılaştığında heyecanlanır. Ana dilini konuştuğu çocukluk yıllarına geri döner ve ana vatanının topraklarında gezinmeye başlar. Bu ana dilini konuşmaya ve duymaya duyduğu özlemdir. Dil kişinin evidir. İnsan en çok evinde rahat eder, evinde huzur bulur, en çok evinde duygularını ifade eder, en çok evinde kendini bulur, en çok evinde kendi olur. Kendi dilinde yaşadığı hissiyatı betimleyen öyle güzel sözcükler vardır ki başka hiçbir dilde bu duyguları betimleyecek sözcükler bulamaz.

Dili aracılığıyla gelenek ve göreneklerini, kültürünü, geçmişini, atalarını gelecek nesillere aktarır. Anne babanın diliyle olan bağı ne kadar kuvvetliyse çocuklarına da bunu aktarırken o kadar etkili olur. Çocukların da dille olan bağı güçlü olur. Onlar da dilini korumak ve geliştirmek için çabalar. Eğer anne babanın dille olan bağı zayıflarsa ve çocuklarıyla o bölgede konuşulan baskın dili konuşmayı tercih ederse çocukların

da dil ile olan bağı giderek zayıflamaya başlar. Dil de baskın dilin etkisi altına girer ve kendine has özelliklerini yitirmeye başlar.

2.1.1. Alıcı Dil Becerileri ve İfade Edici Dil Becerileri

Birçok dilbilimci tarafından alıcı dil becerileri, dili anlama yeteneği olarak ifade edilmektedir. Alıcı dil; çocuğun yetişkinlerin kullandığı ifadelerde yer alan sözel ve sözel olmayan sembolleri, söylenen sözcüklerin ne ifade ettiğini anlama becerisidir (Turan ve Topcu, 2019). Alıcı dil becerileri ifade edici dil becerilerinden çok daha önce gelişir. Çocuk etrafında gerçekleşen pek çok konuşmayı anlar ancak ifade edici dil becerileri henüz gelişmediğinden bunları sözlü ifadelere dökemez.

İfade edici dil becerileri; çocuğun ürettiği sesler üzerinde kontrol kazanması sürecinde gelişen bir beceridir (McLaughlin, 1998). Çocuk alıcı dil becerileri geliştikçe çevresini ve çevresinde meydana gelen konuşmaları anlamlandırmaya çalışır. Anlamsız sesler çıkarmaya başlar, anlamsız sesler yerini hecelere bırakır. Sonrasında heceler birleşir sözcükler ortaya çıkar. 10. aydan itibaren yavaş yavaş tek sözcük dönemine geçer. Giderek sözcükler birleşir ve sözcük grupları ve iki sözcüklü cümleler ortaya çıkar. Üç yaşına geldiğinde dilin kullanımı için gerekli olan kazanımları edinir ve yaklaşık dokuz yüz sözcüklü bir kelime dağarcığına sahip olur. Çocuğun yaşı artıkça dil gelişimi de artar.

Çocuk önce ailesinden sonra da çevresinden dili öğrenir. Çocuğun içinde yaşadığı toplum içinde başka bir dil de konuşuluyorsa çocuk bu ikinci dili de zamanla anlamaya başlar ve giderek dili kullanmaya başlar. Bu durumda çocukta iki dillilik oluşmaya başlar. Çocuğun dile maruz kalma oranı ile dildeki gelişim oranı doğru orantılıdır. İki dilli çocuklar dillerin en az birinde daha güçlü alıcı dil becerilerine sahiptir. İfade edici dil becerilerinin alıcı dil becerilerinden daha iyi olabilmesi için çocuğun maruz kaldığı dil girdisinin miktarı önemlidir. İki dilli çocuklarda girdiler iki dil arasında bölündüğünden tek dilli çocuklara göre her dilde ortalama olarak daha az girdiye sahiptir. Bu yüzden her bir dil daha yavaş hızda gelişir. İki dillilik alanında yapılan araştırmalar dil gelişiminde iki dilli çocukların geride olmasını normal karşılamaktadır ve bu gecikmeler çocuğun çift dile maruz kaldığı için kafa karışıklığı yaşadığı anlamına gelmez. İki dilli çocukların dil bilgisi ve ses bilgisi seviyesi tek dilli çocuklara yakınsa kelime bilgisi seviyesi tek dilli çocuklara oranla oldukça yüksektir.

Bazı iki dilli çocuklar baskın dillerinde tek dilli arkadaşlarından ayırt edilemezler (Hoff, 2018).

Günümüzde özellikle şehir merkezinde yaşayan çocukların alıcı ve ifade edici dil becerileri değerlendirildiğinde evde ailelerin kendi aralarında ya da çocuklarla Zazaca konuştuğu, çocukların da onlarla Türkçe konuştuğu görülmektedir. Bu da çocuklarda, Zazacada alıcı dil becerilerinin ifade edici dil becerilerinden daha çok gelişmesine yol açmıştır. Çocukların Türkçede ifade edici becerileri daha çok gelişmiştir ve baskın dilleri Türkçedir. Örneğin; yapılan bir araştırmada benzer bir şekilde Amerika Birleşik Devletleri'nde İspanyolca-İngilizce kullanılan bir evde ebeveynlerin çocuklara İspanyolca hitap ettikleri ve çocukların da İngilizce cevap verdikleri görülmüştür. Bu durumda çocukların İngilizcede ifade edici dil becerilerinin geliştiği; İspanyolcada da alıcı dil becerilerinin da geliştiği söylenebilir (Hoff, 2018).

2.1.2. İki Dillilik

İki dilliliğin pek çok tanımı ve türü bulunmaktadır. Genel anlamda iki dillilik, günlük yaşamda iki dilin beraber kullanılmasıdır. Eş zamanlı iki dillilik bebeklikten itibaren iki dile de aynı anda maruz kalınmasıdır. Erken ardışık iki dillilik; çocukluk döneminde bir dil öğrenildikten sonra (3-6 yaş aralığı) diğer dilin öğrenilmesidir. Geç ardışık iki dillilik, 6-7 yaştan sonra ve 10-11 yaştan önce ikinci dilin öğrenilmesidir (Ertek ve Süverdem, 2020). Zaza toplumuna bakıldığında kırsal kesimde yaşayan Zazalarda 90'lı yıllar öncesinde geç ardışık iki dilli idiler. Çocuklar evde sadece Zazacaya maruz kalıyorlardı ve evde sadece Zazaca konuşuluyordu. Çocuklar okula başladıklarında Türkçe öğrenmeye başlıyorlardı. Ancak 90'lı yıllarda ise köylerin bir kısmının güvenlik nedeniyle boşaltılması sonucu köylerde yaşayanların şehir merkezlerine zorunlu olarak göç etmesiyle şehirleşme oranının artması, televizyonun evlere girmesi, köy-şehir arasındaki etkileşimin artması, konuşmacıların dilleri ile olan bağlarının çeşitli nedenlerden dolayı zayıflaması, zorunlu eğitimin yaygınlaşması, Türkçe bilmeyen çocukların okullarda akademik başarılarının düşük olacağı kaygısı vb. nedenlerle köylerde eş zamanlı iki dillilik oranı artmaktadır. Kırsal kesimde de artık evde hem Türkçe hem Zazaca konuşulmaktadır. Şehir merkezlerine bakıldığında hem Türkçe hem de Zazacayı aynı anda öğrenirler ve eş zamanlı iki dillidirler. Evde aileleri ile Zazaca iletişim kurarken sosyal hayatta ve resmî kurumlarda Türkçe iletişim kurmaktadır.

İki dilli bireylere bakıldığında dillerin en az birinde baskın dil becerilerine sahip oldukları görülmektedir. Dil üzerinde hakimiyet coğrafi ortama ve zamana bağlı olarak değişir (Baker, 2001). Çocuğun baskın dil yanında ana dilini konuşması ailenin çocuğa sunduğu imkânlarla bağlıdır. Ailenin ana diline olan bakış açısı çocuğun da ana diline olan bakış açısını etkiler. Ailenin geçmişini unutmama, kendi kültürüne ve diline sahip çıkma konusundaki fikirleri ana dilin öğrenilmesi gerektiği konusuyla paraleldir. Ana dilde okuryazarlığın olması dilin varlığını sürdürmesinde önemli bir etkidir (Temel, Kaynak Ekici ve İmir, 2018). Çocuğun aldığı eğitim türü iki dilini de kapsamıyorsa baskın dil öğrenimi ve kullanımı daha çok olur.

2.1.2.1. İki Dilliliğin Avantajları

İki dilli olan kişiler bulundukları toplum içerisinde daha çok insanla iletişim kurabilme imkanına sahip olur. Aynı zamanda iki dilli olmak akademik performansı arttıracak bilişsel becerilere de fayda sağlar. Çoğu insan yeni bir dil öğrenmenin konuşulan dile bir baskı oluşturacağını ve bunun da hem diller arasında bir karmaşıklığa hem de akademik olarak başarısızlığa sebep olacağını düşünür (Grenoble, 2021). Ancak bunun tam tersi durumu ifade eden pek çok çalışma bulunmaktadır. İki dilli olmanın erken çocukluktan yaşlılığa kadar devam eden pek çok faydası bulunmaktadır. İki dilliliğin faydaları ve avantajları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Bilişsel gelişim

Özellikle erken yaşta dil iki dilli olmak beynin anatomisinde ciddi değişiklikler meydana getirir. Bilim adamlarının beyin görüntüleme çalışmaları sonucunda 5 yaşından önce ikinci bir dil öğrenen ya da ikinci bir dilde yetkin olan insanlarda beynin sol lobunda dil ilişkili olan alt parietal kortekste zihinsel işlevlerde, hafızada, duygularda ve hareketlerde önemli bir rol oynayan gri maddenin daha fazla olduğu bulunmuştur (Ali, 2023). Ayrıca bireyin yaşı ilerledikçe bireyin beynindeki dil öğrenmeden sorumlu beyin hücreleri birbiriyle daha az bağlantı kurmaktadır (Bakırlı, 2008). İki dilli ortamlarda büyüyen çocukların karar verme mekanizmaları daha güçlüdür. Dikkat ve odaklanma becerileri tek dilli çocuklardan daha iyidir. İki dil konuşanlar, hayata farklı açılardan bakabilen derin bir bakış açısına, daha esnek düşünme becerisine ve okumayı daha kolay öğrenme becerisine sahip olurlar. İki dil

konuşanlar daha iyi kritik düşünme becerilerine sahip oldukları için daha iyi problem çözücüdürler.

2. Sosyal duygusal gelişim, çeşitlilik ve bütünleşme

Kültürler dil aracılığıyla aktarılır ve ifade edilir. İki dil konuşan bireyler iki dile ait kültüre de aşina olur ve farklı kültürleri daha ilgiyle ve anlayışla karşılar. Farklı kültürlerle ve o kültürde yaşayan insanlara açık olur. Farklı bir ortama girdiklerinde orada yaşayacağı kültürel şokla baş etme becerisi ve farklı kültürleri karşılaştırarak onları kabullenme becerisi tek dil konuşanlara göre daha yüksektir. Bu yüzden diğer ülkelerde yaşayan insanları daha iyi anlayabilir; ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve hoşgörüsüzlük azalır çünkü yeni bir dil öğrenme beraberinde yeni bir kültürü de getirir (Chumbow, 2018).

3. Sağlığa etkileri

İki dillilik yaşa bağlı olarak gelişen demans ve alzaymır gibi hastalıkların başlama yaşını geciktirir. Alzaymır hastalığı üzerine yapılan bir araştırmada (Bialystok ve ark., 2007) iki dilli olan hastaların tek dilli olan hastalara oranla 4.1 yıl gecikmeli bu hastalığa yakalandığı görülmüştür. Ayrıca yapılan araştırmalara göre iki dillilerde demans başlama yaşı tek dil bilenlere oranla 5-10 yıl daha geçtir (Grin ve Gazzola, 2013). Felç veya kafa travması sonucu aniden ortaya çıkan anlama ve konuşma güçlüğü olarak adlandırılan afazide; iki dil konuşanlar tek dil konuşanlarla kıyaslandığında daha yüksek iyileşme oranına sahiptir (Lahiri ve ark., 2021).

4. Daha fazla dil öğrenme imkânı

Tek dil konuşanlarla karşılaştırıldıklarında iki dil konuşanlar akademik alanda daha az çabayla daha çok başarılı olabilirler ve diller arasında bilgileri transfer ettikleri için yeni bir dili çok daha kolay öğrenirler. İki dil konuşanlar yeni bir dil öğrenirken dile ait bilgiyi ve kuralları diller arasında aktarım yapmak için daha çok fırsata sahip olur ve diller arasında birbirine benzeyen sözcükleri ve kuralları daha çabuk öğrenir.

2.2. Dilin Kaybolma Süreci ve Sebepleri

Bir dilin artık konuşanı kalmamış ise bu dil kaybolan ve ölü bir dildir. Dili konuşanlar bazen kendi istekleriyle bazen de istemsiz bir şekilde dili kullanmayı bırakırlar ve kendi çocuklarının da öğrenmesini önemsemezler ya da daha güçlü ve

prestijli olan baskın dili iyi bir şekilde öğrenmenin çocuklarına daha çok fayda sağlayacağına inanırlar. Bu yüzden baskın dili öğrenmeye ve konuşmaya onları teşvik ederler.

Çocukların dili; ana dili ya da ikinci dil olarak öğrenmedikleri ve dili konuşanların daha çok yetişkinlerin olduğu bir dil; bir ya da iki nesil içinde kaybolma riskiyle karşı karşıyadır (Thomason, 2015). Dilin kaybolması tek bir nedenle açıklanamaz. Dilin kaybolmasında pek çok faktör bulunmaktadır. Dilin kaybolmasında dilin toplum tarafından işlevsel bir şekilde kullanılmaması, çocuklara öğretilmemesi ve konuşan kişi sayısının giderek azalması önemli etkenlerdir (Mengü, 2020). Crystal'a göre bir kültür diğer bir kültürün içinde asimile olunca ve konuşulan dil kendisinden daha güçlü ve prestijli olan baskın bir dil ile karşılaşınca onu bekleyen tehlikenin aşamaları şu şekilde gerçekleşir:

1. Baskın Dili Konuşmaları için Yapılan Baskı: Baskın dili konuşmaları için toplum üzerinde siyasi, sosyal veya ekonomik bir baskı oluşabilir. Baskın dili konuşmaları için parçası oldukları toplum içindeki moda ya da arkadaş baskısı ya da mevcut yönetim tarafından kanun şeklinde getirilen baskılar sonucu baskın dil konuşulmaya başlanır.

2. İki Dilliliğin Ortaya Çıkışı: Baskın dilin giderek ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplerden dolayı daha çok kullanılmasıyla insanlar eski dillerini anlarken yeni dillerini daha ustaca kullanmaya başlar, duygularını yeni diliyle ifade eder ve ihtiyaçlarını yeni diliyle daha kolay ve çabuk halleder. Giderek eski dilinin hayatında çok da anlam ifade etmediğini ve gereksiz olduğunu düşünür. Böylelikle çocuklarına dillerini öğretmez, gençler arasında moda olan dil baskın dil olur. Dillerine sahip çıkıp korumaya çalışan ailelerin sayısı azalır ve bu ailelerin çocukları evin dışında kendi dillerinde iletişim kurabilecek çok az insanla karşılaşır. Bazen bir nesil içinde -10 yıllık bir süre içinde- ailedeki iki dillilik durumu hızla sona erer ve tek dilliliğe hızla geçilir.

3. Dilin Yok olması: Bu evreden artık bir dönüş yoktur ve dil kurtarılamayacak hale gelmiştir. Dilin kurtarılması ancak 2. evrede tehlikenin farkına varılması ve önlem alınmasıyla sağlanabilir.

Kişi diline maruz kalmıyorsa dilin kaybı başlar (Basumatary and Maity, 2024). Bütün diller eşit görünebilir ancak konuşmacılarının yaşadıkları sosyal ve tarihi eşitsizlikler yüzünden bazı diller o kadar da şanslı değildir. Şu anda dünyada konuşulan dillerin yaklaşık olarak yarısının 10.000 ve daha altında konuşmacı sayısı bulunmaktadır. Yüzlerce dil ise sadece 10 konuşan kişi sayısına sahiptir (Maffi, 2002). Ayrıca UNESCO Tehlike Altındaki Diller Atlası'na (2010) göre bugün konuşulan 6.000 dilin neredeyse yarısı kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Etnologue'ya (2024) göre ise 3,170 dil tehlike altındadır ve bu sayı her geçen gün değişmektedir çünkü bazı dillerin kurtarılması için gerekli önlemler ve dil ile ilgili kayıtlar alınmamakta ve dilin son konuşmacıları da hayatlarını kaybedince dil de yok olmaktadır.

Tehlike altındaki dillerin yaşadığı zorluklar her bölgeye göre farklılık gösterir ancak en yaygın bilinen faktör ana dili konuşanların kaybıdır. Dil oldukça zengin sözcük öğelerine ve pragmatik yapıya sahip olabilir ancak dilin devamını ve iletişimi sağlayacak konuşanı kalmadığında tehlike altına girer. Bir felaketin yaşanması veya nüfusun azalması ve dili konuşanların başka bir dili ve kültürü özümsemesi en yaygın sebepleri olmaktadır. (Poshka, 2023).

Günümüzde küreselleşme ekonominin en büyük mihenk taşı olarak görülse de kültürel çeşitliliği güçlü bir şekilde etkileyen ve yerel dillerin ölümünü hızlandıran en büyük etkenlerden biridir. Örneğin; günümüzde Almanca ve Fransızca gibi diller bile yemek teknoloji ulaşım vb. alanlarda İngilizcenin etkisini güçlü bir şekilde hissetmektedir. Bu durum bu dillerin yok olması için risk oluşturmaya da yerel diller için büyük bir risk oluşturmaktadır. Küreselleşme sayesinde yerel dillerin yok olmasını ve sadece İngilizcenin konuşulmasını David Crystal bir felaket olarak tanımlamaktadır. Çünkü bir dilin yok olması demek yüzyıllardır süregelen dile ait kültürün, gelenek ve göreneklerin, folklorün, estetik değerlerin ve kültürel çeşitliliğin de yok olması anlamına gelmektedir (Poshka,2023).

Leonard (2023) "Bir dil insanlar onu konuşmayı bıraktığında ölür." demenin dile biyolojik bir anlam katmak ve dilin doğup yaşayıp ve öleceğini ve bunun normal olduğunu kabul etmek anlamına geldiğini belirtmektedir. Ancak yok olan bir dil ses kayıtlarından ve yazılı kaynaklardan öğrenilerek tekrar konuşulabilmektedir. Dil kullanımı bir nesne değil bir eylemdir. Dilin kaybolma sebeplerinin küreselleşme,

eğitim ve dil utancı olarak genelleştirmenin durumu basitleştirmeye çalışmak anlamına geldiğini vurgulamaktadır. Emperyalist, sömürgeci ve milliyetçi bağlam içinde gruplar arasındaki sosyal adaletin sağlanamayışı sonucunda oluşan baskı, yoksunluk, damgalama, dışlama vb. politik ve ekonomik sebeplerden dolayı diller yok olma tehlikesi altına girmektedir.

Dilin kaybolmasının sosyal, siyasi ve ekonomik sebepleri olabilir. Bu sebeplerden bazıları şunlardır:

1. Parçası olduğu toplum içindeki moda ve arkadaş baskısı,
2. Toplumun; hükümet tarafından getirilen yasalar yüzünden baskın dili konuşmak zorunda kalması,
3. Ana dilinin yaşadığı toplum içerisinde işlevsiz hale getirilmesi ve ihtiyaçlarını karşılamayacak duruma getirilmesi,
4. Kültürüne olan bağlılığın azalması ve yeni kültürün benimsenmesi sonucu dille olan bağının da zayıflaması,
5. Teknoloji, sosyal medya, internet kullanımının artması ve televizyonun her eve girmesiyle baskın dile maruziyetin her geçen gün daha çok artması,
6. Ana dilin evin içine hapsolmesi, sadece yetişkinler tarafından konuşulması ve çocuklara öğretilmemesi

Günümüzde kaybolan ve tehlike altında olan pek çok dil bulunmaktadır. Bunun sebebi ve dilin kaybolma süreci tam olarak anlaşılırsa diğer tehlike altında olan diller için de adımlar atılabilir. Aşağıda tehlike altında olan diller ve günümüze kadar bu dilleri geçirdiği süreçler anlatılmaktadır:

Arnavutça Kuzey Makedonya'da son 70 yıldır pek çok zorlukla karşılaşmaktadır. İngilizce popüler oldukça Arnavutça Yugoslavya Federasyonunda popülaritesini kaybetmiştir. Sırp-Hırvat dili daha prestijli bir dil haline gelmiştir. Yayınların, medyanın ve araştırmaların çoğu bu dilde yapılmaktadır. Sırp-Hırvat dili ilköğretim programlarının bir parçası oldu. Arnavutça günlük sadece bir gazete yayımlandı ve o da propaganda yapmak amacıyla basıldı. Hukuki, tıbbi ve eğitime dair tüm yazılı kaynaklar Makedonya diline aitti. Bu durum 2010 yılından sonra birkaç kez değiştirilen diller hukuku çalışmalarına kadar 60 yıl sürdü. Şu anda dil; kısmen de olsa

yasa ve yakın zamanda kurulan Dil Uygulama Ajansı tarafından korunmaktadır (Poshka,2023).

Endonezya 1.340 etnik gruba ve bazıları tehlike altında olan yaklaşık olarak 700 yerel dile sahip 18.000 adadan oluşan bir takımda ülkesidir. Endonezya’da kaybolma tehlikesi altında olan dillerden biri de Pagu dilidir. Pagu kabilesi birbirinden uzak 13 köyde yaşamını devam ettirmektedir. Dağınık yerleşimler dil ve kültürün yayılması için iyi olsa da dil ve kültürün korunması açısından zayıflatıcı bir faktördür. Pagu dilinin tehlike altında olmasının sebepleri şunlardır: Endonezya hükümetinin okullarda Pagu dilinin yerel içerik olarak öğretilmesi ve düzenlemesi çağrısına rağmen Pagu dilinin bir otoritesi bulunmamaktadır. Endonezya dilinin ulusal dil olarak kullanımı hala baskındır. Ülkede çok uluslu şirketlerin varlığı yabancıları ve orada yaşayan halkı İngilizce ve Endonezya dilini kullanmaya teşvik etmektedir. Pagu dilini konuşan toplum bu dilin atalarının mirası ve kültürlerinin devamının sağlayıcısı olduğunun farkında ve dilin giderek yok olma sürecinde ve tehlike altında olduğunun bilincinde görünmemektedir (Perangin-Angin ve Dewi, 2020).

2.3. Zazacanın *Unesco Dilin Canlılık Faktörlerine Göre Değerlendirilmesi*

UNESCO’nun 2003 tarihli “Dil Canlılığı ve Tehlike” belgesinde dilin canlılık faktörleri 9 maddede sıralanmıştır. Bir dilin tehlikede ya da güvende olduğunu bu değerlendirme kriterlerine bakıp anlamak gerekir. Tek bir kritere bakıp bir sonuca gidilmesi doğru değildir. Bütün kriterlerin bir arada değerlendirilmesi gerekir. UNESCO Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası’na göre Türkiye’den pek çok dil (Hertevin, Gagavuzca, Ladino, Süryanice, Abazaca, Hemşince, Lazca, Pontus Yunancası, Romanes, Adige, Kabar-Çerkes dilleri ve Zazaca) tehlike altında bulunmaktadır. Zazaca kırılğan dil grubu arasında yer almıştır. Aşağıda Zazacanın durumu UNESCO dil canlılık faktörlerine göre değerlendirilecektir.

1. Nesiller arası dil aktarımı: Bir dilin canlılığının en önemli göstergesi dilin nesiller arası aktarımının sağlanıp sağlanmadığıdır. Dil sadece yetişkinler arasında konuşulup çocuklar tarafından öğrenilmiyor ve konuşulmuyorsa dilin varlığı tehlikeye girer. Dilin şu anda güvende olması onun gelecekte de varlığını devam ettireceğinin garantisini vermez. Çünkü dili konuşanlar zamanla dilin nesiller arası aktarımını kesebilirler.

Tablo 1 Nesiller arası dil aktarımı

Tehlike derecesi	Notu	Konuşmacı Nüfusu
Güvende	5	Dili her yaştan insan akıcı bir şekilde konuşur.
Kırılgan	4	Çocukların pek çoğu dilde konuşur ancak bu konuşma ev gibi sınırlı ortamlarda gerçekleşir.
Açıkça tehlike altında	3	Çocuklar dili artık evlerinde ana dili olarak öğrenmemektedirler.
Ciddi anlamda tehlike altında	2	Dil büyükanne ve büyükbaba ve daha büyük nesiller tarafından konuşulurken ebeveyn nesli dili anlar ancak kendi aralarında ve çocuklarıyla dili konuşmazlar ve çocuklarına dili öğretmezler.
Son derecede tehlike altında	1	Dili en genç konuşanlar büyükanne büyükbaba ve daha büyük nesillerdir. Onlar da dili kısmen ve nadiren konuşurlar.
Yok olmuş	0	Artık konuşanı kalmayan dillerdir.

Türkiye’de baskın dil politikalarından dolayı Zaza toplumu dili sadece ev gibi sınırlı ortamlarda konuşmaktadır. Zazaca; eğitim, sosyal ve ekonomik alanda çok az yer bulmakta ve resmî kurumlarda kullanılmamaktadır. Ailelerin Zazaca konuşmaları sonucu karşılaştıkları olumsuz yaşantılar, Türkçenin günlük hayatta daha prestijli bir yer tutması sonucu daha avantajlı olarak görülmesi, Zazaca öğrenmenin çocuklarının akademik hayatlarına olumsuz etki edebileceği düşüncesi ve dil ve Zaza kültürü ile toplum arasındaki bağın ve aidiyet duygusunun zayıflaması sonucu dil çocuklar tarafından giderek daha az öğrenilmektedir.

Dili konuşanların oranı kırsal bölgelerden şehir merkezine doğru gidildikçe azalmaktadır. Köyde yaşayan aileler birbirlerine yakın oturmakta, gün içerisinde birbirleriyle etkileşimleri daha çok olmakta, ebeveynler ve yaşlılar çocuklarla Zazaca iletişim kurmakta ve hemen hemen herkes Zazaca konuşmaktadır. Ancak şehir merkezinde yaşayanlarda Zazaca konuşma oranı gittikçe düşmekte ve büyük bir çoğunluk, dili konuşmamaktadır. Aileler birbirleriyle daha az etkileşim içerisinde, ailelerin çoğu çekirdek aile olduğu için yaşlılarla iletişim sınırlı, çocuklar gün boyunca okullarda Türkçe eğitim görmekte, aileler iş yerlerinde ve resmî kurumlarda Türkçe iletişim kurmakta olduğu için Zazacanın günlük yaşam içerisinde kullanımı giderek azalmaktadır. Zazaca çoğunlukla ebeveynler ve yaşlılar tarafından aktif bir şekilde konuşulurken çocukların dili konuşma oranı giderek azalmaktadır.

Bütün bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra Zazacanın; çocukların pek çoğunun dilde konuştuğu ancak bu konuşmanın ev gibi sınırlı ortamlarda gerçekleştiği seviye olan “kınılgan” derecesinde olduğu söylenebilir.

2. Konuşmacıların tam sayısı: Dili konuşanların tam sayısından yola çıkarak dilin geleceği hakkında bir çıkarım yapmak doğru değildir. Ancak küçük topluluklar daima tehlike altındadırlar. Az sayıda bir nüfusa sahip küçük bir topluluk deprem, sel, savaş vb. durumlarda büyük gruplara oranla daha az dayanıklıdır. Küçük toplulukların kendisine göre daha baskın olan bir komşusundan etkilenip kültürünü ve dilini kaybetmesi daha olasıdır.

Bir dilin tehlike altında olmasında konuşmacıların tam sayısından ziyade konuşmacıların günlük hayatta kendi aralarındaki etkileşimde, toplumsal hayatta, resmî kurumlarda ve eğitimde dilin kullanılması ve dilin yeni alanlarda da var olabilmesi oldukça önemlidir. Dış dünyaya kapalı bir toplulukta 500 kişinin dili tehlike altında olmazken, günlük hayatta kendi aralarındaki etkileşimde, toplumsal hayatta, resmî kurumlarda ve eğitimde dilin kullanılmadığı, dilin yeni alanlarda da var olamadığı ve dağınık ve birbirinden kopuk yaşayan 100 bin kişinin dili daha çok tehlike altındadır.

Türkiye’de yaşayan toplam Zaza nüfusu resmi olarak bilinmemekle birlikte bu konuyla ilgili çeşitli tahminler ve araştırmalar yapılmaktadır. Nüfus sayımı yapılırken resmi olarak Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından ilk defa Zazalara 1965 yılında yer verilmiş ve %1 oranında kişi ana dilinin Zazaca olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Zazaların çoğunlukla yaşadığı illere bakıldığında aynı tarihte ana dili Zazaca olanların sayısı; Diyarbakır’da 57.943, Elazığ’da 30.939, Bingöl’de 30.928, Urfa’da 16.917, Adıyaman’da 6.705, Erzurum’da 2.185, Bitlis’te 2.079 kişidir (Dolgun, 2012). Bu sayım esnasında Zazaların toplam sayısı 150.644 olarak verilmiştir (Buran ve Çak,2012). Ancak 1965 nüfus sayımında Zazaların nüfus oranının gerçeği yansıtmadığı görülmektedir. Örneğin; toplam Bingöl nüfusu 150.521 ve ana dilini Zazaca olarak ifade edenlerin sayısı ise 30.928 olarak belirtilmiştir. Günümüzde nüfusunun nerdeyse %90’nın Zaza olduğunu tahmin ettiğimiz Bingöl nüfusu için bu sayılar pek gerçekçi değildir. Bu durumun sebebi olarak; dönemin nüfus memurlarının Zazaları da Kürt nüfusun içine kaydetmiş olabileceği, halkın devletin resmi dil politikasından dolayı Zaza olmasına rağmen ana dilini Türkçe olarak ifade etmiş

olabileceği ya da memurların bu konuyu çok önemsememiş olabileceği düşünülmektedir. Daha sonraki nüfus sayımlarında ise ana dile yer verilmemiş olduğundan bu konuda somut veriler elde edilmesi mümkün olmamıştır.

Nüfus sayımı verilerinden etnik köken ve dil ile ilgili somut veriler elde edilemediği için araştırma şirketlerinin yaptıkları araştırma sonuçlarından tahmini sayılar oluşturulmaya çalışılmıştır. Örneğin; KONDA araştırma şirketinin 2019’da “Türkiye 100 kişi olsaydı.” adlı araştırmasında etnik köken dağılımında 100 kişilik Türkiye’nin 79’u Türk, 14 kişi Kürt, 1’i Zaza, 3’ü Arap ve 3 kişi de başka etnik kökenden geldiği belirtmektedir. Ayrıca KONDA araştırma şirketinin 2018’de yaptığı “Hayat Tarzları” araştırması verilerinden derlenerek Kasım 2019’da yayınlanan “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Raporu’nda 82 milyon vatandaştan köken aidiyetini Türk olarak tanımlayanların 62 milyondan biraz fazla olduğu, yüzde 16’sının kendisini Kürt, yüzde 3’ünün (yaklaşık 2,5 milyon kişi) kendisini Arap, yüzde 2’ye yakınının da (yaklaşık 1,5 milyon) Zaza, başka köken aidiyetini açıklayanların toplamının da yüzde 3 (yaklaşık 2,5 milyon) olduğu görülmektedir . Keskin (2011) ise Zaza nüfusunun tam olarak bilinemeyeceğini ancak tahmini olarak 4-6 milyon arasında değiştiğini, Çağlayan (2020) Zaza nüfusunun tahmini olarak 5-6 milyon olduğunu, Kaya (2012) ise tahmini Zaza nüfusunun 6-7 milyon olduğunu ifade etmektedir. Günümüzde artan nüfusla beraber tahmini Zaza nüfusunun 5-10 milyon arasında değiştiği söylenebilir.

UNESCO tehlike altındaki diller atlasına göre konuşur sayısı 10.000’den az olan diller kaybolma tehlikesi altındadır. Tahmini olarak elde ettiğimiz verilere baktığımız zaman Zazacanın konuşur sayısı açısından şu an için büyük bir tehlike altında olmadığı söylenebilir. Ancak çocukların Zazacayı giderek daha az öğrendiği ve ev gibi sınırlı ortamlarda konuştuğu görülmektedir. Bu durumun konuşmacı sayısının giderek azalmasına yol açması kaçınılmaz olacaktır.

3. Konuşmacıların toplam nüfus içindeki oranı: Konuşmacıların toplam nüfus içindeki oranı dil canlılığının önemli bir göstergesidir. Bir grubun toplam nüfusuna oranla konuşanların sayısı, dil canlılığının önemli bir göstergesidir; burada ‘grup’, konuşmacı topluluğunun kendini özdeşleştirdiği etnik, dinsel, bölgesel veya ulusal grubu ifade edebilir.

Tablo 2 *Konuşmacıların toplam nüfus içindeki oranı*

Tehlike derecesi	Notu	Referans alınan toplam nüfus içindeki konuşmacı oranı
Güvende	5	Herkes dili konuşur.
Kırılgan	4	Hemen hemen herkes dili konuşur.
Açıkça tehlike altında	3	Büyük bir çoğunluk dili konuşur.
Ciddi derecede tehlike altında	2	Küçük bir azınlık dili konuşur.
Son derece tehlike altında	1	Çok az kişi dili konuşur.
Yok olmuş diller	0	Hiç kimse dili konuşmaz.

Türkiye’de yaşayan toplam Zaza nüfusunun yapılan tahmini değerlendirmeler sonucu muhtemelen 7 milyon civarında olduğu varsayılarak 2023 yılı nüfus sayımına göre 85. 372.777 Türkiye toplam nüfusu ile oranına bakılırsa bu oran 8,19 çıkar. Bu da dilin devamı ve dilin korunması için iyi bir sonuç değildir. Dilin devamını sağlayabilmesi ve korunması için dilin toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından etkin bir şekilde konuşulması dilin canlılığı için önemli bir faktördür.

Zazacanın en yoğun konuşulduğu bölgelerde ve Zaza nüfusunun yoğun olduğu yerlerde bu değerlendirmeyi yapmak daha sağlıklı sonuçlar verir. Dolgun’a (2012) göre Zazaca konuşulan yerler aşağıda belirtilmiştir:

1. Adıyaman: Gerger ve Samsat ilçeleri
2. Bingöl: Adaklı, Genç, Karlıova, Kiğı, Solhan, Yayladere ve Yedisu
3. Bitlis: Mutki, Tatvan ve Ahlat’ta bir köy
4. Diyarbakır: Çermik, Çüngüş, Ergani, Eğil, Dicle (Piran), Lice, Hani, Kulp, Hazro ve Bismil ve Silvan
5. Elâzığ: Alacakaya, Arıcak, Karakoçan, Kovancılar, Maden, Palu, Baskil ve Sivrice
6. Erzincan: Çayırlı, İliç, Kemah, Kemaliye ve Tercan
7. Erzurum: Hınıs, Çat, Tekman, , Aşkale, Horasan
8. Muş: Varto ilçesi, Yaygın ve köyleri, Malazgirt ilçesinin 3 köyü
9. Urfa: Karacadağ, Siverek
10. Siirt: Baykan, Kurtalan bölgesi

11. Sivas: Zara, İmranlı, Ulaş, Kangal, Divriği, Hafik, Gürün ilçeleri

12. Tunceli: Nazmiye ilçe ve köyleri, Pülümür ilçe ve köyleri, Ovacık ilçe ve köyleri, Hozat ilçesinin bir kısmı, kuzey kısmındaki köyler

Bu şehirlerde belirtilen köy ve ilçelerin dışında şehir merkezlerinde de Zazalar yaşamaktadır. Bu yerlerin dışında Ardahan, Aksaray, Gümüşhane, Pütürge ve Sarız vb. il veya ilçelerin köylerinde Zazalar yaşamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin farklı bölgelerine ve yurt dışına göç etmiş büyük bir Zaza nüfus yoğunluğu da bulunmaktadır. Bu bölgelerde Zazaca konuşanların oranı oldukça yüksektir ve gerekli önlemler alınırsa dilin devamı için yeterlidir. Bu bölgelere bakıldığında ise hemen hemen herkesin Zazaca konuştuğu görülmektedir ve bilgilerden yola çıkılarak Zazacanın kırılma evrede olduğu söylenebilir.

4. Dilin kullanım alanlarındaki değişimler: Bir dilin nerede, kiminle ve hangi konularda kullanıldığı dilin sonraki nesillere aktarılıp aktarılmayacağının önemli bir göstergesidir. “Dil günlük hayattaki bütün alanlarda mı kullanılıyor yoksa sadece ev vb. kısıtlı alanlarda mı kullanılıyor?”

Tablo 3 *Dilin kullanım alanlarındaki değişimler*

Tehlike derecesi	Notu	Kullanım alanları ve işlevleri
Evrensel kullanım	5	Dil; dilin ait olduğu etnik grupta etkileşim, kimlik, düşünme becerileri, yaratıcılık, eğlence vb. bütün alanlarda işlevini sürdürür ve aktif bir şekilde kullanılır.
Çok dil birlikteliği	4	Etnik dilin yanında bir ya da birden fazla baskın dil bulunmaktadır. Resmî kurumlarda ve eğitimde baskın dil kullanılır. Etnik dil ise geleneksel dini kuruluşlarda, yerel mağazalarda ve toplumun sosyalleştiği alanlarda önemli bir yer tutmaya devam eder. Baskın ve baskın olmayan dillerin bir arada olması konuşmacıların her dili farklı işlevler için kullanmasına sebep olur. Konuşmacılar baskın dili sosyal ve ekonomik fırsatların dili olarak düşünebilir ancak yaşlı konuşmacılar sadece kendi dillerini konuşmaya devam ederler.
Giderek azalan kullanım alanları	3	Baskın olmayan dil zemin kaybeder. Ebeveynler çocuklarıyla günlük etkileşimlerinde evde baskın dili konuşmaya başlar. Çocuklarda alıcı dil becerileri daha çok gelişir ve yarı konuşmacı haline gelirler. Ebeveynler ve yaşlılar hem baskın dilde hem de kendi dillerini konuşurlar, dillerin her ikisini de hem konuşur hem de anlarlar. Baskın olmayan dilin aktif konuşulduğu ailelerde bile çocuklar iki dilli olabilir.
Sınırlı ya da resmi kullanım alanları	2	Baskın olmayan dil; dini törenlerde, festivallerde ya da yaşlı insanların sosyalleştiği sınırlı alanlarda kullanılır. Dil yaşlıların yaşadığı evlerde ya da toplandığı yerlerde konuşulur. Birçok insan dili anlayabilir ancak dili konuşamaz.
Oldukça sınırlı kullanım alanları	1	Baskın olmayan dil, özel günlerde çok kısıtlı alanlarda (dini bir törende dini lider tarafından vb.) kullanılır. Diğer bireyler dilin bir kısmını hatırlayabilir.
Yok olmuş kullanım	0	Dil, hiçbir alanda ve işlevde kullanılmaz.

Köyde tarım ve hayvancılık ile geçimini sağlayan yöre halkı tarım, hayvancılık ve bitkiler hakkında oldukça geniş bir Zazaca kelime hazinesine sahiptir. Köyde yaşayan aileler çocuklarıyla aktif bir şekilde Zazaca konuşmakta ve köylerde okullaşma oranı arttığı için çocuklar Türkçeyi de öğrenmektedir. Köydeki çocukların büyük bir çoğunluğu hem Zazacayı hem de baskın dil olan Türkçeyi aktif bir şekilde konuşabilmektedir. Ancak yeni alanlarda yeni kelimelerin günlük hayata girmesiyle çoğu kez bu kelimelerin Zazaca karşılıklarının üretilmesi yerine bu kelimeler olduğu

gibi alınıp Zazacada kullanılmaktadır. Şehirleşmenin artmasıyla toplum baskın dilin kullanıldığı ekonomi, sağlık, hukuk, eğitim alanlarından hizmet olarak ya da bu alanlarda aktif bir şekilde yer alarak baskın dili kullanmaya başlamıştır. Zazaca bu alanlarda kendine pek bir yer bulamamıştır. Zazaca giderek evde, cenaze törenleri ve düğünler vb. daha çok aile içinde yapılan etkinliklerde kullanılmaktadır. Şehirlerde yaşayan aileler çocuklarıyla iletişim kurmada daha çok baskın dili konuşmayı tercih ederken yetişkinler kendi aralarında veya yaşlılarla günlük hayatta Zazaca konuşmayı ya da tamamen baskın dili kullanmayı tercih etmektedirler. Bu da çocuklarda alıcı dil becerilerinin ifade edici dil becerilerinden daha fazla gelişmesine sebep olmaktadır.

Bütün bu değerlendirmeleri yaptıktan sonra Zazacanın; “giderek azalan kullanım alanları” seviyesinde olduğu söylenebilir.

5. Yeni alanlara ve medyaya yanıt: İş hayatında, eğitimde ve medyada gerçekleşen yeniliklere dilin ayak uydurabilmesi ve kendine yer bulabilmesi oldukça önemlidir. Okullar, yeni çalışma ortamları, yayın dünyası, yazılı ve görsel basın, radyo, televizyon ve internet dahil yeni medya genellikle yerel dilleri göz ardı ederek baskın dile hizmet eder. Tehlikede olan dilin var olan hiçbir alanı kaybolmamış olsa bile bu yeni alanlarda baskın dilin kullanımı baskın dilin lehine önemli bir güç olabilir. Yerel dillere televizyonda ya da radyoda sadece yarım saatlik bir süre için yer verilmesi ya da eğitim programında haftada bir iki saat yer verilmesi dile daha az maruz kalınmasına ve dilin giderek daha çok tehlike altına girmesine sebep olur.

Tablo 4 *Yeni alanlara ve medyaya yanıt*

Tehlike derecesi	Notu	Tehlike altında olan dil tarafından kabul edilen yeni alanlar ve medya
Dinamik	5	Dil tüm yeni alanlarda kullanılır.
Sağlam/aktif	4	Dil yeni alanların pek çoğunda kullanılır.
Yenilikçi	3	Dil yeni alanların çoğunda kullanılır.
Başta çıkan	2	Dil yeni alanların bir kısmında kullanılır.
Minimal	1	Dil sadece birkaç yeni alanda kullanılır.
Aktif olmayan	0	Dil hiçbir yeni alanda kullanılmaz.

Zazaca açısından değerlendirme yapıldığında çeşitli gazetelerde Zazacaya yer verilmiştir. 1963 yılında sadece bir sayı olarak çıkan “Roja Newe” adlı gazetenin bu ilk ve son sayısında Zazaca iki yazıya yer verilmiştir. Bu yazılardan biri Zazaca bir türkü ve diğeri ise Maceraî Silêmonî Gince adlı Zazaca bir hikayedir. Bundan sonraki

dönemlerde farklı dillerde yayın yapan gazetelerin bir kısmında Zazaca bölümlere de yer verilmiştir. Şiirler, folklorik derlemeler, çeviriler, dil ile ilgili araştırma ve incelemeler bu yazılarda yer almıştır. 15 Şubat 2011 yılında “Newe Pel” adlı tamamı Zazaca olan ilk gazete yayımlandı. İlk 50 sayıda 15 günde bir, 51. sayıdan itibaren ayda bir çıkan gazete 100. sayıya ulaşınca yayını durdurdu. Şubat 2024’te yayın hayatına başlayan “Zazaki World” gazetesi ise yayın hayatına aylık ve toplam 8 sayfa olarak başlamış ancak Aralık 2024’e kadar sadece 2 sayı yayınlanmıştır.

Söylemez’in 2011 yılında yaptığı çalışmada 87 dergide Zazacaya yer verildiği ve bu dergilerin 39 tanesinin Avrupa’da, 48 tanesinin de Türkiye’de yayımlandığı belirtilmiştir. Zazaca dergi sayıları giderek artmaktadır. 1979-80 yılları arasında yayımlanan Tirej dergisi, modern Zaza edebiyatının başlamasında önemli bir yer tutar. Ayrıca Çıra, Hevi, Kormışkan, Ayre, Piya, Vate, Şewçıla, Miraz, Piltane ve Vir gibi dergiler, modern Zaza edebiyatının oluşumu, ilerlemesi ve bilinmesinde önemli katkıda bulunmuştur (Dağılma, 2020).

Zazacanın televizyondaki kullanımına baktığımızda Türkiye’de 1964 yılında başlayan televizyon yayınında 2004 yılına kadar sadece Türkçe kullanıldı ve diğer diller bu yayınlarda yer almadı. Avrupa Birliği uyum paketlerine bağlı olarak 2002’de kabul edilen Türk Vatandaşlarının Günlük Yaşamlarında Geleneksel Olarak Kullandıkları Farklı Dil ve Lehçelerde Yapılacak Radyo ve Televizyon Yayınları Hakkındaki Yönetmelik sonrası 2004’te diğer dillerle beraber TRT 3 kanalında günlük yarım saatlik ve 2009’da TRT 6 kanalında kısmi de olsa Zazaca yayınların başlaması ile Zazaca televizyonda yer almaya başlamıştır. 10 Ocak 2015 tarihinde ise TRT 6 kanalının adı TRT Kurdi olarak değiştirilmiştir. 2021 yılında ise Zaza Dernekleri Federasyonu tarafından Türksat uydusu üzerinde Zaza TV yayın hayatına başlamıştır. TV yayını dönem dönem açılıp kapanmakla beraber Zaza TV’nin Aralık 2024 itibariyle yayının olmadığı belirlenmiştir. Oluşan yeni alanlarda televizyon programı yapmak dilin bu alanlarda yeni kelime türetmesini sağlar ve dilin modern dünyada kullanımını yaygınlaştırır. Bu sayede dili konuşanlar günlük hayatta dili konuşurken daha az zorlanırlar; dili konuşmada öz güvenleri artar ve dili konuşurken mahcubiyet hissetmezler. Farklı ağızlarda konuşan topluluk üyeleri için aynı televizyon kanalını izlemek standart bil dilin oluşumuna katkı sağlar (Karabeyeser, 2011).

Dil yeni alanlarda kendine yer bulmakta zorlanmıştır. Çünkü resmî kurumlarda, eğitim programında, iş ve ekonomi hayatında Zazaca kendine bir yaşam alanı bulamamıştır. Gün geçtikçe artan tıbbi, hukuki, teknolojik terimler karşısında sözcüklerin Zazaca karşılıklarını üretmek yerine halk kelimeleri direkt alıp Zazacada kullanma yoluna gitmiştir ve Zazaca günlük dilde giderek kendine has özellikleri kaybetmeye başlamıştır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda Zazacanın “minimal” seviyede olduğu söylenebilir.

6. Dil eğitimi ve okuryazarlık için materyallerin mevcudiyeti: Dilin canlılığını devam ettirebilmesi için dilde eğitim gereklidir. Bazı topluluklar dilin varlığını sözlü olarak devam ettirip dillerinin yazıya geçirilmesini istemezken bazı topluluklarda dilde okuryazarlık gurur kaynağıdır. Ancak genel olarak dilde okuryazarlık sosyal ve ekonomik gelişmeye bağlıdır. Dil eğitiminde farklı yaş gruplarına ve çeşitli dil becerilerine yönelik kitap ve materyallere ihtiyaç vardır.

Tablo 5 *Dil eğitimi ve okuryazarlık için materyallerin mevcudiyeti*

Notu	Yazılı materyallerin mevcudiyeti
5	Dil bilgisi, sözlükler, metinler, edebiyat ve günlük medya için yerleşik bir yazım ve okuryazarlık geleneği vardır. Yazılı dil/yazı dili yönetim ve eğitimde kullanılır.
4	Yazılı materyaller mevcuttur ve çocuklar okulda dilde okuryazarlıklarını geliştirir. Ancak yönetimde yazı dili kullanılmaz.
3	Yazılı materyaller mevcuttur ve çocuklar okulda yazı diline maruz kalabilirler. Okuryazarlık yazılı basın aracılığıyla teşvik edilmez.
2	Yazılı materyaller mevcuttur ancak toplumun sadece bir kısmı tarafından kullanılabilir. Toplumun geri kalanı için ise sembolik bir öneme sahiptir. Dilde okuma yazma eğitimi okul müfredatının bir parçası değildir.
1	Toplum tarafından pratik bir yazım dili bilinmektedir ve bazı materyaller bulunmaktadır.
0	Toplum için herhangi bir yazım dili mevcut değildir.

2002 yılında özel kurs merkezlerinde ve sivil toplum kuruluşlarında Zazaca kursları açılmaya başlanmıştır. Online uygulamalardan veya yüz yüze olacak şekilde Zaza Dil ve Kültür Derneği (Zaza-Der) vb. dernekler Zazaca kurs vermeye başlamışlardır.

2012 yılında ilköğretim kurumlarında Zazaca seçmeli ders olarak seçmeli ders havuzuna eklenmiştir. Zazacanın seçmeli ders olarak ortaokullarda en az 10 öğrencinin talebiyle açılması mümkündür. 2012-2013 eğitim öğretim yılında Zazacayı seçmeli

ders olarak 767 öğrenci seçmiştir (akt. Varol, 2015). 14 Kasım 2024 tarihli Bütçe Plan Komisyonu'nda Milli Eğitim Bakanına yaşayan diller seçmeli ders öğrenci sayısı ile ilgili sorulan soruya verilen yazılı cevapta 3.805 öğrencinin Zazacayı seçtiği belirtilmiştir. 2012-2013 eğitim öğretim yılı ile 2024-2025 eğitim öğretim yılı Zazacayı seçmeli ders olarak seçen öğrenci sayıları karşılaştırıldığında 5 kattan fazla bir artış olduğu görülmüştür. Bu da toplumun Zazaca seçmeli dersler hakkında farkındalığının ve talebinin arttığını göstermektedir.

Aynı dönemde Türkiye'deki üniversitelerde Zazaca alanında enstitü düzeyinde yüksek lisans çalışmaları başladı. 2016 yılında ise üniversitelerde doktora çalışmaları başladı. Munzur Üniversitesi'nde 2012'de ve Bingöl Üniversitesi'nde 2013'te Zaza Dili ve Edebiyatı lisans programları açıldı.

MEB tarafından 2018 yılında Zazaca A1, A2 ve B1 modülleri hazırlanarak yayınlanmış ve halk eğitim merkezlerinde Zazaca dersleri başlamıştır. Bingöl, Tunceli, Diyarbakır, İstanbul vb. Türkiye'nin pek çok ilinde halk eğitim merkezlerinde en az 10 kişinin başvurusuyla Zazaca kursları eğitim vermeye başlamıştır.

Zazaca nesiller arası aktarımını asırlardır sözlü olarak sağlamaktadır. Zaza toplumunun yazı diliyle ve yazılı eserlerle tanışması çok yenidir. Okullarda da Zazacanın seçmeli ders olarak son birkaç yıldır var olması ve toplumun; çocuklarının akademik başarı kaygısı ve dilin karşı karşıya olduğu yok olma tehlikesinin bilincinde olmaması sonucu bu dersleri seçmeyişi yazı dilinin yeni nesil tarafından öğrenilmesini sekteye uğratmaktadır. Yazılı kaynaklar artmasına rağmen istenilen düzeyde bir okuma-yazma oranına ulaşamamaktadır. Buradan yola çıkarak “Zazaca 2. Seviyededir.” denebilir. Bu seviyede yazılı materyaller mevcuttur ancak toplumun sadece bir kısmı için faydalıdır. Toplumun geri kalanı ise sembolik bir öneme sahiptir. Dilde okuma yazma eğitimi okul müfredatının bir parçası değildir.

7. Hükümetin Dile Karşı Tutumu ve Dil Politikaları: Dilin devamını sağlaması için hükümetin dile karşı tutumu ve izlediği politikalar oldukça önemlidir. Hükümet; bir dili seçerek onu resmi dil olarak kabul edip diğer dilleri yok sayabilir ya da ülkede konuşulan bütün dillere eşit haklar verip eşit resmi bir statüye kavuşturabilir. Ancak eşit yasal statü vermek bir dilin korunması ve devamını sağlaması için tek başına yeterli değildir.

Tablo 6 *Hükümetin dile karşı tutumu ve dil politikaları*

Tehlike derecesi	Notu	Dile karşı resmi tutum
Eşit destek	5	Ülkedeki bütün diller değerlidir ve bütün diller yasa tarafından korunur. Hükümet, açık politikalar uygulayarak tüm dillerin korunmasını teşvik eder.
Farklılaşmış destek	4	Hükümet azınlık dillerini açıkça korur ve kullanılmalarını teşvik eder. Ancak resmî dilin ve azınlık dillerin kullanıldığı ortamlar farklıdır. Azınlık dilleri okul gibi kamusal alanlardan ziyade çoğunlukla ev gibi özel ortamlarda ya dini törenler gibi özel bir prestije sahip yerlerde kullanılır.
Pasif asimilasyon	3	Toplum içerisinde baskın olan grubun dili baskın iletişim dili olarak kullanıldığı sürece geri kalan toplulukların dillerini konuşup konuşmadığı pek önemsenmez. Bu durum açık bir politika olmasa da baskın olan grubun dili resmî dildir.
Aktif asimilasyon	2	Hükümet azınlık grubu üyelerine baskın dilde eğitim sağlayarak azınlık grupların dillerini terk etmeye teşvik eder ve baskın olmayan dilde okuma ve yazma teşvik edilmez.
Zorla asimilasyon	1	Hükümet açık bir politika olarak baskın grubun dilinin tek resmi dil olduğunu belirtir. Diğer azınlık dilleri tanınmaz ve desteklenmez.
Yasaklama	0	Azınlık dillerinin herhangi bir alanda kullanımı yasaklanmıştır. Ev vb. kısıtlı alanlarda kullanımı tolere edilebilir.

Bir dili beslemek, geliştirmek ve canlı tutmak sadece kişilerin görevi değildir. Aynı zamanda kurumların da görevidir. Dilin bir gecede aniden tehlikeye girmediğinin bunun bir süreç olduğunun farkına varmak gerekir. Adaletsiz dil politikalarının dilleri uzun vadede nasıl etkileyeceği ve dillere nasıl zarar verdiği göz ardı edilmemelidir (Poshka, 2023). Türkiye’de cumhuriyetin ilanıyla beraber Türkçe resmî dil olarak kabul edilmiş ve okullarda Türkçe eğitimin köylere girmesiyle Zazacanın yozlaşma süreci başlamıştır. Şehir merkezlerinde yaşamaya başlayan aileler günlük hayatta yaşamlarını sürdürmek için Türkçe öğrenmeye başlamış, çocuklarının da ileride onlar gibi zorlanmaması için evlerinde çocuklarıyla Türkçe konuşmuş ve çocuklar giderek yarı konuşmacı haline gelmiştir yani alıcı dil becerileri gelişmiş ancak ifade edici dil becerileri istenilen düzeyde gelişmemiştir. Zazaca konuştukları için gücendirilen, resmî bir kurumda kendi dilinde kendini ifade edemeyen, baskın dili konuşmaya zorlanan aksi takdirde hizmet alamayan ailelerin dilleri ile ilgili yaşadıkları bu olumsuz yaşantılar onların dilleriyle ve kültürleriyle olan bağlarını zayıflatmıştır. Bu

Çalışma esnasında Zazaca bilmeyen Zaza bir öğrenciyle yapılan görüşmede ğrenci babasının askerde Zazaca konuştuğu için uzun bir süre şiddet gördüğünü ve aşağılandığını belirtmiştir. Bunun sonucunda babasının; çocuklarının da aynı sıkıntıları yaşamaması ve hem eğitim hem de sosyal hayatlarında daha başarılı olmaları için Zazaca konuşmama ve ğretmeme kararı aldığını ve beş çocuğunun da Zazaca bilmediğini belirtmiştir.

Zazacanın okullarda öğretilmemesi, resmî kurumlarda kullanılmayışı, sosyal ve ekonomik alanlarda kendine yer bulamaması giderek dilin evlere hapsolmasına sebep olmuştur. Zazaca ve diğer yerel diller 2012 yılına kadar ülkenin ulusal eğitim programında kendine yer bulamamıştır. 2012 yılından itibaren en az 10 öğrencinin talebiyle Zazaca seçmeli ders amak mümkün hale gelmiştir. Ancak bu dersler ailelerin çocuklarının akademik başarı kaygısı ve dilleriyle zayıflatılmış bağları yüzünden istenilen düzeyde bir ilgi görememiştir. Nitekim okullarda İngilizce eğitimin zorunlu ve ders sayısının çok daha fazla olması ancak ana dillerini öğrenmek ve konuşmak isteyen bir dilin mensuplarının haftalık seçmeli 2 saatlık Zazaca eğitiminde ne kadar başarılı olacağı tartışmalara açıktır.

Diğer yandan cumhuriyetin ilanıyla 1921 Anayasası'nın 2. maddesinde yapılan değişiklikle Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî dilinin Türkçe olduğu belirtilmiştir. Bu tarihten itibaren resmî dil olarak Türkçe kabul edilmiştir. Böylelikle azınlık dilleri dışında kalan yerel dillerin varlığı resmî olarak tanınmamış ve kamusal alandan bu dillerin çıkarılması için büyük bir çaba harcanmıştır. Türkçenin ve Türk alfabesinin tüm ülkede yaygınlaştırılması için okuma yazma seferberliği düzenlenmiştir. 1928-1936 yılları arasında "Türkçe konuş" kampanyası başlatılmıştır. "Vatandaş! Türkçe konuş. Konuşmayanı ikaz et." başlıklı Türkçe konuşmayı teşvik eden gazete ilanları verilmiştir (Aslan, 2007). Hatta Türkçe konuşanlara hapis ve para cezası verme yasa tasarıları meclise sunulmuş ve kabul edilmemiştir (Malumatfuruş, 2023) ancak bu tutum bile dönemin Türkçe dışındaki dillere karşı tutumunu açıkça göstermektedir. Ayrıca Türkçe dışında dil konuşulan bölgelere diğer bölgelerden memurlar gönderilmiş, köylere yatılı okullar açılarak ocukların Türkçe konuşması amaçlanmıştır. Türkçe olmayan yer adlarının isimleri değiştirilmiştir (Tunçel, 2000). 1936'da Tekirdağ, Lüleburgaz ve Edirne belediyeleri halka açık yerlerde Türkçe dışında dilleri konuşanlara para cezası vermeyi ngren kararnameler çıkar mıştır.

Daha sonra Diyarbakır, Adana, Ankara vb. pek çok şehirde benzer kararlar çıkarılmıştır. Dönem dönem Türkçe dışında başka dillerin konuşulmasına sıkı yasaklar getirilse de ev vb. kısıtlı alanlarda başka diller konuşulmaya devam etmiştir. Ancak okul, hastane, mahkeme, cezaevi vb. resmî kurumlarda sadece Türkçenin konuşulmasına izin verilmiştir. Diğer bir ifadeyle Türkçe dışındaki dillerin kamusal alanda görünür olmaması amaçlanmıştır. Bu süreç 2004 yılına kadar devam etmiştir. Zazacanın 2004 yılına kadar “yasaklama” evresinde olduğu söylenebilir. 2004’ten itibaren Türkçe dışında kalan diğer dillere de yaşam alanı verilmeye başlanmıştır. Yaşayan diller adıyla haftalık iki saat bu dillerin okullarda seçmeli ders olarak okutulmasına ve üniversitelerde lisans, yüksek lisans ve doktora bölümlerinin açılmasına izin verilmiştir. Halk eğitim merkezleri ve belediyeler bünyesinde veya özel teşebbüs aracılığıyla bu dillerde okuma yazma kurslarının açılmasına olanak sağlanmıştır. Yapılan tüm bu değerlendirmeler sonucunda “2004’ten sonra pasif asimilasyon süreci başlamıştır.” denebilir.

8. Bireylerin Kendi Dillerine Yönelik Tutumları: Toplulukta bulunan üyeler genelde dillerine karşı kayıtsız değillerdir. Bunu kimlikleri ve ait olduğu topluluk için gerekli görebilir ve teşvik edebilirler; teşvik etmeden sadece kullanabilirler, dilden utandıkları için teşvik etmeyebilirler ya da dili bir sıkıntı olarak görebilirler ve kullanmaktan kaçınırlar. Topluluk dile karşı olumlu bir tutuma sahip ise tıpkı insanların aile geleneklerine, festivallere ve toplum etkinliklerine değer verdikleri gibi dili etnik kimliklerinin parçası ve hayati değer taşıyan kültürel bir temel değer olarak görür. Ancak dillerini ekonomik alanlarda ve toplumla bütünleşmede bir engel olarak görürlerse olumsuz tutumlara sahip olurlar.

Tablo 7 *Bireylerin kendi dillerine yönelik tutumları*

Notu	Topluluk üyelerinin dile karşı tutumu
5	Herkes dile değer verir ve dilin kullanımını teşvik eder.
4	Pek çok üye dilin korunmasını destekler.
3	Üyelerin çoğu dilin korunmasını desteklerken diğerleri ilgisizdir ya da dilin yok olmasını destekleyebilirler.
2	Üyelerin bir kısmı dilin korunmasını desteklerken diğerleri ilgisizdir ya da dilin yok olmasını destekleyebilirler.
1	Sadece birkaç üye dilin korunmasını desteklerken diğerleri ilgisizdir ya da dilin yok olmasını destekleyebilirler.
0	Hiç kimse dilin yok olmasını önemsemez; herkes baskın dilin kullanılmasını destekler.

Toplumun büyük bir çoğunluğu dilin korunmasını desteklerken dilin korunması ve devamının sağlanması için harekete geçmemekte, dilin sonraki nesillere aktarımı için Zazacanın çocuklara öğretiminin gerekli olduğunu bilmekte ancak söz konusu kendi çocukları olduğu zaman akademik, sosyal ve ekonomik kaygılardan dolayı çocuğunun Zazaca öğrenmesini teşvik etmemektedir. Dil ebeveynler ve aile büyükleri tarafından dini törenlerde, düğün şarkılarında, cenaze törenlerinde, ibadetlerde ve günlük hayatın pek çok alanında kullanılırken resmî kurumlarda, iş hayatında ve eğitim hayatında kullanılmamaktadır. Daha prestijli alanlarda resmî dilin kullanımı ve Zazacanın daha çok aile içinde kullanılması dilin giderek önemsizleşmesine sebep olmuştur. Günlük hayatta baskın dili kullanmak daha konforlu ve işe yarar hale gelmiştir. Bu bilgilerden yola çıkılarak Zazaca 4. evrededir denebilir. Bu evrede pek çok üye dilin korunmasını destekler.

9. Dil ile ilgili Mevcut Belgelerin Türü ve Kalitesi: Bir dili belgeleme aciliyetini değerlendirmek için mevcut materyallerin türünün ve kalitesinin incelenmesi gerekir. Doğal konuşmaların görsel-işitsel kayıtlarının çevirisini, transkripsiyonunu ve açıklamalı notlarını içeren yazılı metinler merkezi öneme sahiptir.

Tablo 8 *Dil ile ilgili mevcut belgelerin türü ve kalitesi*

Dokümantasyonun Niteliği	Notu	Dil Dokümantasyonu
Çok iyi	5	Kapsamlı dil bilgisi, sözlükler, metinler ve sürekli bir dil materyali akışı vardır. Bol miktarda açıklamalı ve yüksek kaliteli ses ve video kaydı mevcuttur.
İyi	4	İyi bir dil bilgisi, birkaç dil bilgisi kitabı, sözlük, metin, edebiyat, ara sıra güncellenen günlük medya ve yeteri kadar açıklamalı sesli ve video kayıt mevcuttur.
Orta	3	Yeteri kadar dil bilgisi ve yeterli gramer kitapları, sözlükler ve metinler olabilir. Ancak günlük medyada dile yer verilmez. Farklı kalitede ses ve video kaydı bulunur.
Kısmi	2	Dil bilimsel çalışmalar için yetersiz kapsama sahip dil bilgisi taslağı, kelime listeleri ve metinler mevcuttur. Değişen kalitelerde açıklamalı ya da açıklamasız ses kayıtları bulunur.
Yetersiz	1	Sadece birkaç dil bilgisi taslağı, kısa kelime listeleri ve parçalı metinler vardır. Ses ve video kayıtları yoktur. Mevcut olanlarda açıklamasız ve kullanılamaz haldedirler.
Belgesiz	0	Hiçbir materyal mevcut değildir.

Cumhuriyet öncesi dönemde 1892’de Ehmedi Xasi ve 1903’te Osman Efendi tarafından yazılan iki mevlit dışında Zazaca yazılı eserlere pek rastlanmaz. Cumhuriyet sonrası dönemde ise 1947-1948 yıllarında Muhammed Aslan (Şeyh Muhammed Ensari) tarafından akait ve fıkıh alanında yazılmış Raro Raşt ve Me'lumatê Dînîye isimli iki manzum eser bulunmaktadır. Mela Mehemed Elî Hunij tarafından Zazaca 3. mevlit olan Mewlidê Pêxemberî 1971 yılında yazılmıştır. Molla Mehmet Demirtaş’ın çoğunluğu 1975-1977 yıllarında yazılan ve 2006 yılından sonra eklemeler yapılan bir divanı bulunmaktadır. Abdulkadir Aslan (1992-1995), Kâmil Pueği (1999), Muhammed Muradan (1999-2000) ve Cuma Özusan’ın (2009) mevlit ve siyerleri Zaza edebiyatında önemli bir yer tutmaktadır.

Anı, biyografi, antoloji, araştırma, çocuk edebiyatı, deneme, destan, dil bilgisi, dini eserler, halk edebiyatı, hikâye, mizah, fıkra, bilmece, roman, röportaj, seyahatname, sözlük, şiir ve tiyatro alanlarında pek çok eser bulunmaktadır. Mevlit gibi Zazaca dini metinler en eski Zazaca yazılı edebi kaynaklardır. Anı ve röportaj gibi daha çok araştırma ve incelemeye dayanan türler ise Zaza edebiyatında çok yeni türlerdir. Zazacanın okullarda seçmeli ders olmasıyla Zazaca çocuk edebiyatından

eserler de ortaya çıkmaktadır. Ancak bu eserler daha çok eski hikâye ve masalların yazılması ya da yabancı kaynakların çevrilmesi şeklindedir. Çocuğun gelişim özelliklerine uygun yazılmış, canlı renklerle ve ilgi çekici bir şekilde resimlendirilmiş çocuk kitaplarına pek rastlanılmaz. Eser türlerine bakıldığında ise en çok sözlük ve dilbilgisi alanında çalışmalar yapılmıştır. Ancak her iki eser türünde de ortak bir dilbilgisi ve yazım kuralı bulunmamaktadır ve eser sahibinin yaşadığı bölgenin dil özelliklerini yansıtmaktadır. Roman ise son dönemlerde hem çeviri eserlerle hem de yerli eserlerle Zaza Edebiyatı'nda yerini almaya başlamıştır. Modern Zaza Edebiyatının en büyük kaynaklarından biri de hikayelerdir. Halk edebiyatı türleri de derlenmekte ve yazıya geçirilmektedir (Varol, 2015).

Geçmişten günümüze kadar basılan 1000 civarında eser bulunmaktadır. Zazaca okur yazar oranının düşük olması, Zazaca kitaplara erişim sorunu, Zazaların Zazacaya ilgisiz kalması, bazı eserlerin kişisel baskı olması ve dağıtımının yapılmaması, toplum ve Zazaca arasındaki bağın zayıflatılması sonucu artan yayın sayısına rağmen istenilen düzeyde bir satış ve kitap okuma oranına ulaşamamaktadır (Varol, 2015).

Bu bilgilerden yola çıkılarak “Zazaca 4. evrededir.” denebilir. Bu evrede iyi bir dilbilgisi, birkaç dilbilgisi kitabı, sözlük, metin, edebiyat, ara sıra güncellenen günlük medya ve yeteri kadar açıklamalı sesli ve video kayıt mevcuttur.

2.4. Kaybolma Tehlikesi Altında Olan Dilleri Yeniden Canlandırma Çalışmaları

Dilin yeniden canlandırılması; tehlike altında olan ya da yok olmaya yüz tutmuş bir dilin yeni konuşmacılarını ve gelecekteki konuşmacılarını oluşturma ve dil kullanımı için yeni alanlar oluşturma anlamına gelmektedir. Dilin yeniden canlandırılması hem kişinin kendisine hem dilin ait olduğu topluluğa fayda sağlayacak sosyal bir harekettir. Dili yeniden canlandırma kişisel bir karardır ancak zaman, kararlılık ve azim gerektirir. Kişi buna kendisi de karar verebilir ya da içinde bulunduğu toplum onu bunu yapmaya ya da yapmamaya da zorlayabilir. Dilin yeniden canlandırılmasında kişiyi cesaretlendiren ve harekete geçiren; ataları, geçmişi ve kültürel mirası ile bağ kurmak, ait olduğu topluluğu oluşturmak, bilişsel becerilerini arttırmak, kendini iyi hissetmek ve diline ve kültürüne dair bilgi sahibi olmak vb. motivasyonlar bulunmaktadır (Grenoble, 2021).

Tehlike altında olan bir dille ilgili çalışmalar yapıldığında farklı türde konuşmacılarla karşılaşılabilir. Dil ile ilgili çalışma yapılmadan önce konuşmacıların özellikleri bilinmeli ve ona göre hazırlık yapılmalıdır. Dil kaybının farkında olan ve dilin korunmasını isteyen konuşmacılar size daha fazla yardımcı olacaklardır ve kaynaklara erişiminizi hızlandıracaklardır. Grinevald'e (2003) göre dili konuşanlar 4 gruba ayrılır.

1. Ana Dili Akıcı Olan Konuşmacılar

Dilbilimcilerin çalışmayı en çok istedikleri bu grup tehlike altındaki diller söz konusu olduğunda ikiye ayrılır. Yaşlı akıcı konuşmacılar tek dilli olabilir ve kesinlikle kendi ana dillerinde baskındırlar. Genç akıcı konuşmacılar ise ana dil olarak öğrendikleri etnik dilde büyük bir akıcılık ve ustalığa sahiptirler ve iki dillidirler. Yaşlı akıcı konuşmacılar dili geleneksel haliyle konuşurken genç akıcı konuşmacılar iki dilli oldukları için dilde değişiklik yapabilirler. Ancak bu değişiklikler yaşlı akıcı konuşmacılar tarafından hoş karşılanır ve genç akıcı konuşmacılar da iyi konuşmacılar olarak kabul edilirler.

2. Yarı Konuşmacılar

Bu kategorideki konuşmacılar tehlike altındaki dillerin konuşmacılarını en iyi ifade eden konuşmacı türüdür. Yarı konuşmacılar etnik dilleri baskın olmayan iki dillilerdir. Etnik dili akıcıya yakın bir seviyede konuşurlar ve konuşurken dilde bazı değişiklikler yaparlar. Ancak bu değişiklikler dili akıcı bir şekilde konuşan yaşlı akıcı konuşmacılar tarafından kabul edilmez. Bu konuşmacı kategorisi akıcıya yakın konuşmacılardan sınırlı konuşmacılara kadar oldukça geniş bir konuşmacı yelpazesine sahiptir. Günlük hayatta etnik dilde düzenli olarak onlarla iletişim kuracak partnerleri olmadığı için dili düzgün ve doğal bir şekilde konuşamazlar. Ancak hepsi etnik dilin kullanıldığı ortamlarda uygun bir şekilde selamlaşma, kısa standart cevaplar üretme, şarkılara katılma ve esprilere gülme becerisi vb. dilin sosyo-dilbilimsel normlarına hakimdir.

Yarı konuşmacılar dilin tehlikeye girdiği durumlarda kilit bir rol oynarlar çünkü en yüksek konuşmacı grubunu bu grup oluşturur. Dilin korunması ve yeniden canlandırılmasını en çok isteyen ve bu alanda çalışan aktivistler bu gruptan çıkar. Dil

bilimleri; hikâye anlatıcıları vb. dili akıcı bir şekilde konuşanlarla buluşturan ve yönlendiren bu gruptur.

3. Sınırlı (Terminal) Konuşmacılar

Kökeni dil ölümü metaforundan gelen bu grubun adı çok sınırlı dil becerilerine sahip konuşmacıları ifade eder. Bu grup baskın dili konuşur ancak tehlike altındaki dilde çok az sayıdaki ifadeleri ve kelimeleri bilir. Topluluğa dışardan gelen ve sonradan dili öğrenen kişilerle karşılaştırıldığında bu kişiler hala topluluğun üyesidir.

4. Hatırlayan konuşmacılar

Dili bir zamanlar konuşan ancak bazı nedenlerden dolayı dile dair bilgisinin çoğunu unutan konuşmacılardır. Bu kişiler dilleriyle ilgili yaşadıkları travmatik olaylar sonucu dillerini bırakmak zorunda kalmış ve dillerindeki akıcılığı kaybetmişlerdir ya da dilde hiç aktif konuşmacı olmamış ve pasif iki dillilik özelliklerini de kaybetmiştir. Bu tip durumlarda dil kaybı kısmen de olsa tersine çevrilebilir ve konuşmacılar dil ile ilgili becerilerinin bir bölümünü yeniden kazanabilirler.

İmkanların sınırlı ama ihtiyaçların sınırsız olduğu bir dünyada dilin yeniden canlandırılması için ciddi bir emek ve ekonomik kaynak gerekmektedir. Bu ekonomik zorlukları aşmak için Gonzalez'in (2021) sunduğu öneriler şunlardır:

1. **Sizin gibi düşünen insanlar bulun:** Dili pratik yapabileceğiniz, sizinle aynı ilgi alanlarına sahip ve aynı hedef uğruna beraber çalışacağınız insanlarla organize olun.
2. **Grubun duygusal kaynakları:** Tehlike altında olan diller ile çalışmanın onların duygularını anlamayı da içerdiğini unutmayın. Bağlılığı, sevgiyi, saygıyı, kendini adamayı, özdeşleşmeyi, ilgiyi, zamanı paylaşın.
3. **Çalıştığınız konuyla ilgili kendinizi en iyi şekilde eğitin:** İnternette veya diğer kaynaklardan dilinizin tarihini ve özel bağlamını en iyi şekilde ve eksiksiz öğrenin. Dilinizin maruz kaldığı zarar pek çok sebepten kaynaklanabilir. Kısmi öğrenme ve anlayış kısmi cevaplar verir. Ayrıca diğer dilleri konuşan insanların dillerini yeniden canlandırmak için izledikleri yolları da öğrenmek ve araştırmak size çok fayda sağlayacaktır.

4. **Bir pusula edinin:** UNESCO’nun 2003 tarihli “Dil Canlılığı ve Tehlike” belgesi ve diğer değerlendirme araçlarındaki kriterlere bakın. Bir tablo yapın ve dilinizin canlılığını teşhis edin. Bu hem genel bir vizyona sahip olmanızı sağlar hem de nereden başlayacağınıza dair size fikir verir. Daha sonra önceliklerinizi belirleyerek hem uzun vadede hem de kısa vadede gerçek ve ulaşılabilir hedefler belirleyin. Hedeflerinize ulaştıkça başarılarınızı değerlendirin ve gelecekteki planlarınızı yeniden gözden geçirin.
5. **Topluluğu sık sık ziyaret edin:** Topluluk içinde yaşamıyor olsanız bile onlarla bağlantı halinde olun. Grubun ihtiyaç duyduğu yanıtları vermek için toplulukta insanlarla beraber düşünün. Onlara öğüt vermekten kaçının.
6. **Konuşmacı ağlarını oluşturun:** Dilin pratiğini yapmak ve bunu görünür kılmak için halka açık yerel bir kafede konuşma kulüpleri, sosyal ağlarda halka açık forumlar vb. yerler oluşturun. Konuşmacılara yakın olmak ve onlarla vakit geçirmek isteyen aktivistlere etkinliğin tarihi ve yerini önceden bildirmek ve katılımlarını sağlamak etkileşimi daha çok arttıracaktır.
7. **Benlik saygısı ve benlik kavramı üzerinde çalışın:** Diğer insanların dilleri ve dillerini yeniden canlandırmak için yaptıkları çalışmaları takdir eden haberleri paylaşmaya devam edin.
8. **Her zaman en genç olanı düşünün:** Çocuklar için dili içeren pek çok oyun önerin. Çocuğun oyun ve dil arasında bağlantı kurmasını sağlayın. Gençlerin travma yaşamadan ve kendi özlerini inkâr etmeden kültürlerarası etkili bir bağ kurmasını sağlayın.
9. **Hükümet tutumları ve politikaları:** Topluluğun yaptığı çalışmaları yansıtın. Yaptığınız çalışmalar dil camiasında olumlu bir etki uyandırdığında bu durum karar vericilerin de dikkatini çeker. Politikacılarla görüşmek için her yolu deneyin.
10. **Bağlantı kurun:** Fikir ve duygusal destek almak için diğer topluluklardaki dil aktivistleriyle bağlantı kurun.
11. **Önceki çalışmalarınıza bakın:** Ara ara yaptığınız çalışmaları gözden geçirin. Kaçında paraya ve kaçında olumlu bir tutuma ya da bağlılığa ihtiyaç duyduğunuzu kontrol edin.

UNESCO Tehlike Altındaki Dillerin Korunması Uluslararası Uzman Toplantısında (2003) dili konuşan bireylerin tehlike altında olan dillerin varlığını sürdürebilmesi için dilbilimcilerden, eğitimcilerden ve aktivistlerden bazı talepleri olduğunu ve bu taleplerin 5 ana alanla ilgili olduğu belirtilir:

- 1. Dil Eğitimi ve pedagojik eğitim:** Dil öğretmenlerine temel dil eğitimi, dil öğretim yöntemleri ve teknikleri, müfredat ve öğretim materyali geliştirme eğitiminin verilmesinin sağlanması.
- 2. Okuryazarlık ve yerel belgeleme becerilerinde sürdürülebilir bir gelişme:** Yerel dil çalışmacılarını gerektiğinde kendi dillerini analiz etmek, okumak, yazmak ve pedagojik materyaller üretmek için eğitmek oldukça önemlidir. Bunun için tehlike altındaki dilin konuşmacılarının kendi dillerini çalışmayı, belgelemeyi ve arşivlemeyi öğrendiği ve kendi dil öğrenme materyallerini oluşturduğu yerel araştırma merkezlerinin kurulması önemli bir adımdır. Okuma ve yazma bu dillerin öğrenilip öğretilmesinde yararlı bir beceridir.
- 3. Ulusal dil politikasını destekleme ve geliştirme:** Ulusal dil politikaları tehlike altında olan dilleri korumayı ve çeşitliliği desteklemelidir. Ulusal dil politikalarının oluşturulmasında ve geliştirilmesinde dili konuşanlar, aktivistler ve uzmanlar aktif olarak daha çok yer almalıdır.
- 4. Eğitim politikasını destekleme ve geliştirme:** Eğitim alanında, birçok dilbilimci ana dil eğitim programlarının uygulanmasında yer almaktadır ve özellikle de dil politikalarının gelişiminde UNESCO'nun katkısı çoktur. Ancak bu eğitim yaklaşımında toplumun atalarından kalan ve tehlike altında olan dilin öğretiminden değil de daha çok okulda öğretilen bir ders olarak bahsedilmektedir ve bu okullar eğitim dili olarak hala baskın dili kullanmaktadır. Örneğin Afrika'da kullanılan yerel dillerin %10'u eğitim-öğretimde kullanılmaktadır ve bu dillerden hiçbiri tehlike altında olan dillerden biri değildir. Bölgesel dillerin de örgün eğitime dahil edilmesi gerekir ve iki dilli olmanın resmî dildeki yeterliliği azaltmadığına dair pek çok araştırma bulunmaktadır.
- 5. Konuşmacı toplulukların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve insan haklarına saygı:** Yerli topluluklar okuma yazma bilmedikleri için ülkenin

eğitim, sağlık ve sosyal kalkınma programları yapılırken pek dikkate alınmazlar. Eğitimciler ve dilbilimciler yerli topluluklar ve hükümet arasında bir köprü görevi görüp bu topluluklar için sağlık hizmetleri, dil eğitimi, insan haklarıyla ilgili çalışmaların hazırlanmasına öncülük edebilir ve bu hizmetlerin onlara götürülürken kültürel olarak anlamlı bir şekilde aktarılması için aracı olabilirler.

Günümüzde kaybolan ve tehlike altında olan pek çok dil bulunmaktadır. Neredeyse yok olma evresine giren bazı dillerin tekrar aktif bir şekilde kullanılması için uzmanlar ve dile mensup olan toplum tarafından bazı çalışmalar yapılmıştır ve dil tekrar hayata dönmüştür. Bu bölümde neredeyse yok olma evresine giren bazı dillerin tekrar aktif bir şekilde kullanılması süreçleri anlatılmaktadır:

Polonya'nın güneyinde, Silezya Voyvodalığı'nın Bielsko İlçesi'nde bulunan kırsal bir kasaba olan Wilamowice'de Wymysiöery's dilini canlandırma çalışmalarına başlandığında en genç nesil Wymysiöery's dilinin günlük hayatta pratik bir dil olmadığını ve bu dili öğrenmenin bir fayda sağlamayacağına inanıyordu. Orta yaş grubunda olanlar bu dili öğrenmenin ve konuşmanın çevre köyler tarafından da düşünüldüğü gibi alay konusu olacağını düşündü. Wymysiöery's dilini konuştuğu için pek çok baskıyla karşılaşan ve zorluk yaşayan en yaşlı grup ise tekrar aynı baskıların yaşanacağından korktu. Yerel yetkililer ve çevre köyler tarafından 1950'lerden itibaren uğradıkları ayrımcılık bu görüşün oluşmasını sağladı. 2014 yılında Varşova Üniversitesi 'Artes Liberales' Fakültesi tarafından dili yeniden canlandırmak için uluslararası bir konferans düzenlendi ve bu konferansın bir kısmı da Wilamowice'de gerçekleştirildi. Bu konferansa yaşlı grup ve yetkililer de davet edildi. Bu çalışma sayesinde daha önce bu alanda yapılan çalışmaları önemsemeyen yetkililer ve yaşlı grup farkındalık kazandı. Wymysiöery's kültürü, dili ve tarihi üzerine çeşitli toplantılar ve etkinlikler yapıldı. Bu çalışma sayesinde orada yaşayan toplumun geçmiş yaşantılarından getirdikleri korkuları ve travmaları giderek azalmaya başladı ve toplum giderek daha çok bilinçlenmeye başladı. Genç grubun da dili konuşması için 'Ufa fisa' grubu tarafından tiyatro ve çeşitli etkinlikler ve yerel bir halk topluluğu tarafından da şarkı ve dans etkinlikleri düzenlendi. Kendi kültürel miraslarını koruma anlayışı giderek gençlerde oluşmaya başladı ve kendi kültürlerini, gelenek ve göreneklerini devam ettirmenin tadına vardılar. Gençler yaşlıları ziyaret ederek hem

onlarla dilin pratiğini yaptılar hem de onları takdir ettiklerini ve onlardan kendilerini, kültürlerini ve dillerini memnuniyetle dinlediklerini onlara hissettirdiler. Bu sayede Wymysiöery's kimliği hem yaşlılarda hem de gençlerde uyanmış oldu. Wymysiöery's dilini çocuklarının öğrenmesini gereksiz bulan orta yaş grubunda ise çeşitli toplantılar ve psiko-dilbilimsel dersler sayesinde aileler çok dilliliğin faydalı olduğunun bilincine vardılar ve dillerini öğrenmenin gereksiz olduğu düşüncesinden vazgeçtiler. Halkın geçmişte dili konuşurken yaşadığı zorlukların ve baskıların anıları ve belgeleri toplandı. Yerel yönetimler ve gönüllü kuruluşlar toplumun kültürel ihtiyaçlarını karşılamak ve toplumun sosyal bağlar kurması için seferber oldular. Gönüllü kuruluşlara üye olanlara müze ve ilgi çekici yerlere geziler düzenlenerek hem dillerini kullanma hem de kişisel gelişimlerine katkı sunma imkânı verildi. Yerel yönetimler Wymysiöery' kültürü temelinde bölgenin kalkınması için dilsel yeniden canlandırma araştırmalarından elden edilen bulguları ekonomiye kazandırmakla turizm alanında gençlerin istihdamını sağladılar (Majerska-Sznajder, 2021).

Maori dili, Aotearoa'nın yerli dilidir ancak İngiliz sömürgeciler tarafından neredeyse tamamen yok edildikten sonra toplumun ve hükümetin dili canlandırma çalışmalarından sonra yeniden kullanılmaya başlanmıştır. 18. yüz yılın sonundan itibaren İngilizler Aotearoa'ya yerleşmeye başlamışlardır. İngiliz misyonerler Hristiyanlığı yaymak için Maori dilini öğrenmeye başlamışlardır. Her ne kadar 1840 yılında İngiliz kralı ve Maori şefleri arasında İngilizlerin Maori diline ve kültürüne saygı duyacaklarına dair anlaşma imzalanırsa da bir süre sonra İngilizler tek düzelik, modern ulus ve kontrol çıkarları doğrultusunda Maori diline karşı bazı kısıtlamalar getirmiştir. Okulda Maori dilini konuşan çocuklar katı bir şekilde cezalandırılmıştır. Maorililer şehirleştikçe hükümet onları birbirinden uzak yerlere yerleştirmiş ve toplumda Maori dilinde iletişim kurulmasını engellemiştir. 1979 yılında ülke genelinde dili iyi bir seviyede konuşan çocuk sayısı 100'den azdı. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise Aotearoa'daki yerli halk politikasının tamamen değişmesiyle hükümet Maori halkının taleplerine olumlu yanıt vererek Maori dilinde bir Rönesans başlattı. Maorililerin gayri resmî anaokullarına resmî bir alt yapı sağladı. 1986 yılında mahkemenin; hükümetin Maori dilinin korunması için görevini yerine getiremediğini hükmetmesinin ardından Maori dili resmi dil olarak kabul edildi ve dili canlandırma sürecini denetlemek için Maori Dil Komisyonu'nu kuruldu. Hükümetin dil

politikalarını oluştururken iki kültürlü bir politika oluşturması Yeni Zelandalı diğerk toplulukları endişelendirmesine rağmen Maori dilini konuşamayanlar dili öğrenmeye davet edildi ve hoşgrl bir ortam oluşturuldu. İlk Maori Dil Stratejisi 1997 yılında yayınlandı ve paylaşılan Yeni Zelanda kimliğıne dilin katkısı vurgulandı. Dilin evde kullanımı ve önemi hakkında pek çok çalışma yapıldı. Günümüzde Maorililerin %26'sının ve Maorili olmayanların ise %1'nin Maori dilini konuştuğı tahmin edilmektedir (Albury, 2016).

Squillaci (2021); Güney Calabria'da (İtalya) konuşulan ve kritik derecede tehlike altında olan bir Yunan dili olan Greko'nun yeniden canlandırılmasına yönelik atılan adımları ve bir uygulama topluluğunun kurulmasını destekleyen aşamaları şu şekilde açıklamaktadır: "Greko'nun yeniden canlandırılma çalışmaları 1960'lı yıllarda bir grup genç tarafından bu dili ve kültürü korumak amacıyla aktif bir kampanyayla başladı. Toplumun da desteğı alınarak pek çok dernek kuruldu, pek çok kültürel etkinlik yapıldı ve yerel/bölgesel programlar uygulamaya konuldu. Tüm bu çalışmalar toplumun dile karşı tutumunu olumlu yönde değıştirdi ve dili konuşanların sayısı giderek arttı. Ancak zamanla kurulan dernekler tek başına dilin nesiller arası aktarımını sağlayamadı ve dili konuşanların sayısı tekrar giderek azalmaya başladı." Dilin giderek yok olma tehlikesi altına girdiğini gören Squillaci beş yıl önce Jalo tu Vua derneğinin desteğini alarak Ddomadi Greko'ya 'Greko Haftası' adlı bir yaz okulu başlattı. Bu kursu amaktaki amacı kritik derecede tehlikede olan dilin durumuna dikkat çekmek ve toplumun dillerine karşı ilgisini çekmek ve desteğini sağlamaktı. Bu sayede miras dil ile toplum- özellikle de genç nesiler arasında yerel dillerinin zenginliğini keşfetmelerini sağlayarak bir bağ kuracaktı. Okulda her gün dört saat dil ğretimi, bir saatlik kültürel seminer ve bir öğleden sonra gezi vardı. Bunun sonucunda çok olumlu dönütler alındı ve bir süre sonra dili yeniden canlandırma ile ilgilenen insanlar bir araya gelerek bir grup oluşturdular. İlk adım olarak her gün Greko dilinde sohbet edecekleri ve özellikle de sesli mesaj gönderebilecekleri bir Whatsapp grubu oluşturdular. Gruba kim katılırsa katılsın bildiğı Greko kelimeleri kullanmak zorundaydı ve bir hata yapıldığında gruptakiler dilbilgisel bir açıklama getirerek onu düzelttiler. Greko dilinde mesajlaşmayı kolaylaştıran İtalyanca-Greko ve Greko-İtalyanca sözlüğü sahip Grekopedia adlı akıllı telefon uygulaması Squillaci'nin babası tarafından geliştirildi. Daha sonra Facebookta 'To Ddomadi Greko' adlı bir sayfa

açtılar ve bu sayfada dilbilgisel konular, geleneksel şarkılar, hikayeler, karikatürler paylaşıldı. Sayfa giderek hem yerel halkın hem de göçmen ve yabancıların dikkatini çekmeyi başardı ve her geçen gün artmaya başladı. Hem sayfanın yöneticileri hem de üyeleri arasında içerik oluşturmak ve dili öğrenmek için elde ettikleri materyalleri kendi aralarında paylaşımları sonucu etkileşim gittikçe artmaya başladı ve bu etkileşim dilin öğrenme ve konuşma sürecini hızlandırdı. Grup üyeleri Calibra dışında yaşayanlar bile Skype aracılığıyla da olsa sorumluluk aldılar ve dili canlandırmak için toplumun büyük bir çoğunluğu üzerine düşeni yapmaya çalıştı.

3. GEREÇ VE YÖNTEMLER

3.1. Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı; Bingöl ilinde bulunan Ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin Zaza diline karşı tutumlarını ve alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini değerlendirmektir. Geleceğin ebeveynleri olacak bu kuşağın dili konuşup konuşmadığını ve kendi çocuklarına da bu dili aktarıp aktaramayacaklarına dair bir öngörude bulunmaktadır.

3.2. Araştırmanın Önemi

UNESCO tarafından Zazaca tehlike altında olan diller grubunda yer almaktadır ve günlük yaşamda elde edilen izlenimler sonucunda da toplum tarafından dilin daha çok yetişkinler tarafından konuşulduğu ve çocuklar tarafından giderek daha az konuşulduğu görülmektedir. Ancak literatürde bu alanda yapılan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın bu alandaki boşluğu doldurmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.3. Araştırmacı

Araştırmacı Naime KALKAN'ın ana dili Zazacadır ve Türkçeyi okula başladığında öğrenmiştir. Zazaca A1 (temel) düzeyinde hazırlanmış olan Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği'ne göre değerlendirme yapabilecek dil hakimiyetine sahiptir. Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde 12 yıldır İngilizce öğretmeni olarak görev yapmaktadır ve dersi kapsamında öğrencilerinin İngilizce konuşma becerilerini değerlendirmektedir. Dersi esnasında kullandığı değerlendirme araçlarından faydalananarak Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği'ni hazırlamış ve ortaöğretim öğrencilerine uygulamıştır. Araştırmacı aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi Çocuk Gelişimi Bölümü'nden mezun olmuştur ve çocuğun dil gelişimi hakkında yeterli bilgiye sahiptir.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırma; Bingöl ilinde 2023-2024 eğitim öğretim yılında Bingöl'de bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Bingöl ilinde bulunan ortaöğretim öğrencileri oluştururken araştırmanın örneklemini 14 farklı

ortaöğretim kurumunda bulunan 384 öğrenci ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışmaya 195 kız öğrenci ve 189 erkek öğrenci katılmıştır. Normal dağılıma uymadıkları için 8, 99 ve 344. sıradaki katılımcılar ölçekten çıkarılmıştır. Çalışmaya 381 öğrenci ile devam edilmiştir.

3.5. Araştırma Yöntemi

Araştırmada genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. İlişkisel tarama yöntemi aracılığıyla iki ya da ikiden fazla değişkenin aralarındaki istatistiksel ilişki tespit edilmektedir (Karasar, 2013). Bu bağlamda, mevcut çalışmada öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile dili anlayabilme ve konuşma düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Veri toplama yöntemi olarak da gelişigüzel örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Öğrenciler ölçek uygulanırken rastgele seçilmiş ve alıcı dil ve ifade edici dil becerileri değerlendirilmiştir.

3.6. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak oluşturulan anket üç bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde “Kişisel Bilgi Formu”, ikinci bölümde “Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği, üçüncü bölümde ise “Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği” yer almaktadır.

3.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılanların kişisel özellikleri ile ilgili bilgi sağlamak amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan “Kişisel Bilgi Formu”; dokuz maddeden (cinsiyet, nerede yaşadığı, ailede dili kimlerin konuştuğu, anne babanın eğitim ve sosyoekonomik durumu vb.) oluşmaktadır.

3.6.1.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği ve Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği için geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yapıldığı araştırmada katılımcılara ilişkin demografik bilgiler Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9 *Çalışmaya katılan öğrencilerin demografik bilgileri*

Demografik değişkenler	Gruplar	n	%
Cinsiyet	Kız	192	50,4
	Erkek	189	49,6
	Toplam	381	100
Ailenin yaşadığı yer	Köy	131	34,4
	Şehir merkezi	125	32,8
	Hem köy hem şehir merkezi	125	32,8
	Toplam	381	100
Evde Zazacayı konuşan kişiler	Sadece anne ve baba	93	24,4
	Sadece dede ve nene	11	2,9
	Anne-baba-nene-dede	35	9,2
	Anne-baba-abi-abla	15	3,9
	Anne-baba-nene-dede-abi-abla	13	3,4
	Bütün Aile	205	53,8
	Hiç kimse	9	2,4
	Toplam	381	100
Annenin eğitim durumu	Okuma ve yazması yok	72	18,9
	Okur-yazar	35	9,2
	İlkokul	154	40,4
	Ortaokul	68	17,8
	Lise	42	11
	Üniversite	7	1,8
	Lisansüstü (Yüksek lisans-doktora)	3	0,8
	Toplam	381	100
Babanın eğitim durumu	Okuma-yazması yok	18	4,7
	Okuryazar	15	3,9
	İlkokul	114	29,9
	Ortaokul	115	30,2
	Lise	83	21,8
	Üniversite	27	7,1
	Lisansüstü (Yüksek lisans-doktora)	9	2,4
	Toplam	381	100

Ailenin aylık geliri	Ailemin düzenli bir geliri yok.	70	18,4
	11.402 TL altı	71	18,6
	11.402-17.000 TL arası	105	27,6
	17.001- 22.000 TL arası	45	11,8
	22.001- 27.000 TL arası	42	11
	27.001- 32.000 TL arası	28	7,3
	32.001 TL üstü	20	5,2
Toplam		381	100
Aile türü	Çekirdek aile	290	76,1
	Geniş aile	88	23,1
	Anne- baba ayrı	3	0,8
	Toplam	381	100,0
Annenin mesleği	Ev Hanımı	361	94,8
	Memur	9	2,4
	Serbest meslek	11	2,8
Toplam		381	100
Babanın mesleği	Memur	54	14,2
	İşçi	50	13,1
	Serbest Meslek	200	52,5
	Çiftçi	23	6
	Emekli	14	3,7
	Güvenlik Korucusu	31	8,1
	Herhangi bir işte çalışmıyor	9	2,4
	Toplam	381	100

3.6.2. Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği

Yapılan literatür taramasında bu alanda daha önce kullanılan herhangi bir tutum ölçeği bulunamamıştır. Başka alanlarda hazırlanan tutum ölçekleri incelenmiş ve araştırmacı tarafından Zazaca ve istatistik alanındaki uzmanların da görüşü alınarak bu çalışmada kullanılacak bir tutum ölçeği hazırlanmıştır. Öğrencilerin doldurduğu ölçekte maddeler 5’li likert tipine göre hazırlanmış ve derecelenmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Yapılan faktör analizi sonucunda 4, 6, 8 ve 11. maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Değerlendirmeye alınan ölçek 16 maddeden ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları; olumlu tutum, olumsuz tutum ve dili konuşmada

zorluklardır. Olumlu tutum alt boyutu öğrencilerin Zazacaya ve Zazaca kullanımına ilişkin olumlu tutumlarını, olumsuz tutum boyutu öğrencilerin Zazacaya ve Zazaca kullanımına ilişkin olumsuz tutumlarını ve dili konuşmada zorluklar alt boyutu ise öğrencilerin günlük hayatta Zazaca kullanımında yaşadığı zorluklara ilişkin maddeleri içermektedir.

Faktör Analizi

Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin yapı geçerliliğini tespit etmek ve faktör yapısını ortaya koymak amacıyla açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Bunun için temel bileşenler (principal components) ve doğrudan eğik döndürmeler (direct oblimin) yöntemleri kullanılmıştır. Bunun nedeni temel bileşenler yöntemini uygulamada en sık ve kolay kullanılan yöntem olması ve doğrudan eğik döndürme yönteminin ise faktörler arasında ilişki olduğu düşünüldüğünde kullanılmasıdır.

Öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği değeri 0,906 olarak bulunmuş ve örneklem büyüklüğünün AFA için yeterli olduğunu göstermiştir. Bu değer Field (2009) tarafından 0,50'nin üzerinde olduğunda yeterli görülmekte ve 0,90 üzerinde olduğunda “mükemmel” olarak kabul edilmektedir. Her bir madde için hesaplanan KMO değerleri de en düşük 0,751 olarak bulunmuş ve örneklemin yeterli olduğunu doğrulamıştır. Ayrıca Bartlett Testi sonucunda $\chi^2(120)= 2419,043$ $p<0,05$ olarak bulunmuş ve bu bulgu maddeler arasındaki korelasyonun AFA için yeterince büyük olduğunu göstermiştir.

AFA sonucunda 16 maddeden oluşan Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin 3 alt boyutlu (faktörlü) bir yapıdan oluştuğu ve her 3 faktörün toplam varyansın %57,593'ünü açıkladığı tespit edilmiştir. Buna göre Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geçerli özellik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca alt boyutlardan ilki varyansın %37,155'ini, ikincisi %10,795'ini ve sonuncusu da 9,643'ünü açıklamaktadır. Tablo 10'da maddelerin faktörlere göre dağılımı ve faktör yükleri verilmiştir.

Tablo 10 Zazaca Tutum Ölçeği Faktör Analizi Bulguları ve Cronbach Alfa Değeri

	Olumlu Tutum	Olumsuz Tutum	Dili Konuşmada Zorluklar	Cronbach Alfa Değeri
Madde 1.	,623			
Madde 3	,673			
Madde 7.	,583			
Madde 9	,625			
Madde 10.	,768			,897
Madde 13.	,873			
Madde 14.	,853			
Madde 15.	,832			
Madde 16.	,647			
Madde 2.		,682		
Madde 5.		,650		,659
Madde 17.		,692		
Madde 20.		,667		
Madde 12.			,806	
Madde 18			,743	,666
Madde 19.			,612	
Öz Değer:	5,945	1,727	1,543	
Açıkladığı				
Varyans:	37,155	10,795	9,643	
Açıkladığı	Toplam			Açıkladığı toplam Cronbach
Varyansı:		57,593		Alfa Değeri: ,870

Tabloda gösterilen olumlu tutum alt boyutu 9 maddeden, olumsuz tutum alt boyutu 4 maddeden ve dili konuşmada zorluklar alt boyutu ise 3 maddeden oluşmaktadır. Faktör yükleri en düşük 0,583 olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla 0,40 ve üzeri faktör yükleri ideal olarak kabul edildiği için (Field, 2009), maddelerin faktörlere olumlu katkı yaptıkları değerlendirilmiştir.

Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alfa Güvenilirlik Analizi yapılmış ve ölçeğin güvenilirliği 0,87 olarak bulunmuştur. Alt boyutların güvenilirliğine bakıldığında ise olumlu tutum boyutunun 0,89 olumsuz tutum 0,65 ve dili konuşmada zorluklar boyutu ise 0,66 olarak bulunmuştur.

3.6.3. Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği

Ölçek hazırlanırken kazanımları belirlemek için Avrupa Dilleri Ortak Çerçeve Programı (CEFR)’ndan faydalanılmıştır. CEFR, dilde yeterlilik seviyesini ölçmek için uluslararası bağlamda tanınmış bir standarttır ve dünya çapında da kullanımı giderek yaygınlaşmaktadır. Ölçek kazanımları oluşturulurken A1 düzeyinden kazanımlar seçilmiş ancak 11. kazanım olan “Check-in ve check-out da dahil olmak üzere otelde temel işlemleri tamamlar” kazanım yöre halkının günlük dilinde pek kullanmadığı bir kazanım olduğu için çıkarılmış ve yerine “İnsanların ne iş yaptıklarını tanımlar ve meslekler ilgili sorulara cevap verir.” kazanımı eklenmiştir.

Maddeler 5’li likert tipine göre hazırlanmış ve derecelenmiştir. Her madde 1 (çok kötü), 2 (kötü), 3 (orta), 4 (iyi) ve 5 (çok iyi) şeklinde puanlanmıştır. 12-17 puan alanlar çok kötü, 18-29 puan alanlar kötü, 30-41 alanlar orta, 42-50 puan alanlar iyi ve 51-60 puan alanlar çok iyi olarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin aldığı toplam puana göre değerlendirme puan ölçütü oluşturulmuş ve buna göre alıcı dil ve ifade edici dil becerileri değerlendirilmiştir. Ortalama puanlar hesaplanarak demografik bilgiler ve öğrenci tutumları ile ilişkilerine bakılmıştır. Hair ve arkadaşlarına göre +1,5 ve -1,5 arasında olan Skewness ve Kurtosis değerleri normal dağılıma sahiptir. Buna göre Skewness ve Kurtosis değerlerine bakıldığında İfade Edici Dil Becerileri Değerlendirme Ölçeği Skewness= -0,559 ve Kurtosis= -0,489 değerleri ile normal dağılıma sahip iken Alıcı Dil Becerileri Değerlendirme Ölçeği Skewness= -3,824 ve Kurtosis= 13,636 değerleri ile normal dağılıma sahip değildir. Ölçekler tek boyutlu olduğu için faktör analizi yapılmamıştır.

Çalışmada verilerin elde edilebilmesi için çalışmacı Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu’ndan ve Bingöl Valiliği’nden gerekli izin ve onayları alarak Bingöl ilinde bulunan Bingöl Anadolu İmam Hatip Lisesi, 60. Yıl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Saray Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Karşıyaka Anadolu Lisesi, Mehmet Akif Ersoy Anadolu Lisesi, Rekabet Kurumu Anadolu Lisesi, İMKB Bingöl Anadolu Lisesi, Cumhuriyet Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Bingöl Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Mevlana Kız Anadolu Lisesi, Yeşilyurt Anadolu Lisesi, Atatürk Anadolu Lisesi, Selahaddin Eyyubi Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Rabia Hatun Anadolu Lisesi olmak üzere on dört ortaöğretim kurumundaki öğrencilerle çalışmıştır. Araştırmacı çalışma grubunu

kız ve erkek öğrenciler olmak üzere 2 gruba ayırmış ve daha sonra da bu iki grubu da kendi içinde köyde yaşayanlar, şehirde yaşayanlar ve hem köyde hem de şehirde yaşayanlar olmak üzere 3 gruba ayırmıştır. Araştırmacı okul idaresi ile yaptığı görüşme sonrasında uygun olan sınıfın öğretmeni ile görüşmüş ona konu ile ilgili bilgi vermiştir. Öğretmeninden yaptığı gruplamaya uygun bir şekilde Zaza kökenli öğrencileri rastgele seçerek kendisine göndermesini istemiştir. Gönderilen her bir öğrenciden Kişisel Bilgi Formunu ve Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'ni doldurmasını talep etmiştir. Öğrenci bu formları doldurduktan sonra ise araştırmacı her bir kazanım için belirlemiş olduğu soruları sormuş ve öğrenciden bu soruları cevaplamasını istemiştir. Araştırmacı sorduğu soruları öğrencinin anlayıp anlamadığını değerlendirmiş ve Alıcı Dil Değerlendirme Ölçeği'ne verileri işlemiştir. Öğrencilerin verdiği cevaba göre Zazaca konuşma becerisini değerlendirmiş ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği'ne verileri işlemiştir.

3.7. Verilerin Analizi

Araştırmanın istatistiksel çözümlemesi SPSS 26 paket programı kullanılarak bilgisayarda yapılmıştır. Araştırmaya katılanların demografik özelliklerinin frekans ve yüzde dağılımları verilmiştir. Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeğinin normal dağılım gösterip göstermediğini saptamak için çarpıklık değerleri incelenmiştir. Öğrencilerin Zazacaya karşı tutumları ve ifade edici dil becerilerinin değerlendirilmesinde 2 kategorili olan cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için normal dağılım olan verilerde bağımsız örneklem T Testi ve 2'den fazla kategorili olan değişkenlerde bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Öğrencilerin Zazacaya karşı tutumları ve demografik bilgileri ile alıcı dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında 2 kategorili olan cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için normal dağılıma sahip olmayan verilerde bağımsız gruplar için Mann Whitney U Testi ve 2'den fazla kategorili olan değişkenlerde bağımsız gruplar için Kruskal Wallice H Testi kullanılmıştır. Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için Pearson Korelasyon Analizi ve Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile alıcı dil becerileri arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için ise Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır

4. BULGULAR

Bu bölümde Kişisel Bilgi Formu, Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği ve Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği'nden elde edilen verilerin analizleri bulunmaktadır.

4.1. Alıcı Dil ve İfade Edici Becerilerinin Değerlendirilmesi

Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği uygulandıktan sonra SPSS programından elde edilen veriler aşağıdaki tablolarda gösterilmektedir.

4.1.1. Alıcı Dil Becerilerinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin alıcı dil becerilerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri tabloda verilmiştir.

Tablo 11 *Alıcı dil becerilerinin değerlendirilmesi*

Puan	Kategori	<i>f</i>	%
51-60 puan arası	Çok İyi	354	92,9
42-50 puan arası	İyi	6	1,6
30- 41 puan arası	Orta	2	0,5
18-29 puan arası	Kötü	9	2,4
12-17 puan arası	Çok Kötü	10	2,6
Toplam:		381	100

Tablo 12'ye göre öğrencilerin %92,9'u'si çok iyi ve %1,6'sı iyi bir şekilde Zazacayı anlayabilmektedir. Öğrencilerin %0,5'i ise dili orta seviyede anlayabilmektedir. Ancak öğrencilerin %2,4'ü kötü ve %2,6'sı ise çok kötü bir şekilde dili anlayabilmektedir.

4.1.2. İfade Edici Dil Becerilerinin Değerlendirilmesi

Öğrencilerin ifade edici becerilerine ilişkin frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 12 *İfade edici dil becerilerinin değerlendirilmesi*

Puan	Kategori	<i>f</i>	%
51-60 puan arası	Çok İyi	64	16,8
42-50 puan arası	İyi	117	30,7
30- 41 puan arası	Orta	119	31
18-29 puan arası	Kötü	52	13,6
12-17 puan arası	Çok Kötü	30	7,9
Toplam:		381	100

Tablo 12’ye göre öğrencilerin %16,8’i çok iyi ve %30,7’si iyi bir şekilde Zazaca konuşabilmektedir. Öğrencilerin %31’i ise orta seviyede konuşabilmektedir. Ancak öğrencilerin %13,6’sı kötü ve %7,9’u ise çok kötü bir şekilde konuşabilmektedir.

4.1.3. Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeğine İlişkin Betimsel İstatistikler

Öğrencilerin alıcı dil ve ifade edici becerilerine ilişkin betimsel istatistikler tabloda verilmiştir.

Tablo 13 *Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği’ne ilişkin betimsel istatistikler*

Ölçekler	n	X	min	max	ss
Alıcı Dil	381	57,35*	12	60,00	9,147
İfade Edici Dil	381	38,78*	12	60,00	12,038

*Ortalama (X) 60 puan üzerinden hesaplanmaktadır.

Alıcı dil becerilerinin ortalaması 57,35 olarak bulunmakta ve çok iyi seviyededir ancak ifade edici dil becerilerinin ortalaması 38,78 olarak bulunmakta ve orta seviyede yer almaktadır.

4.1.4. İfade Edici Dil Becerilerinin Kazanım Bazlı Değerlendirilmesi

İfade edici dil becerileri değerlendirilirken çok iyi ve iyi konuşan öğrencilerin yüzdelik dilimleri toplanarak yeni bir yüzdelik dilim elde edilmiştir ve bu öğrenciler dili konuşmada başarılı sayılmıştır. Çok kötü ve kötü konuşan öğrencilerin yüzdelik dilimleri toplanarak yeni bir yüzdelik dilim elde edilmiştir ve bu öğrenciler dili konuşmada başarısız sayılmıştır. Ölçek uygulanırken öğrencilerin konuşmakta zorlandığı sözcükler, sözcük grupları ve cümleler hakkında araştırmacı gözlemlerini aktarmıştır.

Tablo 14 *İfade edici dil becerilerinin kazanım bazlı değerlendirilmesi*

Kazanımlar	Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi
1. Introduce himself simply and use basic greetings. Kendini tanıtır ve basit selamlaşma ifadelerini kullanır.	Öğrencilerin %84,2'si selamlaşabilmekte ve kendilerini tanıtır kendileriyle ilgili bilgi vermektedir. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu sayıları 1'den 10'a kadar sayabilmekte ancak 10'dan sonrasını saymakta zorlanmakta ya da sayamamaktadır.
2. Tell where he and others are from and give a basic description of his city. Kendisinin veya bir başkasının nereli olduğunu söyler ve yaşadığı şehir ve oturduğu yer ile ilgili temel bilgileri verir.	%52,2'si nereli olduğunu ve yaşadığı şehir ve oturduğu yer ile ilgili temel bilgileri verebilmiştir. Ancak geri kalanı yaşadığı yer ile ilgili temel bilgileri verirken zorluk yaşamıştır. Köy ve ilçe isimlerinin Zazacaları yerine Türkçe isimlerini söylemiştir. Yaşadığı şehrin, mahallenin veya köyün özelliklerini ifade etmekte zorlanmıştır.

3. Talk simply about family and colleagues, describing their appearance and personalities.

Ailesi ve arkadaşları ile ilgili temel düzeyde konuşur ve onların fiziksel görünüşlerini ve kişisel özelliklerini tanımlar.

%30,7'si ailesi ve arkadaşlarının fiziksel görünüşü ve kişisel özellikleri hakkında konuşabilmiştir.

Bu kazanım kapsamında aile bireylerinin akrabalık derecesi sorulmuş; kardeş çocukları için söylenen warza (kız kardeşin oğlu), bırarkeyna (erkek kardeşin kızı), bırarza (erkek kardeşin oğlu), warkeyna (kız kardeşin kızı) sözcüklerinin yerini büyük çoğunlukla yegen (yeğen) kelimesi almıştır. Kuzenlerimizle yakınlık derecemizi anlatan emkeyna (hala kızı), xalza (dayı oğlu), dedkeyna (amca kızı), xalkeyna (dayı kızı), deza (amcaoğlu), emza (hala oğlu) sözcükleri yerini kuzen kelimesine bırakmıştır.

Fiziksel özelliklerden bahsederken göz rengini, yüz şeklini, boyunu, saç rengi ve boyunu anlatmakta zorluk yaşamışlardır ve çoğunlukla arkadaşının ya da aile bireyinin kişisel özelliklerinden bahsederken hola (iyidir), xıdara (yaramazdır) vb. basit düzeyde kelimeler söyleyebilmişlerdir.

4. Discuss clothing at a basic level and ask salesclerks simple questions about it.

%22,3'ü kıyafetler konusunda temel düzeyde konuşabilmektedir.

Kıyafetler konusunda temel düzeyde konuşur ve bir dükkânda bir ürünün fiyatını sorar ve o ürünle ilgili konuşur.

5. Talk about favorite foods and make simple orders for take-out food.

Favori yiyecekleri hakkında konuşur ve yemek satın alırken basit siparişler verir.

6. Talk about daily activities and arrange meetings with friends and colleagues.

Günlük aktiviteler ile ilgili konuşur ve arkadaşlarıyla etkinlikler ve toplantılar düzenler.

İşlıg (gömlek), kelaw (külâh ya da bere), lepik (eldiven), fistun (elbise), fineli (kazak) vb. kıyafetlerin Zazaca isimlerinin yerini çoğunlukla Türkçe isimler almıştır.

%32,3'ü yiyecekler hakkında konuşup yemek satın alırken basit sipariş verebilmektedir.

Bey (ayva), xox (şeftali), salınc (kara erik), aqit (pekmez), sir (sarımsak), piyanz (soğan) vb. sebze ve meyve isimlerinin büyük çoğunluğunun yerini Türkçe sözcükler almıştır. Yöresel yemek (germ/ xoşaw/zerwet/ mastuwa/qawırmı/ kufte/ keşk/ serina pel/ keldoş) isimleri sorulduğunda öğrencilerin çok azı bu yemeklerin ismini söyleyebilmiştir.

%57,7'si günlük aktiviteler ile ilgili konuşabilmekte ve arkadaşlarıyla etkinlik düzenleyebilmektedir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu günlük rutinlerinden bahsederken sersıbe (sabah), nimroj (öğlen), yeri (ikindi), şund (akşam), şew (gece), arayı (kahvaltı), taşt (öğlen yemeği), şum (akşam yemeği) vb. günün farklı vakitlerini belirten sözcükleri kullanmakta zorluk yaşamıştır ancak

günlük rutinlerini anlatan cümleler kurabilmişlerdir.

7. Describe current weather conditions and suggest activities according to the weather forecast.

Hava durumu ile ilgili bilgi verir ve hava durumuna göre etkinlik önerileri verir.

%20,5'i hava durumu ile ilgili bilgi verebilmiş ve hava durumuna göre etkinlik önerisi verebilmiştir.

Öğrencilerin büyük çoğunluğu mevsim adlarını belirten [wesar (ilkbahar), amnan (yaz), payiz (sonbahar) zımıstan (kış)] sözcüklerini söyleyememiştir.

Hava durumunu ifade ederken germ (sıcak), serd (soğuk), vor varena (kar yağıyor), varu/şili varen/a (yağmur yağıyor) vb. basit sözcükleri kullanabilmiş ancak hewa horın o (hava bulutlu), torg varena (dolu yağıyor), hewa mıjın o (hava sisli), hewa puk o (tipi var), rey gurena (şimşek çakıyor) gibi cümleleri söyleyememişlerdir.

Haftanın günlerini ve ayları belirten sözcükleri kullanamamışlardır.

8. Talk in general terms about his health and describe common medical symptoms to a doctor.

Genel olarak sağlık hakkında konuşur ve yaşadığı bir sağlık sorununu doktora açıklar.

%53,3'ü genel olarak sağlık hakkında konuşabilmekte ve yaşadığı bir sağlık sorununu doktora açıklayabilmektedir.

Velg (böbrek), loqare (bağırsak), made (mide) vb. iç organları söylerken zorlanmış ancak kırık (boğaz), sine (göğüs), sare (baş),

pırnık (burun), çim (göz), goş (kulak) vb. dış organları ve pırnık mı şin (burnum akıyor), adır mı est (ateşim var), qırık mı mase (boğazım şişti), sine mı gerayo (göğsüm tıkanmış), ez qıxen (öksürüyorum) vb. hastalık belirten cümleleri daha rahat ifade edebilmişlerdir.

9. Describe the location of his home and give simple directions.

Evini tarif eder ve basit yönergeler verir.

%21,5'i evini tarif edip basit yönergeler verebilmiştir.

%46,2'si ise raşt (sağ), çep (sol), cer (aşağı), ser (yukarı), qemı (ileri), kışt (yanında), verni (önünde), nızdi (yakın) vb. yer yön bildiren edatların ve het çep ser tadi (sola dön), qemı şu (ileri git), bıver (geç), lıng şu (yürüyerek git) vb. yönergelerin çoğunu kullanamamakta ve bunlar yerine Türkçe sözcükler kullanmaktadır.

10. Talk about his hobbies and interests and makes plans for fun activities with friends or colleagues.

Hobileri ve ilgileri hakkında konuşur ve arkadaşlarıyla eğlenceli aktiviteler planlar.

%53,8'i hobileri ve ilgileri hakkında konuşup arkadaşlarıyla eğlenceli aktiviteler planlayabilmektedir. Bu kazanımla ilgili sorular sorulduğunda ilk başta öğrencilerin bu soruda bocaladığı ve bu soruyu ve sorunun cevabını Zazaca daha önce düşünmedikleri gözlemlenmiştir. Soru Türkçe ve İngilizce sorularak örnek cevaplar verilince öğrenciler

onlardan tam olarak ne istendiğini kavrayıp soruya cevap verebilmişlerdir.

11. Describe what people do and answer the questions about jobs.

İnsanların ne iş yaptıklarını tanımlar ve meslekler ilgili sorulara cevap verir.

%51,4'ü insanların ne iş yaptıklarını tanımlayıp meslekler hakkında bilgi verebilmektedir. Ancak meslek isimlerinin Zazaca yerine Türkçe sözcüklerle ifade etme eğilimi oldukça yüksektir.

12. Discuss common products, make basic purchases, and return faulty items.

Hizmetin niteliği veya ürünlerin miktar ve fiyatları ile ilgili sorular sorar, karşılaştırma yapar. Bir ürünü satın alır veya kusurlu ürünü iade eder.

%52,7'si bir ürün alırken fiyatını sorup ürünün özelliklerinden bahsedebilmektedir. Ancak ürünün rengi sorulduğunda çoğunlukla sur (kırmızı), siya (siyah) ya da sıpi (beyaz) renkleri söylenmekte diğer renklerin isimleri sorulduğunda zorlanılmaktadır. Fiyat bilgisi sorulduğunda ise sayıları söylemekte zorlandığı için fiyatı tam olarak söyleyememektedir.

4.2. Demografik Bilgiler ile İfade Edici Dil Becerileri Düzeyinin Karşılaştırılması

Bu bölümde öğrencilerin demografik bilgileri ile İfade Edici Dil Becerileri Ölçeği'nden elde edilen veriler karşılaştırılarak aralarındaki ilişkiye bakılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgileri ve ifade edici dil becerilerinin karşılaştırılmasında 2 kategorili olan cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için normal dağılım olan verilerde bağımsız örneklem T Testi ve 2'den fazla kategorili olan değişkenlerde bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır.

Tablo 15 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin cinsiyete göre karşılaştırılması (T testi sonuçları)

Cinsiyet	n	X	ss	t testi		
				t	sd	p
Kadın	192	37,43	,975	-2,209	379	,028
Erkek	189	40,153	1,020	-2,208	377,622	,028

*p<0.05 için anlamlı

Tablo 15'e göre, öğrencilerin ifade edici dil becerileri, cinsiyet değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır ($p < 0.05$). Erkek öğrencilerin dili konuşma düzeyi kız öğrencilerden yüksektir.

Tablo 16 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin yaşadıkları yere göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Yaşanılan Yer	n	X	ss	F	p
a) Köy	131	43,08	9,495	20,801	,000*
b) Şehir Merkezi	125	33,87	13,058		
c) Hem Köyde Hem de Şehir Merkezinde	125	39,20	11,618		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p<0.05 için anlamlı *Welch testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 16'ya göre öğrencilerin yaşadıkları yer ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermektedir ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve köyde yaşayan öğrencilerin puan ortalamasının ($X = 43,08$) hem köy hem de şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin puan ortalamasından ($X = 39,20$) ve şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin puan ortalamasından ($X = 33,87$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

Tablo 17 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin aile türüne göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Aile Türü	n	X	ss	F	p
Çekirdek aile	290	38,21	12,194	5,319	,005*
Geniş aile	88	41,25	10,886		
Anne- baba ayrı	3	21,66	11,718		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı

Tablo 17’ye göre aile türü ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve geniş ailede yaşayan öğrencilerin puan ortalamasının ($X = 41,25$) anne ve babası ayrı yaşayan öğrencilerin puan ortalamasından ($X = 21,66$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Geniş ailelerde yaşayan öğrencilerin ifade edici dil becerileri en yüksektir, Anne ve babası ayrı yaşayan öğrencilerin ise ifade edici dil becerileri en düşüktür.

Tablo 18 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin ailede Zazacayı konuşan aile bireylerine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Evde Zazacayı konuşanlar	n	X	ss	F	p
Sadece annem ve babam	93	34,15	12,566	18,289	,000*
Sadece nenem-dedem	11	27,18	10,952		
Annem-babam- nenem- dedem	35	33,51	10,592		
Annem-babam- abim- ablam	15	36,13	9,425		
Annem-babam- nenem- dedem- abim- ablam	13	39,23	9,858		
Bütün aile	205	43,44	9,830		
Hiç kimse	9	19,11	10,658		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı

Tablo 18’e göre ailede Zazacayı konuşan aile bireyleri ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve evinde herkesin Zazaca konuştuğu öğrencilerin puan

ortalamasının ($X=43,44$) evinde hiç kimsenin Zazaca konuşmadığı öğrencilerin puan ortalamasından ($X=19,11$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ailede dili konuşan kişi sayısı arttıkça öğrencilerin de dili konuşma becerisi de artmaktadır.

Tablo 19 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Annenin eğitim durumu	n	X	ss	F	p
Okuma ve yazması yok	72	41,84	9,867	10,434	,000*
Okuryazar	35	42,37	9,659		
İlkokul	154	40,96	11,461		
Ortaokul	68	36,54	11,282		
Lise	42	29,14	12,742		
Üniversite	7	30,00	16,872		
Lisans üstü (Yüksek lisans-Doktora)	3	18,33	6,806		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı

Tablo 19'a göre annenin eğitim durumu ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve annesinin eğitim düzeyi okuryazar öğrencilerin puan ortalamasının ($X=42,37$) annesinin eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=29,14$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ortalamalara göre ise genel olarak annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin dili konuşma düzeyi azalmaktadır.

Tablo 20 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Babanın eğitim durumu	n	X	ss	F	p
Okuma ve yazması yok	18	38,88	14,352	6,853	,000*
Okuryazar	15	43,46	8,149		
İlkokul	114	41,61	11,335		
Ortaokul	115	41,00	10,922		
Lise	83	33,65	11,885		
Üniversite	27	31,70	12,736		
Lisans üstü (Yüksek lisans-Doktora)	9	35,33	12,549		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı

Tablo 20'ye göre babanın eğitim durumu ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve babasının eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin puan ortalamasının ($X=41,61$) babasının eğitim düzeyi lise olan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=31,70$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ortalamalara göre babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin dili konuşma düzeyi azalmaktadır.

Tablo 21 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin ailenin gelir durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Ailenin gelir durumu	n	X	ss	F	p
Ailemin düzenli bir geliri yok.	70	42,77	10,304	5,351	,000*
11.402 TL altı**	71	42,33	9,902		
11.402-17.000 TL arası	105	39,04	11,696		
17.001- 22.000 TL arası	45	35,06	12,025		
22.001- 27.000 TL arası	42	34,50	11,393		
27.001- 32.000 TL arası	28	33,85	14,556		
32.001 TL üstü	20	35,15	16,040		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı *Welch testi sonuçlarına bakılmıştır. ** 2023 Temmuz-Aralık asgari ücret miktarı

Tablo 21'e göre ailenin gelir durumu ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve ailesi düzenli bir gelire sahip olmayan öğrencilerin puan ortalamasının ($X=42,77$) ailesinin aylık geliri 27.001- 32.000 TL arasında olan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=33,85$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ortalamalara bakıldığında ise ailenin gelir düzeyi arttıkça ifade edici dil becerileri düşmektedir.

Tablo 22 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin annenin mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Annenin mesleği	n	X	ss	F	p
Ev Hanımı	361	39,24	11,908	6,814	,001*
Memur	9	25,11	7,865		
Serbest meslek	11	35,00	12,680		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı

Tablo 22'ye göre annenin mesleği ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve annesi ev hanımı olan öğrencilerin puan ortalamasının (X=39,24) annesi memur olan öğrencilerin puan ortalamasından (X=25,11) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ev hanımı annelerin çocukları memur annelerin çocuklarından daha yüksek bir konuşma ortalamasına sahiptir.

Tablo 23 Katılımcıların ifade edici dil becerilerinin babanın mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

Babanın mesleği	n	X	ss	F	p
Memur	54	34,81	12,072	2,216	,041*
İşçi	50	39,48	10,294		
Serbest Meslek	200	38,69	12,672		
Çiftçi	23	43,69	11,883		
Emekli	14	44,42	5,957		
Güvenlik Korucusu	31	39,25	11,868		
Herhangi bir işte çalışmıyor	9	38,00	7,984		
Toplam	381	38,78	12,038		

*p <0,05 için anlamlı *Welch testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 23'e göre babanın mesleği ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve babası çiftçi olan öğrencilerin puan ortalamasının (X=43,69) babası memur olan öğrencilerin

puan ortalamasından ($X=34,81$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3. Demografik Bilgiler ile Alıcı Dil Becerileri Düzeyinin Karşılaştırılması

Bu bölümde öğrencilerin demografik bilgileri ile Alıcı Dil Becerileri Ölçeği'nden elde edilen veriler karşılaştırılarak aralarındaki ilişkiye bakılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgileri ve alıcı dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında 2 kategorili olan cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için normal dağılıma sahip olmayan verilerde bağımsız gruplar için Man Whitney U Testi ve 2'den fazla kategorili olan değişkenlerde bağımsız gruplar için Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır.

Tablo 24 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin cinsiyete göre karşılaştırılması (Man Whitney U Testi sonuçları)

Cinsiyet	n	Sıra Ortalaması	z	p
Kadın	192	188,22	-0,701	0,483
Erkek	189	193,82		
Toplam	381			

$p < 0,05$ * için anlamlı

Tablo 24'e göre, öğrencilerin cinsiyeti ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$).

Tablo 25 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin yaşadıkları yere göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Yaşanılan Yer	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X^2	p
Köy	131	59,63	1,898	210,32	26,451	,000*
Şehir Merkezi	125	53,78	13,822	162,3		
Hem Köyde Hem de Şehir Merkezinde	125	58,53	6,468	199,46		
Toplam	381	57,35	9,147			

$p < 0,05$ * için anlamlı

Tablo 25'e göre öğrencilerin yaşadığı yer ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tamhane yapılmış ve köyde yaşayan öğrencilerin sıra ortalamasının (s.o.=210,32) şehir merkezinde yaşayan

öğrencilerin sıra ortalamasından (s.o.=162,3) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Şehir merkezinden köye doğru gidildikçe sıra ortalamaları yükselmektedir.

Tablo 26 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin evde Zazacayı konuşan aile bireylerine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Zazacayı konuşan aile bireyleri	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Sadece annem-babam	93	55,84	10,843	170,28	53,700	0,000*
Sadece nenem-dedem	11	50,91	16,658	139,23		
Annem-babam- nenem- dedem	35	58,60	5,315	179,23		
Annem-babam- abim- ablam	15	56,33	12,310	168,60		
Annem-babam- nenem- Dedem- abim- ablam	13	59,46	1,664	202,27		
Bütün aile	205	59,23	4,634	211,85		
Hiç kimse	9	31,78	20,296	60,22		
Toplam	381	57,35	9,147			

p <0,05* için anlamlı

Tablo 26'ya göre ailede Zazacayı konuşan aile bireyleri ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır (p <0,05). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla olan Games-Howel testi yapılmış ve evde bütün ailesinin Zazaca konuştuğu öğrencilerin sıra ortalamasının evinde hiç kimsenin Zazaca konuşmadığı öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Evde Zazacayı konuşan birey sayısı arttıkça Zazaca alıcı dil becerileri de artmaktadır.

Tablo 27 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin aile türüne göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Aile Türü	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Çekirdek aile	290	56,95	9,855	186,61	8,536	0,014*
Geniş aile	88	58,65	6,361	208,26		
Anne- baba ayrı	3	58,33	2,082	109,17		
Toplam	381	57,35	9,147			

p <0,05* için anlamlı

Tablo 27'ye göre aile türü ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Ancak Post Hoc testi olan Tamhane sonuçlarına bakıldığında ise aile türleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 28 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Annenin eğitim durumu	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Okuma yazması yok	72	59,10	5,353	214,84	33,827	0,000*
Okuryazar	35	57,89	8,238	203,3		
İlkokul	154	58,11	7,633	197,46		
Ortaokul	68	58,01	7,791	184,85		
Lise	42	52,90	14,036	142,3		
Üniversite	7	46,14	20,860	137,64		
Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	3	43,67	24,090	89,5		
Toplam	381	57,35	9,147			

p <0,05* için anlamlı

Tablo 28'e göre annenin eğitim durumu ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Ancak Post Hoc testi olan Tamhane sonuçlarına bakıldığında ise gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 29 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Babanın eğitim durumu	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Okuma ve yazması yok	18	56,72	10,521	197,39	20,863	0,002*
Okuryazar	15	59,73	1,033	217,4		
İlkokul	114	58,73	5,969	201		
Ortaokul	115	57,70	9,152	197,94		
Lise	83	55,80	11,238	177,37		
Üniversite	27	53,22	13,757	136,37		
Lisans üstü (Yüksek lisans-Doktora)	9	59,44	1,667	208,44		
Toplam	381	57,35	9,147			

p <0,05* için anlamlı

Tablo 29'a göre babanın eğitim durumu ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla olan Games-Howel testi yapılmış ve babası okur yazar olan öğrencilerin sıra ortalamasının babası lise mezunu olan öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Sıra ortalamasına bakıldığında babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin dili anlama düzeyi azalmaktadır.

Tablo 30 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin ailenin aylık gelirine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Aylık Gelir	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Ailemin düzenli bir geliri yok.	70	58,52	0,752	198,95	17,96	0,006*
11.402 TL altı**	71	59,10	0,430	204,61		
11.402-17.000 TL arası	105	57,50	0,717	194,3		
17.001- 22.000 TL arası	45	57,18	0,724	191,73		
22.001- 27.000 TL arası	42	57,49	0,784	194,57		
27.001- 32.000 TL arası	28	54,14	1,047	154,05		
32.001 TL üstü	20	51,79	1,251	140,15		
Toplam	381	57,41	0,762			

p <0,05* için anlamlı

** 2023 Temmuz-Aralık asgari ücret miktarı

Tablo 30'a göre ailenin gelir durumu ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Ancak Post Hoc testi olan Tamhane sonuçlarına bakıldığında ise aylık gelir ile alıcı dil becerileri arasından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 31 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin annenin mesleğine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Annenin mesleği	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Ev Hanımı	361	57,50	9,007	193,15	8,569	,014*
Memur	9	50,56	15,282	116,94		
Serbest meslek	11	58,18	5,382	181,09		
Toplam	381	57,35	9,147			

p <0,05* için anlamlı

Tablo 31'e göre annenin mesleği ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır (p <0,05). Ancak Post Hoc testi olan Tamhane sonuçlarına bakıldığında ise annenin mesleği ile alıcı dil becerileri arasından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 32 Katılımcıların alıcı dil becerilerinin babanın mesleğine göre karşılaştırılması (Kruskal Wallis H Testi sonuçları)

Babanın mesleği	n	X	ss	Kruskal Wallis H Testi		
				Sıra Ortalaması	X ²	p
Memur	54	58,00	7,491	189,07	9,482	0,148*
İşçi	50	58,84	6,641	198,29		
Serbest Meslek	200	56,06	11,200	181,94		
Çiftçi	23	58,13	6,283	212,28		
Emekli	14	59,93	,267	218,54		
Güvenlik Korucusu	31	59,68	,832	201,34		
Herhangi bir işte çalışmıyor	9	60,00	,000	230,5		
Toplam	381	57,35	9,147			

p <0,05* için anlamlı

Tablo 32'ye göre, babanın mesleği ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır (p>0,05).

4.4. Demografik Bilgiler ile Öğrencinin Zazaca Tutum Düzeyinin Karşılaştırılması

Bu bölümde öğrencilerin demografik bilgileri ile tutum ölçeğinde elde edilen veriler karşılaştırılarak aralarındaki ilişkiye bakılmıştır. Öğrencilerin demografik bilgileri ve Zazaca tutum düzeyinin korelasyonunda 2 kategorili olan cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olup olmadığını saptamak için normal dağılım olan verilerde bağımsız örneklem T Testi ve 2'den fazla kategorili olan değişkenlerde bağımsız gruplar için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır

Tablo 33 Katılımcıların Zazaca tutumlarının cinsiyete göre karşılaştırılması (T Testi sonuçları)

	Cinsiyet	n	X	ss	t testi		
					t	sd	p
Olumlu Tutum	Kadın	192	3,56	,873	-3,410	379	,001*
	Erkek	189	3,87	,890	-3,409	378,531	,001
Olumsuz Tutum	Kadın	192	1,80	,726	,315	379	,753*
	Erkek	189	1,78	,776	,314	376,469	,753
Zazaca Konuşmada Zorluklar	Kadın	192	2,77	1,000	3,232	379	,001*
	Erkek	189	2,43	1,044	3,231	377,706	,001
Zazaca Öğrenci Tutum	Kadın	192	3,68	,643	-3,087	379	,002*
Ölçeği'nin Geneli	Erkek	189	3,90	,708	-3,085	374,408	,002*

p <0,05* için anlamlı

Tablo 33'e göre öğrencilerin cinsiyeti ile olumsuz tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Ancak öğrencilerin cinsiyeti ile olumlu tutum ve Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Erkek öğrencilerin Zazacaya olan olumlu tutumları kız öğrencilerden daha yüksektir. Kız öğrenciler günlük hayatta Zazaca konuşurken erkek öğrencilerden daha çok zorlanmaktadırlar. Ölçeğin geneline bakıldığında ise kız ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Erkek öğrencilerin tutum düzeyi kız öğrencilerden yüksektir.

Tablo 34 Katılımcıların Zazaca tutumlarının yaşadıkları yere göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları)

	Yaşanılan Yer	n	X	SS	F	P
Olumlu tutum	a) Köy	132	3,83	,882	2,105	,123*
	b) Şehir merkezi	125	3,60	,923		
	c) Hem köyde hem de şehir merkezinde	124	3,71	,869		
	Toplam:	381	3,72	,894		
Olumsuz tutum	a) Köy	132	1,79	,744	2,971	,046 **
	b) Şehir merkezi	125	1,90	,865		
	c) Hem köyde hem de şehir merkezinde	124	1,67	,606		
	Toplam:	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	a) Köy	132	2,41	1,004	8,120	,000*
	b) Şehir merkezi	125	2,90	1,089		
	c) Hem köyde hem de şehir merkezinde	124	2,51	,948		
	Toplam:	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	a) Köy	131	3,89	,689	4,220	,015*
	b) Şehir merkezi	125	3,65	,713		
	c) Hem köyde hem de şehir merkezinde	125	3,82	,628		
	Toplam:	381	3,79	,683		

p < 0,05* için anlamlı **Welch testi sonuçlarına bakılmıştır.

Tablo 34'e göre öğrencilerin yaşadığı yer ile olumlu tutum boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Ancak öğrencilerin yaşadığı yer ile olumsuz tutum, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutu ve ölçeğin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0,05$). Olumsuz tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve şehirde yaşayan öğrencilerin olumsuz tutum puan ortalamasının ($X=1,90$) hem köyde hem de şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=1,67$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış

ve şehirde yaşayan öğrencilerin Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutundaki puan ortalamasının ($X=2,90$) köyde yaşayan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=2,41$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Şehir merkezinde yaşayan öğrenciler köyde yaşayan öğrenciler göre Zazaca konuşmada daha çok zorluk yaşamaktadır ve hem şehirde hem de köyde yaşayan öğrencilere göre daha fazla olumsuz tutuma sahiptir. Ölçeğin genelinde farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve köyde yaşayan öğrencilerin tutum puanının ortalamasının ($3,89$) şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=3,65$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ölçeğin geneline bakıldığında ise köyden şehir merkezine doğru gidildikçe öğrencilerin tutumlarında bir düşüş görülmektedir.

Tablo 35 Katılımcıların Zazaca tutumlarının aile türüne göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları)

	Aile Türü	n	X	ss	F	p
Olumlu tutum	Çekirdek aile	288	3,71	,898	1,403	,247*
	Geniş aile	90	3,78	,882		
	Anne- baba ayrı	3	2,92	,611		
	Toplam	381	3,72	,894		
Olumsuz tutum	Çekirdek aile	288	1,82	,759	1,940	,145*
	Geniş aile	90	1,68	,713		
	Anne- baba ayrı	3	2,33	,629		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	Çekirdek aile	288	2,60	1,032	,983	,375*
	Geniş aile	90	2,60	1,052		
	Anne- baba ayrı	3	3,44	,509		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	Çekirdek aile	290	3,77	,689	2,886	,057*
	Geniş aile	88	3,89	,656		
	Anne- baba ayrı	3	3,04	,416		
	Toplam	381	3,79	,683		

p <0,05* için anlamlı

Tablo 35'e göre aile türü ile öğrencinin Zazaca tutum düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

Tablo 36 Katılımcıların Zazaca tutumlarının evde Zazacayı konuşan aile bireylerine göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları)

	Evde Zazaca konuşan aile bireyleri	n	X	SS	F	P
Olumlu tutum	a) Sadece annem ve babam	93	3,52	,857	5,519	,000*
	b) Nenem-dedem	11	3,34	,759		
	c) Annem-Babam- Nenem- Dedem	35	3,61	,755		
	d) Annem-babam- abim- ablam	15	3,81	,797		
	e) Annem-babam- nenem- dedem- abim- ablam	13	3,48	1,099		
	g) Bütün aile	205	3,93	,829		
	h) Hiç kimse	9	2,79	,850		
	Toplam	381	3,73	,867		
Olumsuz tutum	a) Sadece annem ve babam	93	1,95	,753	5,618	,000*
	b) Sadece nenem-dedem	11	2,15	,691		
	c) Annem-babam- nenem- dedem	35	1,71	,631		
	d) Annem-babam- abim- ablam	15	1,78	1,072		
	e) Annem-babam- nenem- dedem- abim- ablam	13	2,48	1,187		
	g) Bütün aile	205	1,65	,658		
	h) Hiç kimse	9	2,43	,716		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	a) Sadece annem ve babam	93	3,05	1,074	8,097	,000*
	b) Sadece nenem-dedem	11	3,24	,775		
	c) Annem-babam- nenem- dedem	35	2,91	,958		
	d) Annem-babam- abim- ablam	15	2,46	1,111		
	e) Annem-babam- nenem- dedem- abim- ablam	13	2,38	1,169		
	g) Bütün aile	205	2,32	,930		
	h) Hiç kimse	9	3,12	,871		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	a) Sadece annem ve babam	93	3,55	,623	9,328	,000*
	b) Sadece nenem-dedem	11	3,35	,600		
	c) Annem-babam- nenem- dedem	35	3,68	,580		
	d) Annem-babam- abim- ablam	15	3,86	,706		
	e) Annem-babam- nenem- dedem- abim- ablam	13	3,51	,895		
	g) Bütün aile	205	3,99	,639		
	h) Hiç kimse	9	2,95	,676		
	Toplam	381	3,79	,683		

p <0,05* için anlamlı

Tablo 36'ya göre evde Zazaca konuşan aile bireyleri ile öğrencinin olumlu tutumu, olumsuz tutumu, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları ve Zazaca Tutum Ölçeği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p<0,05$). Olumlu tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve bütün ailesi Zazaca konuşan öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamasının ($X=3,52$) ailesinde hiç kimsenin Zazaca konuşmadığı öğrencilerin puan ortalamasından ($X=2,79$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Olumsuz tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve bütün ailesi Zazaca konuşan öğrencilerin olumsuz tutum puan ortalamasının ($X=1,65$) ailesinde kendi dışında herkesin Zazaca konuştuğu (annem- babam- nenem- dedem- abim- ablam) öğrencilerin puan ortalamasından ($X=2,48$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde düşük olduğu saptanmıştır. Çocuk Zazacayı aktif bir şekilde konuşmadığı için dile karşı olumsuz bir tutuma sahip olabilir. Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve evde sadece annesinin ve babasının Zazaca konuştuğu ve kendisinin Zazaca konuşmadığı öğrencilerin Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutundaki puan ortalamasının ($X=3,05$) bütün ailesi Zazaca konuşan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=2,32$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Evde sadece anne ve babanın Zazacayı konuştuğu ve çocuğun aktif bir şekilde dili konuşmadığı ailelerde yaşayan öğrenciler günlük hayatlarında Zazaca konuşmada zorluk yaşamaktadır. Ölçeğin genelinde farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış bütün ailesi Zazaca konuşan öğrencilerin tutum puanlarının ortalamasının ($X=3,99$) ailesinde hiç kimsenin Zazaca konuşmadığı öğrencilerin puan ortalamasından ($X=2,95$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Evde Zazacayı konuşan kişi sayısı artıkça öğrencinin Zazacaya olan olumlu tutumu artmaktadır. Evde Zazacayı konuşan kişi sayısı artıkça öğrencinin Zazacaya olan olumsuz tutumu ve günlük hayatta Zazaca konuşmada zorluklar azalmaktadır.

Tablo 37 Katılımcıların Zazaca tutumlarının annenin eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları)

	Eğitim Durumu	n	X	ss	F	P
Olumlu tutum	Okuma ve yazması yok	72	3,89	,852	2,860	,010*
	Okuryazar	35	3,84	,794		
	İlkokul	155	3,73	,911		
	Ortaokul	67	3,77	,878		
	Lise	43	3,30	,877		
	Üniversite	6	3,25	,952		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	3	2,96	,944		
	Toplam	381	3,72	,894		
Olumsuz tutum	Okuma ve yazması yok	72	1,86	,746	1,832	,092*
	Okuryazar	35	1,47	,611		
	İlkokul	155	1,80	,781		
	Ortaokul	67	1,73	,657		
	Lise	43	1,91	,671		
	Üniversite	6	2,16	1,420		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	3	2,16	1,421		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	Okuma ve yazması yok	72	2,50	1,006	3,594	,002*
	Okuryazar	35	2,41	,825		
	İlkokul	155	2,55	1,044		
	Ortaokul	67	2,55	1,086		
	Lise	43	3,17	,976		
	Üniversite	6	2,16	,809		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	3	3,88	,509		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	Okuma ve yazması yok	72	3,87	,632	3,519	,002*
	Okuryazar	35	3,96	,568		
	İlkokul	154	3,82	,698		
	Ortaokul	68	3,83	,695		
	Lise	42	3,45	,592		
	Üniversite	7	3,40	,949		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	3	3,02	,972		
	Toplam	381	3,79	,683		

p <0,05* için anlamlı

Tablo 37'ye göre annenin eğitim durumu ile olumlu tutum, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutlarında ve Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($p < 0,05$). Ancak olumsuz tutum ile annenin eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Olumlu tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamasının ($X=3,89$) annesi lise mezunu öğrencilerin puan ortalamasından ($X=3,30$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ölçeğin genelinde farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve annesi okuma yazma bilmeyen öğrencilerin tutum puanlarının ortalamasının ($X=3,87$) annesi lise mezunu olan öğrencilerin puan ortalamasından öğrencilerin puan ortalamasından ($X=3,45$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencinin Zazacaya karşı olumlu tutumları azalmaktadır ve günlük hayatta Zazaca konuşmada daha zorlandığı görülmektedir.

Tablo 38 Katılımcıların Zazaca tutumlarının babanın eğitim durumuna göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları)

	Eğitim Durumu	n	X	ss	F	P
Olumlu tutum	Okuma ve yazması yok	18	4,25	,598	2,439	,025*
	Okuryazar	15	3,70	,712		
	İlkokul	115	3,78	,915		
	Ortaokul	114	3,75	,895		
	Lise	82	3,52	,855		
	Üniversite	27	3,72	,956		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	10	3,21	1,062		
	Toplam	381	3,72	,894		
Olumsuz tutum	Okuma ve yazması yok	18	1,83	,722	,458	,839*
	Okuryazar	15	1,68	,608		
	İlkokul	115	1,73	,669		
	Ortaokul	114	1,80	,813		
	Lise	82	1,88	,817		
	Üniversite	27	1,72	,684		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	10	1,90	,826		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	Okuma ve yazması yok	18	2,44	1,204	1,147	,334*
	Okuryazar	15	2,35	,821		
	İlkokul	115	2,56	1,078		
	Ortaokul	114	2,52	,970		
	Lise	82	2,73	1,041		
	Üniversite	27	2,91	1,015		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	10	2,93	1,152		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	Okuma ve yazması yok	18	4,10	,521	1,630	,138*
	Okuryazar	15	3,84	,544		
	İlkokul	114	3,86	,678		
	Ortaokul	115	3,80	,724		
	Lise	83	3,64	,691		
	Üniversite	27	3,74	,654		
	Lisans üstü (Yüksek lisans- Doktora)	9	3,61	,541		
	Toplam	381	3,79	,683		

p <0,05* için anlamlı

Tablo 38'e göre babanın eğitim düzeyi ile olumsuz tutum, Zazaca konuşmada zorluk alt boyutları ve Zazaca  ğrenci Tutum  l eği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ancak babanın eğitim düzeyi ile olumlu tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Olumlu tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Tukey yapılmış ve babası okuma yazma bilmeyen öğrencilerin olumlu tutum puan ortalamasının ($X=4,25$) babası lise mezunu öğrencilerin puan ortalamasından ($X=3,52$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Babanın eğitim düzeyi arttıkk a  ğrencinin Zazacaya olan olumlu tutumu düşmektedir.

Tablo 39 Katılımcıların Zazaca tutumlarının annenin mesleğine göre karşılaştırılması (ANOVA Testi sonuçları)

	Annenin mesleği	n	X	ss	F	P
Olumlu tutum	Ev hanımı	361	3,75	,862	1,950	,144*
	Memur	9	3,14	1,016		
	Serbest meslek	11	3,81	,792		
	Toplam	381	3,73	,867		
Olumsuz tutum	Ev hanımı	361	1,77	,728	3,511	,031*
	Memur	9	2,41	1,138		
	Serbest meslek	11	1,95	,927		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	Ev Hanımı	361	2,59	1,043	,556	,574*
	Memur	9	2,74	1,051		
	Serbest meslek	11	2,90	,731		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	Ev hanımı	361	3,80	,673	2,713	,068*
	Memur	9	3,27	,884		
	Serbest meslek	11	3,73	,738		
	Toplam	381	3,79	,683		

p < 0,05* için anlamlı

Tablo 39'a göre annenin mesleği ile olumlu tutum, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları ve Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p > 0,05$). Ancak annenin mesleği ile olumsuz tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Olumsuz tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve annesi memur olan öğrencilerin olumsuz tutum puan ortalamasının ($X=2,41$) annesi ev hanımı olan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=1,77$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Annesi memur olan öğrencilerin Zazacaya karşı olumsuz tutumları daha yüksektir.

Tablo 40 Katılımcıların Zazaca tutumlarının babanın mesleğine göre karşılaştırılması
(ANOVA Testi sonuçları)

	Babanın mesleği	n	X	ss	F	P
Olumlu tutum	Memur	55	3,66	,905	1,299	,256*
	İşçi	49	3,84	,822		
	Serbest meslek	200	3,68	,925		
	Çiftçi	23	4,00	,798		
	Emekli	14	3,89	,941		
	Güvenlik korucusu	31	3,74	,773		
	Herhangi bir işte çalışmıyor	9	3,17	,938		
	Toplam	381	3,72	,894		
Olumsuz tutum	Memur	55	1,78	,726	2,644	,016*
	İşçi	49	1,74	,670		
	Serbest meslek	200	1,78	,733		
	Çiftçi	23	1,56	,495		
	Emekli	14	1,78	1,095		
	Güvenlik korucusu	31	1,91	,827		
	Herhangi bir işte çalışmıyor	9	2,66	,901		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	Memur	55	2,69	,978	2,762	,012*
	İşçi	49	2,42	,922		
	Serbest meslek	200	2,60	1,039		
	Çiftçi	23	2,02	1,034		
	Emekli	14	2,78	1,136		
	Güvenlik korucusu	31	2,91	1,131		
	Herhangi bir işte çalışmıyor	9	3,29	,633		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	Memur	54	3,81	,601	2,604	,017*
	İşçi	50	3,88	,666		
	Serbest meslek	200	3,76	,695		
	Çiftçi	23	4,10	,556		
	Emekli	14	3,84	,704		
	Güvenlik korucusu	31	3,70	,749		
	Herhangi bir işte çalışmıyor	9	3,12	,641		
	Toplam	381	3,79	,683		

p <0,05* için anlamlı

Tablo 40'a göre babanın mesleği ile olumsuz tutum, Zazaca konuşmada zorluk alt boyutları ve Zazaca  ğrenci Tutum  l eği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p < 0.05$). Ancak babanın mesleği ile olumlu tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($p > 0.05$). Olumsuz tutum alt boyutunda farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve babası herhangi bir işte çalışmayan öğrencilerin olumsuz tutum puan ortalamasının ($X=2,66$) babası  ift i olan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=1,56$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde yüksek olduğu saptanmıştır. Ölçeğin genelinde farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak amacıyla Post Hoc testi olan Scheffe yapılmış ve babası herhangi bir işte çalışmayan öğrencilerin olumsuz tutum puan ortalamasının ($X=3,12$) babası  ift i olan öğrencilerin puan ortalamasından ($X=4,10$) istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde düşük olduğu saptanmıştır. En düşük olumsuz tutuma sahip olan ve Zazaca konuşmada en az zorluk yaşayanlar  ift i çocuklarıdır.

Tablo 41 Katılımcıların Zazaca tutumlarının ailenin gelirine göre karşılaştırılması (ANOVA testi sonuçları)

	Ailenin gelir durumu	n	X	ss	F	P
Olumlu tutum	Ailemin düzenli bir geliri yok.	69	3,76	,981	,624	,711*
	11.402 TL altı	71	3,82	,858		
	11.402-17.000 TL arası	106	3,63	,926		
	17.001- 22.000 TL arası	45	3,63	,937		
	22.001- 27.000 TL arası	43	3,66	,774		
	27.001- 32.000 TL arası	28	3,87	,860		
	32.001 TL üstü	19	3,76	,741		
	Toplam	381	3,72	,894		
Olumsuz tutum	Ailemin düzenli bir geliri yok.	69	1,70	,634	,951	,458*
	11.402 TL altı	71	1,83	,676		
	11.402-17.000 TL arası	106	1,91	,884		
	17.001- 22.000 TL arası	45	1,66	,711		
	22.001- 27.000 TL arası	43	1,73	,741		
	27.001- 32.000 TL arası	28	1,73	,634		
	32.001 TL üstü	19	1,84	,850		
	Toplam	381	1,79	,750		
Zazaca konuşmada zorluklar	Ailemin düzenli bir geliri yok.	69	2,55	,972	1,616	,141*
	11.402 TL altı	71	2,38	,966		
	11.402-17.000 TL arası	106	2,80	1,187		
	17.001- 22.000 TL arası	45	2,71	1,021		
	22.001- 27.000 TL arası	43	2,52	,861		
	27.001- 32.000 TL arası	28	2,42	1,084		
	32.001 TL üstü	19	2,77	,754		
	Toplam	381	2,60	1,035		
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	Ailemin düzenli bir geliri yok.	70	3,86	,692	,977	,441*
	11.402 TL altı	71	3,87	,656		
	11.402-17.000 TL arası	105	3,68	,760		
	17.001- 22.000 TL arası	45	3,74	,713		
	22.001- 27.000 TL arası	42	3,83	,535		
	27.001- 32.000 TL arası	28	3,91	,668		
	32.001 TL üstü	20	3,74	,530		
	Toplam	381	3,79	,683		

p <0,05* için anlamlı

Tablo 41'e göre ailenin gelir durumu ile öğrencinin Zazaca tutum düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p>0,05$).

4.5. Öğrencilerin Zazacaya Olan Tutumları ile İfade Edici Dil Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile konuşma becerileri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 42'de gösterilmiştir.

Tablo 42 Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile ifade edici dil becerilerinin korelasyonu (Pearson Korelasyon Analizi)

	N	r	p
Olumlu tutum	381	,294	,000*
Olumsuz tutum	381	-,247	,000*
Dili konuşmada zorluklar	381	-,522	,000*
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	381	,427	,000*

$p < 0,05$ * için anlamlı

Tablo 42'ye göre öğrencilerin olumlu tutumu ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde pozitif ($r=,294$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin olumsuz tutumu ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde negatif ($r=-,247$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin Zazacayı konuşmada yaşadığı zorluk ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde negatif ($r=-,521$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin ifade edici dil becerileri arttıkça günlük hayatlarında Zazaca konuşmada yaşadığı zorluk azalmaktadır. Öğrencilerin ifade edici dil becerileri ile Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli arasında orta düzeyde pozitif ($r=,427$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin ifade edici dil becerileri arttıkça Zazacaya karşı olumlu tutumları artmaktadır.

4.6. Öğrencilerin Zazacaya Olan Tutumları ile Alıcı Dil Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile alıcı dil becerileri arasındaki ilişkinin tespit edilmesi amacıyla Spearman Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 43'te gösterilmiştir.

Tablo 43 Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile alıcı dil becerilerinin korelasyonu (Spearman Korelasyon Analizi)

	N	r	p
Olumlu tutum	381	,118	,021*
Olumsuz tutum	381	-,154	,003*
Dili konuşmada zorluklar	381	-,311	,000*
Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli	381	,220	,000

p < 0,05* için anlamlı

Tablo 43'e göre Öğrencilerin olumlu tutumu ile alıcı edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde pozitif ($r=,118$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin olumsuz tutumu ile alıcı edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde negatif ($r=,118$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli ile alıcı edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak zayıf düzeyde pozitif ($r=,220$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin Zazacayı konuşmada yaşadığı zorluk ile alıcı edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde negatif ($r=-,311$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin alıcı dil becerileri arttıkça günlük hayatlarında Zazaca konuşmada yaşadığı zorluk azalmaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı; Bingöl ilinde bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin Zaza diline karşı tutumlarını ve alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini değerlendirmektir. Geleceğin ebeveynleri olacak bu kuşağın dili konuşup konuşmadığını ve kendi çocuklarına da bu dili aktarıp aktaramayacaklarına dair bir öngörude bulunmaktır. Bu bölümde yapılan çalışmadan elde edilen bulgular alan yazın bağlamında tartışılmıştır.

5.1. Alıcı Dil ve İfade Edici Becerilerine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Bir dilin ne kadar tehlikede olduğu; dilin çocuklar tarafından öğrenilme oranına, toplumun ona karşı tutumuna ve onun varlığını tehdit eden diğer dillerin etki seviyesine bakılarak anlaşılabilir. Dil ya güvendedir ya tehlikededir ya da ölüdür. Bir dil çocuklar tarafından öğrenilmiyorsa bu dilin giderek yok olması kuvvetle muhtemeldir. Günlük hayatta konuşurken dilden dile geçiş miktarında genelde büyük bir artış olmakta ve dil etkilendiği dilin özelliklerini almaya başlamaktadır. Örneğin baskın dildeki çekimlerin ve edatların kullanımında büyük bir artış meydana gelmektedir. Kelime bilgisi azalmakta, yaşlı insanların bildiği geleneksel kelimelere genç insanların çok azı aşına olmaktadır (Cyristal, 2007). Ayrıca aralarındaki yakın etkileşim sayesinde Zazaca Türkçeden çok etkilenmiştir ve İslamiyet'in benimsenmesiyle dile çok fazla Arapça sözcük girmiştir.

Bu çalışmanın sonunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun Zazacayı aktif bir şekilde konuşmasa da yapılan konuşmaları anladıkları görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece %5'i dili anlamakta kötü bir seviyededir. Geri kalan %95 ise dili orta düzey ve üstünde anlayabilmektedir. Öğrencilerin %68,5'i Zazacaya günlük hayatında maruz kaldığını belirtmiştir. Ancak %43,8'i Zazacayı evde kendisi dışında kalan yetişkinlerin konuştuğunu, %1,6'sı sadece dede ve nenesinin Zazaca konuştuğunu, %53,8 ise ailede herkesin Zazaca konuştuğunu belirtmiştir. Öğrencilerin sadece %2,4'ü evde hiç kimsenin Zazaca konuşmadığını belirtmiştir. Buradan yola çıkılarak öğrencilerin büyük oranda Zazacaya maruz kaldıkları ve alıcı dil becerilerinin bu sayede geliştiği söylenebilir.

Alıcı dilde belirtilmiş olan yüksek oranlar, ifade edici dil becerilerine bakıldığında düşmektedir. Öğrencilerin sadece %16,8'i dili çok iyi seviyede ve

%30,7'si iyi seviyede konuşmaktadır. İfade edici dil becerilerinin ortalaması ise 60 puan üzerinden 38,78'dir ve öğrenciler dili orta seviyede konuşmaktadır. Öğrencilerin %43,3'ü evde ailesiyle Zazaca konuştuğunu, %28,6'sı arkadaşlarıyla oyun oynarken veya bir aradayken Zazaca konuşmayı tercih ettiğini ve %30,2'si Zazacayı günlük hayatında kullanırken zorlandığını belirtmiştir.

UNESCO Tehlike Altındaki Dünya Dilleri Atlası'nda Zazaca "kırılgan" diller grubunda yer almaktadır. Bu gruptaki dillerde çocukların ya da ailelerin çoğu ana dillerini birinci dil olarak ev gibi sınırlı, özel ya da sosyal mekanlarda yaşlılarla ya da ebeveynleriyle iletişim kurmada kullanırlar ancak günlük hayatlarının büyük bir bölümünde baskın dil hakimdir. Öğrencilerin ifade edici dil becerilerine ve günlük Zazaca kullanımlarına bakıldığında ise UNESCO'nun bu tespitinin doğru olduğu görülmektedir. Ayrıca UNESCO'ya göre bir toplulukta çocukların en az %30'u dili öğrenmiyorsa o dil tehlike altındadır. Zazacayla ilgili yapılan bu çalışmada ortaöğretim kurumlarında bulunan 14-18 yaş aralığındaki öğrencilerin Zazaca alıcı dil ve ifade edici dil becerileri değerlendirilmiş ve katılımcıların toplam %21,5'inin Zazacayı çok kötü ve kötü seviyede konuştuğu saptanmıştır. Ancak yaş aralığı küçüldükçe konuşma oranının düşmesi ve Zazacayı konuşamayan çocuk oranının artması yüksek bir ihtimaldir.

UNESCO'nun bu tespitinden yola çıkılarak Fishman'ın Kuşaklar Arası Kademeli Bozulma Ölçeği'ne göre "Zazaca tehlike altında olan 6b bölümünde kırılgan diller arasında yer almaktadır." denilebilir. Bu grupta bulunan dillerde dil; sözlü olarak bütün nesillerde kullanılır ve çocuk sahibi çok az sayıda aile tarafından dil, çocuklarına öğretilir. Eğer çocuklar dili ailelerinden öğrenmezlerse dili kendi çocuklarına öğretmelerinin ihtimali oldukça düşüktür. Öğrencilerin toplam %21,5'i Zazacayı çok kötü ve kötü seviye de konuşmaktadır ve bu öğrencilerin de kendi kuracakları ailede ana dillerini kendi çocuklarına aktaramayacakları anlamına gelmektedir.

Tehlike altında olan bir dil toplum içinde daha az kullanıldıkça kendine has özelliklerini yavaş yavaş kaybetmeye başlamakta ya da yerini giderek baskın dile bırakmaktadır. İş, para, ekonomi, bilim, eğitim, hukuk, sağlık ve teknoloji alanında ortaya çıkan yeni kelimelerin karşılığını üretmek yerine baskın dilden bu kelimeleri alıp kendi ana diline entegre etmekte ve giderek ana dil günlük hayatta kullanılan işlevsel bir dil olmaktan çıkmakta ve evde sadece aile ile konuşulan, evin duvarlarına

hapsolmuş, canlılığını ve üretkenliğini yitirmiş bir dile dönüşmektedir (Cyrystal, 2007). İfade edici dil becerileri kazanım bazlı olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun 1'den 10'a kadar sayabildiği ancak 10'dan sonrasını sayamadığı, köy ve ilçe isimlerinin sadece Türkçelerinin bilindiği, öğrencilerin yaşadıkları yeri tarif etmekte zorlandığı, kendisi ve ailesinin fiziksel özelliklerini, akrabalık derecelerini ve kıyafet isimlerini söylerken çoğunlukla Türkçe kelimeler kullandığı, hava durumunu, sebze ve meyve isimlerini, hastalık isimlerini, renkleri ve meslekleri Zazaca ifade ederken zorlandığı görülmektedir. Hazırlanan ölçek A1 düzeyde öğrencilerin temel olarak Zazaca alıcı dil ve ifade edici becerilerini ölçmesine rağmen öğrencilerin daha ileri seviyede daha çok zorlanacakları ve ifade edici dil becerilerinin daha çok düşeceği yordamaktadır.

Aşağıda dili tehlike altında olan ya da resmi dili ana dilinden farklı olan bir yerde yaşamak zorunda olan kişilerin alıcı dil ve ifade edici dil becerileri hakkında yapılan araştırma sonuçları aşağıda verilmiştir:

2021 yılında Göç ve İnsanı Yardım Vakfı (GİYAV) tarafından Diyarbakır Merkez, Lice, Hani, Eğil, Dicle Kulp, Çermik ilçe ve köylerini; Bingöl Merkez, Bingöl Genç ilçe ve köylerini; Şanlıurfa'nın Siverek, Muş'un Varto ilçesi ve köylerini, Tunceli kent merkezi ve köylerini ve Erzincan köylerini kapsayacak biçimde yapılan araştırmada "*Ana dilinizi ne düzeyde biliyorsunuz?*" sorusuna; "*Konuşuyorum, anlıyorum ve yazabiliyorum.*" diyen çocukların oranının 7,9 olduğu, "*Konuşuyorum, anlıyorum ve yazabiliyorum.*" diyen ebeveynlerin oranı ise 8,7 olduğu belirtilmektedir.

2020 yılında GÜNTAŞ Aldatmaz tarafından yapılan çalışmada katılımcıların %69,7'si kendisini Türkçe daha rahat ifade ettiğini belirtirken katılımcıların %29'i ise kendisini Zazaca daha rahat ifade ettiğini belirtmiştir. Zazacayı katılımcıların %46'sının çok iyi anladığı, %25,9'unun çoğunu anladığı, %17,6'sının bazı sözcükleri anladığı ve %10,6'sının ise hiç anlamadığı ifade edilmektedir. Katılımcıların %36'sı Zazacayı akıcı konuşurken %21,2'si konuşabiliyor fakat bazen takılıyor, %14,9'u iyi konuşamıyor, %15,1'i sadece bazı sözcükleri biliyor ama cümle kuramıyor, %12,8'i ise hiç konuşamıyor durumdadır. Alıcı dil becerilerinin düzeyi ifade edici dil becerileri düzeyinden daha yüksektir.

Rawest Araştırma şirketinin 2020 yılında 8 il ve 25 ilçede Kürt ailelerle gerçekleştirdiği "Ebeveyn ve Çocuk Arasında Ana Dilin Durumu" adlı çalışmaya göre

ana dilini hiç bilmeyenlerin oranı %6, ana dilini anlayan ancak pek konuşamayanların oranı %15, konuşabilen ancak ana dilinde yazamayanların oranı %63, hem konuşabilen hem de yazabilenlerin oranı %16'dır.

Haznedar tarafından 2018 yılında Türkiye'de tehlike altında bir dil olan Lazca hakkında yapılan bir araştırmada katılımcıların alıcı dil ve ifade edici dil becerileri iyi seviyesindeyken okuryazarlık becerileri oldukça düşüktür. Katılımcıların yaşı düştükçe alıcı dil ve ifade edici dil becerilerinin düştüğü de belirtilmektedir. Çocukların %28'i hiç Lazca bilmezken, %49'unun biraz Lazca bilgisi bulunmaktadır. Çocukların sadece %23'ünün Lazca dil becerilerinin ileri seviyede olduğu bildirilmektedir.

Benzer şekilde Norris'ın 2006 yılında Aborijin çocuklarla yaptığı çalışmada Kanada'da bulunan 5 yaş altındaki Aborijin çocuklarının sadece %15'inin etnik dillerini ana dilleri olarak öğrendikleri ifade edilmektedir. Dili konuşanların ortalama yaşı ne kadar yüksek olursa dilin geleceğinin de tehlikeye düşme oranı o kadar yüksek olur. Aborijin toplumunda da 0-19 yaş arasında etnik dili; ana dili olarak konuşanların oranı %41'den %32'ye düşmüştür.

Quynh, Hang ve Hue tarafından yapılan bir araştırmada (2023) Arem dilinde nesiller arası dil aktarım oranının gittikçe düştüğü belirtilmektedir. 60 yaş ve üstündeki katılımcıların %100'ünün, 31-60 yaş aralığındaki katılımcıların %68'inin, 18-30 yaş aralığındaki katılımcıların %40'ının ve 18 yaş altındaki katılımcıların %25'inin ana dillerini ailelerinden öğrendiği ifade edilmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu Arem dilini ailesindeki yetişkinlerle günlük hayattaki konuşmalarından öğrendiğini söylemiştir. Ayrıca katılımcıların %15'i -çoğunlukla 60 yaş üzeri- dili hem anlayıp hem de konuşabilmekte, %35'i dili anlamakta ancak konuşamamakta ve %50 ise -çoğunlukla gençler ve orta yaş- dili hem anlamamakta hem de konuşamamaktadır.

Roman bir grup olan Lomların diğer çingene gruplarından farklı olarak geçimini tarımla sağlamaları ve kamusal hayatta kendilerine daha çok yer bulmaları sonucu ana dilleri olan Lomavren dilini bilen ve kullanan çok az kişi bulunmaktadır. Dilin çocuklara öğretimi ve nesiller arası aktarımı giderek zorlaşmaktadır (Yanıkdağ, 2021).

Zazaca ve diğer tehlike altında olan diller hakkındaki benzer araştırma sonuçları da alıcı dil ve ifade edici dil becerilerine ilişkin yapılan çalışmayla uyumlu

görülmektedir. Tehlike altında olan bir dilde alıcı dil becerileri, ifade edici dil becerilerinden daha yüksek orana sahiptir. Toplumun büyük bir çoğunluğu dili çok iyi seviyede anlamaktadır. Ancak konuşma düzeyi genellikle yaş düştükçe düşmekte ve ana dilini öğrenen çocuk sayısı gittikçe azalmaktadır. Bu durum da dilin devamını sağlaması için büyük bir tehlike oluşturmaktadır.

5.2. Demografik Bilgiler ile Alıcı Dil Becerileri ve İfade Edici Dil Becerileri Düzeyine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Alıcı dil becerileri bakımından kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Kız ve erkek öğrenciler Zazacayı birbirine yakın düzeylerde anlamaktadır. İfade edici dil becerilerine bakıldığında ise kız ve erkek öğrenciler arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin Zazaca konuşma oranı kız öğrencilerden daha fazladır.

Öğrencilerin yaşadıkları yerin dile etkisine bakıldığında ise köyde ve hem köyde hem de şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin dili anlama seviyeleri şehir merkezinde yaşayan öğrencilere oranla farklılık göstermektedir. Köy ve hem köy hem de şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin Zazacayı sadece şehir merkezinde yaşayan öğrencilere oranla daha iyi anladıkları görülmektedir. Öğrencinin kırsal bölgeyle teması arttıkça dili anlama seviyesi de artmaktadır denilebilir. Köyde yaşayan öğrencilerin dili konuşma seviyesi daha fazladır ancak köyde yaşayan öğrencilerin dili konuşma ortalamalarına bakıldığında ($X=43,08$) hem köy hem de şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin ortalamasına ($X=39,20$) yakın olduğu görülmektedir. Ancak şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin ortalamalarının ($X=33,87$) diğer ikisine oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Şehirleşme ve şehre temas arttıkça dili konuşma seviyeleri de düşmektedir.

Ailede Zazacayı konuşan aile bireyleri ile alıcı dil ve ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise evinde Zazacayı konuşan aile bireyleri arttıkça çocukların dili anlama ve konuşma becerilerinin de yüksek olduğu görülmektedir. Aile türü ile alıcı dil ve ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise alıcı dilde aile türleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmezken geniş ailelerde yaşayan öğrencilerin dili konuşma seviyesi en yüksektir ve anne babası ayrı yaşayan öğrencilerde bu oran en düşüktür.

Anne ve babanın eğitim düzeyi ile alıcı dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise alıcı dil ile annenin eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmezken okuryazar babaların çocuklarının lise mezunu babaların çocuklarından daha yüksek alıcı dil becerilerine sahip olduğu görülmektedir. Anne ve babanın eğitim düzeyi düşük olan ailelerde Zazacanın daha çok konuşulduğu ve eğitim düzeyinin yüksek olduğu aile de Zazacanın daha az konuşulduğu bu yüzden de alıcı dil becerilerinin de bu durumdan etkilendiği söylenebilir. Anne ve babanın mesleği ve ailenin aylık geliri ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. İfade edici dil becerileri ile annenin eğitim düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında ise annenin eğitim düzeyi arttıkça ve mesleki hayata atılıp baskın dilin konuşulduğu günlük ve toplumsal hayatta anne kendine yer buldukça çocuklarının Zazaca konuşma düzeyi azalmaktadır. Ev hanımı bir annenin çocuğu, memur bir annenin çocuğundan daha yüksek bir konuşma oranına sahiptir. Bu durum babalar için de geçerli olmaktadır. Özellikle babanın yaptığı meslek çoğunlukla ailelerin yaşayacağı yeri de belirlemektedir. Şehir merkezinde yaşayan memur bir babanın çocuğu en düşük ortalamaya sahipken köyde yaşayan çiftçi bir babanın çocuğu en yüksek konuşma oranına sahiptir. Ailenin gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin Zazacayı konuşma oranı da düşmektedir.

Aşağıda dili tehlike altında olan ya da resmi dili ana dilinden farklı olan bir yerde yaşamak zorunda olan kişilerin alıcı dil ve ifade edici becerileri ile demografik bilgilerini karşılaştıran benzer çalışmalara yer verilmiştir:

2021 yılında Göç ve İnsanı Yardım Vakfı (GİYAV) tarafından Diyarbakır kent merkezi, Lice, Hani, Eğil, Dicle Kulp, Çermik ilçe ve köylerini; Bingöl kent merkezi, Bingöl Genç ilçe ve köylerini; Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi ve köylerini, Muş'un Varto ilçesi ve köylerini, Tunceli kent merkezi ve köylerini ve Erzincan köylerini kapsayacak biçimde yapılan araştırmada “*Anne babanız ile evde Zazaca konuşuyor musunuz?*” sorusuna çocukların %46,6’sı “Evet”, %17,3’ü “Hayır”, %36’sı ise “Kısmen” olarak cevaplamıştır. Cinsiyete göre dağılıma bakıldığında kız çocukların 35,9’u ve erkek çocukların %55,4’ü; yerleşim birimine göre değerlendirme yapıldığında kırsal bölgede yaşayanların 52,9’u ve kentlerde yaşayanların ise %28’i ve yaş aralığına bakıldığında ise 6-9 yaş aralığında olan çocukların %35,4’ü, 10-13 yaş aralığında olanların %50’si ve 14-17 yaş aralığında olanların ise %47,1’i ailesiyle evde Zazaca konuştuğunu ifade

etmiştir. “*Sokakta oyun oynarken çoğunlukla hangi dili kullanırsınız?*” sorusuna çocukların %40,1’i Zazaki cevabını vermiştir. “*Sokakta/ sosyal hayatta çoğunlukla hangi dili kullanırsınız?*” sorusuna ebeveynlerin %73,8’i Zazaca cevabını vermiştir.

Güntaş Aldatmaz (2020) tarafından Tunceli’de yapılan çalışmada katılımcıların %63,8’i büyükanne, büyükbaba ya da diğer büyüklerle bir aradayken Zazaca konuştuğunu ifade etmiştir. Evde anne, baba ve kardeşleriyle Zazaca konuşanların oranı %41,8’dir. Evde sıklıkla Zazaca konuşanların oranı %38,3’tür. Okula başlamadan önce Zazaca konuşanların oranı 38,3’tür. Çocukken evde öğrendiği ilk dilin Zazaca olduğunu belirtenlerin oranı ise %43’tür. Annelerinin evde kendileri ile konuştuğu dil %46,2 oranında Zazaca, %41,4 oranında Türkçedir. Annelerinin evde anne ve babasıyla konuştuğu dil %76,4 oranında Zazacadır. Babalarının evde kendileri ile konuştuğu dil %41,8 oranında Zazaca, %45,6 oranında Türkçedir. Babalarının evde anne ve babasıyla konuştuğu dil %73,5 oranında Zazacadır. Bu da Zazacanın giderek daha çok yetişkinlerle ve yaşlılarla konuşulduğunu göstermektedir.

Kesmez’in 2015 yılında 25-40 yaş aralığında 20 akademisyen katılımcı ile gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların yakın çevresiyle (anne, anne, baba, kardeşler, büyükanne ve büyükbaba) kurdukları iletişimde genellikle Zazaca kullandıkları, uzak çevreleriyle (iş arkadaşları, diğer arkadaşlar, komşular ve akrabalar) ise genellikle Türkçeyi kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların spor yapma, müzik dinleme, televizyon izleme vb. aktivitelerde daha çok Türkçeyi tercih ettiği ifade edilmiştir.

Rawest Araştırma şirketinin 2020 yılında 8 il ve 25 ilçede Kürt ailelerle gerçekleştirdiği “Ebeveyn ve Çocuk Arasında Ana Dilin Durumu” adlı çalışmaya göre çocukların anne babalarıyla konuşurken %41’i sadece Türkçe, %22’si bazen Kürtçe, çoğunlukla Türkçe, %11’ Kürtçe ve Türkçe eşit oranda, %11 bazen Türkçe, çoğunlukla Kürtçe ve %13’ü sadece Kürtçe kullandığını belirtmiştir. Ebeveynlerin kendi anne babalarıyla konuşmalarında ve çocuklarının da kendileriyle konuşmalarında Kürtçe konuşma oranları giderek düşmektedir.

Türkiye’de tehlike altında bir dil olan Lazcayla ilgili yapılan bir araştırmada (Haznedar, 2018) 25 yaş veya altı katılımcıların %6’sı, orta yaşlı insanların %26’sı ve yaşlı katılımcıların %47’si Lazca konuşurken rahat hissettiğini belirtmiştir. Köyde yaşayanların %71’i ve kentsel bölgelerde yaşayanların %21’i Türkçe yerine Lazcayı

tercih ettiklerini belirtmektedir. Bazı aylar şehirde bazı aylar köyde olmak üzere her iki bölgede de yaşayanların ise %38'i Lazcayı tercih etmektedir. Kadın katılımcıların %65'i ve erkek katılımcıların da %72'si Lazcada 'iyi/çok iyi' anlama becerilerine sahip olduklarını belirtmektedir. Kadınların %50'si ve erkeklerin %62'si konuşma becerilerini 'iyi/çok iyi' olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların %46'sı ebeveynlerinin birbirleriyle Lazca, %16'sı Türkçe, %38'i eşit oranda hem Türkçe hem Lazca kullandığını belirtmiştir. Katılımcıların %73'ü anne ve babasından, %22'si büyük anne-babalarından, %6'sı diğer şekillerde (akrabalarından, arkadaşlarından vb.) Lazcayı duyduğunu ifade etmektedir. Ailesi mavi yaka grubunda bir işte çalışan ailelerin çocuklarının %20,6'sının ve ailesi beyaz yaka grubunda bir işte çalışan ailelerin çocuklarının ise %48,6'sının Lazcayı bilmediği belirtilmektedir. Eğitim düzeyi ilkokul ve altı olan ailelerin çocuklarının %10,3'ünün, eğitim düzeyi ortaokul ve lise olan ailelerin çocuklarının %29,1'inin ve eğitim düzeyi üniversite ve üzeri olan ailelerin çocuklarının %72,3'ünün Lazcayı bilmediği ifade edilmektedir.

Juan-Garau ve Perez-Vidal (2001) yaptıkları bir çalışmada anne ve babanın kendi dillerini evde etkili bir şekilde kullanmasının çocuğun hem baskın dili hem de etnik dili kullanmadaki başarısında önemli bir yere sahip olduğunu buldular.

Sirén (1991) ise yaptığı çalışmada her iki dilin de konuşulduğu evlerde; çocuğun iki dilli olma yeteneğinin azaldığını ve sadece yerel dilin konuşulduğu evlerde ise çocuğun iki dilli olma yeteneğinin arttığını belirtmiştir.

Bezcioglu Göktolga'nın (2016) Hollanda'da yaşayan Türk çocukları ile yaptığı araştırmada verilen sözcüklerin tanımları ve diğer sözcüklerle ilişkisi sorulduğunda çocukların Almanca konuşma becerilerinin ana dilleri olan Türkçeden daha iyi olduğu ve bunun iki sebebinin olabileceği belirtilmiştir. İlk sebep ebeveynlerin evde konuştuklarında diller arasında sürekli geçiş yapması sonucu çocukların bazı kalıpları ve sözcükleri kendi ana dillerinde öğrenememesi; ikinci sebep ise çocukların anaokulundan itibaren Almancaya maruz kalması sonucu daha fazla sözcük dağarcığına sahip olduğu ve daha çok Almanca sözcük hatırladığıdır.

Norris'in (2004) yaşları 5-14 arasında değişen 54.000 Aborijin çocukla yaptığı bir çalışmada çocukların %90'ından fazlasının ailelerinin ana dilleriyle başlayan bir sohbeti devam ettirme yeteneğine sahip olduğu ancak sadece %47'sinin ailelerinin ana dillerine sahip olduğu ve %38'inin ailesinin ana dilini evde konuştuğu görülmüştür.

Ayrıca çocukların büyük çoğunluğunun dili ana dilleri olarak değil daha çok ikinci dil olarak öğrendikleri ifade edilmiştir.

Tulloch'un (2004) Eskimo gençleri ile yaptığı bir çalışmada ise gençler hem İngilizce hem de ana dillerini iyi bir şekilde konuştuklarını ifade etmişlerdir. Ancak ana dillerini yaşlılarla ve ebeveynleriyle ya da geleneksel etkinliklerde konuşurken kullandıklarını; eşleri, arkadaşları, çocuklarıyla konuşurken ve hastane, okul vb. resmî kurumlarda ise İngilizce konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu durum gençlerde etnik dillerinin geleceği ile ilgili endişe duymalarına sebep olmaktadır.

Quynh, Hang ve Hue tarafından yapılan bir araştırmada (2023) Arem dilinde aile içinde yaşlıların çoğunlukla sohbet ettiği belirtilmiştir. Arem dilinde katılımcıların %45'i anne ve babasıyla, %15'i eşiyle, %5'i çocuklarıyla, %5'i aynı etnik gruba mensup kişilerle konuşurken kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yapılan araştırmada Arem dilinin kamusal alanlarda, televizyonda ve diğer medya araçlarında yer almadığı ancak ticaretle ve sosyal iletişimde ancak %5 oranında kendisine yer bulduğu ifade edilmiştir.

Tüm bu araştırmalar göz önüne alındığında tehlike altında olan diller yetişkinler tarafından konuşulmakta ve evde ana dili konuşan kişi sayısı arttıkça dili konuşma oranı da artmaktadır. Gençler daha prestijli ve işe yarar olduğunu düşündükleri için ana dilden ziyade baskın dili kullanmayı tercih etmektedir. Ana dil evde daha çok yetişkinlerle konuşulurken baskın dil ise ekonomi, hukuk, eğitim vb. pek çok kamusal alanda kullanılmaktadır. Bu yüzden ana dil giderek etkisini kaybetmekte ve farklı alanlarda oluşan yeni kelime ihtiyacını karşılayamamaktadır. Sonuç olarak kişiler kendilerini ifade ederken baskın dil kullanımı onları daha rahat hissettirir ve bu konfor alanından çıkmak istemezler. Ayrıca kırsal bölgelerde ana dil kullanımı şehir merkezlerine oranla daha yüksektir. Ebeveynlerin eğitim düzeyi ve gelir düzeyi arttıkça ana dil kullanımının düştüğü görülmektedir.

5.3. Demografik Bilgiler ile Öğrencinin Zazaca Tutum Düzeyine İlişkin Sonuçların Tartışılması

Dili konuşan insanların dile karşı tutumları dilin kaderini belirleyen en büyük etkidir. Dile karşı olumlu tutumların yüksek olması dilin kurtarılması ve korunması için yeterli değildir. Ancak dile karşı olumlu tutumların artması dilin kurtarılması ve

korunması için gereken kamu ve finansman desteğini sağlayabilir. Dili konuşanlar hükümetten kendi dilleri ve kültürleri için kamusal alan talep edebilirler. Bu durum giderek dilin toplum içinde prestijini ve kullanım alanlarını arttırabilir (Sallabank, 2013).

Yapılan çalışmada elde edilen sonuçlara göre Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'ne göre öğrencilerin tutumları ile kız ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Erkek öğrencilerin tutum düzeyi kız öğrencilerin tutum düzeyinden daha yüksektir. Alt boyutlara bakıldığında ise olumsuz tutum ile cinsiyet arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Olumlu tutum alt boyutunda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek tutuma sahip oldukları, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutunda ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre Zazaca konuşurken daha çok zorlandığı görülmektedir.

Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'ne göre öğrencilerin yaşadığı yer ile tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Köyden şehir merkezine doğru gidildikçe öğrencilerin Zazacaya karşı tutumlarında bir düşüş görülmektedir. Alt boyutlara bakıldığında ise öğrencilerin yaşadığı yer ile olumlu tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak öğrencilerin yaşadıkları yer ile olumsuz tutum ve Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Köyden şehir merkezine doğru gidildikçe öğrencilerin Zazacaya karşı olumsuz tutumlarında ve Zazaca konuşmada yaşadığı zorlukta bir artış olduğu görülmektedir. Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği ve alt boyutlar ile öğrencinin aile türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.

Evde Zazaca konuşan aile bireyleri ile olumlu tutum, olumsuz tutum, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları ve Zazaca Tutum Ölçeği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Evde Zazacayı konuşan kişi sayısı arttıkça öğrencinin Zazacaya olan olumlu tutumu artmaktadır. Evde Zazacayı konuşan kişi sayısı arttıkça öğrencinin Zazacaya olan olumsuz tutumu ve günlük hayatta Zazaca konuşmada zorluklar azalmaktadır.

Annenin eğitim durumu ile Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği, olumlu tutum ve Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencinin olumlu tutumunda bir düşüş

ve Zazacayı günlük hayatında kullanmada zorluk yaşadığı görülmektedir. Babanın eğitim durumu ile Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği, olumsuz tutum ve Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak babanın eğitim düzeyi ile olumlu tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencinin olumlu tutum düzeyinde bir düşüş görülmektedir.

Annenin mesleği ile öğrencinin olumlu tutum alt boyutu, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutu ve Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Ancak annenin mesleği ile olumsuz tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Annesi memur olan çocukların Zazacaya karşı olumsuz tutumları daha yüksektir. Babanın mesleği ile öğrencinin olumsuz tutum alt boyutu, Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutu ve Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Ancak babanın mesleği ile olumlu tutum alt boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Babası çiftçi olan çocuklar en düşük olumsuz tutuma sahip olan ve Zazacada en az zorluk yaşayan katılımcılardır. Ailenin gelir durumu ile öğrencinin Zazaca tutum düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Dil gücünü bulunduğu toplumun gücünden alır. Dili konuşan kişiler prestij ve güç sahibi ise konuştukları dil de güç sahibi ve prestijli olur ancak dili konuşan kişiler güçlü ve prestij sahibi değillerse dilleri de muhtemelen güç ve prestij sahibi olmaz (Grenoble ve Lindsay, 1999). Bulunduğu toplulukta prestij sahibi olmayan ve varlığı her geçen gün biraz daha tehlikeye giren dillerin varlığını devam ettirebilmesi konuşmacıların tutumuna bağlıdır. Aşağıda dili tehlike altında olan ya da resmi dili ana dilinden farklı olan bir yerde yaşamak zorunda olan kişilerin dillerine karşı tutumlarını inceleyen benzer çalışmalara yer verilmiştir:

Dağdeviren Kırmızı (2020) tarafında yapılan çalışmada Gagavuzca konuşan katılımcıların dillerine karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları, Rusça baskın dil olmasına rağmen ana dillerinin geleceğinden umutlu oldukları görülmüştür. Çalışmacı bunun sebebi olarak Gagavuz konuşmacıların tehlikenin dil bilimciler ve uzmanlar kadar farkında olmadıklarını ve dillerine karşı duygusal bir yaklaşım içerisinde oldukları için gerçekçi bir çıkarım yapamadıklarını öne sürmüştür. Yapılan çalışmada

Gagavuzcaya karşı yetişkinler (41-74 yaş) duygusal olarak olumlu tutuma sahipken genç katılımcılar Rusçaya karşı işlevsel olarak olumlu tutuma sahiptir. Genç katılımcılar işsizliğin bir sonucu olarak Rusçanın onlara ekonomik bir avantaj getirdiğini düşünmektedir. Cinsiyete bakıldığında ise kadınların (41-74 yaş) “Gagavuzca şarkı dinlemekten zevk alırım.” maddesinde tutumları erkeklere göre daha yüksek olsa da çalışmanın genelinde kadın ve erkek katılımcıların tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Çalışmanın başında kadınların ev hanımı ve çocuklara bakım veren kişi olduğu için olumlu tutumunun daha yüksek olacağı düşünülmüş ancak kadının iş hayatına atılmasıyla kadın erkek arasındaki bir farkın olmadığı görülmüştür. Katılımcıların yaşadıkları yere bakıldığında ise kırsal bölgelerde yaşayan katılımcıların şehir merkezinde yaşayan katılımcılara oranla duygusal olarak tutumları daha yüksektir. Şehir merkezinde yaşayan genç katılımcıların eğitim, teknoloji ve bilimsel terminolojide Rusçaya karşı işlevsel olarak olumlu tutumları daha yüksektir ve onlar için Gagavuzca giderek modern dünyada işlevini kaybetmektedir.

Dili konuşan kişiler dillerine karşı olumlu bir tutuma sahip ise dil kimliğinin bir parçası haline gelmektedir. Dil; etnik kimliği için aile geleneklerine ve önemli olan topluluk etkinliklerine katılım gibi kültürel değer taşıyan bir sembol haline gelmektedir. Tulloch’ın 2004 yılında Eskimo gençleri ile yaptığı çalışmada gençler Eskimo dilinin onların ana dili olduğunu, kimliklerinin bir parçası olduğunu ve kültürlerinin devamının sağlayıcısı olduğunu ifade etmişlerdir. Birbirleriyle atalarının dillerinde konuştuklarında aralarındaki bağın güçlendiğini, Eskimo dilini ortak ve korunması gereken bir miras olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Eskimo dilini bilmenin onlara ekonomik avantaj sağladığını ve özellikle yerel pek çok iş sektöründe çok dilli kişilerin tercih edildiğini ifade etmişlerdir.

Sallabank’ın tehlike altında bir dil olan Guernsey Fransızcası ile ilgili yaptığı bir araştırmada (2013) 12 yaş altındaki katılımcıların dillerine karşı arkadaşlarının yapamadığı bir şey yapma, ailesinin olumlu bir Guernsey kimlik algısı ve eğlenceli etkinliklere katılım vb. sebeplerle Guernsey Fransızcasına karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları; 13-16 yaş aralığındaki katılımcıların Guernsey dilinin eski moda olduğu algısı, baskıcı olarak algılanan geleneksel değerlere isyan, akran baskısı vb. sebeplerle Guernsey Fransızcasına karşı olumsuz bir tutuma sahip oldukları; 17-26 yaş

aralığında olanların ise giderek artan bir farkındalık, kendi fikirlerini oluşturma kapasitesi, azalan akran baskısı vb. sebeplerle Guernsey Fransızcasına karşı giderek artan olumlu bir tutuma sahip oldukları belirtilmiştir (Sallabank, 2013).

Mura, Namrova ve Santulli'nin yaptığı araştırmada (2024) en genç yaş grubu olan 18-29 yaş aralığında bulunan katılımcıların Kalmyk diline karşı daha büyük yaş grubundakilerle karşılaştırıldığında daha az olumlu tutuma sahip oldukları görülmüştür. Kalmyk dilinin ev ortamında bile kullanım alanı azaldığı için gençlerin dille olan bağları giderek zayıflamıştır. Ayrıca çalışma hayatının başlangıcında olan bu yaş grubundaki katılımcılar için baskın dil olan Rusçayı kullanmak daha avantajlı görülmektedir.

5.4. Öğrencilerin Zazacaya Olan Tutumları ile İfade Edici Dil Becerileri ve Alıcı Dil Becerileri Düzeyine İlişkin Sonuçlarının Tartışılması

Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile ifade edici dil becerileri arasında orta düzeyde pozitif ($r=,427$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki olduğu görülmektedir. Öğrencinin ifade edici dil becerileri arttıkça Zazacaya karşı olumlu tutumları da artmaktadır. Alt boyutlara bakıldığında ise öğrencilerin Zazacayı konuşmada yaşadığı zorluk ile ifade edici dil becerileri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde negatif ($r=-,522$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin ifade edici dil becerileri arttıkça günlük hayatlarında Zazaca konuşmada yaşadığı zorluk azalmaktadır.

Öğrencilerin Zazacaya olan tutumları ile ifade edici dil becerileri arasında zayıf düzeyde pozitif ($r=,220$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki olduğu görülmektedir. Alt boyutlara bakıldığında ise öğrencilerin Zazacayı konuşmada yaşadığı zorluk ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak orta düzeyde negatif ($r=-,311$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin alıcı dil becerileri arttıkça günlük hayatlarında Zazacayı anlamada yaşadığı zorluk azalmaktadır.

Benzer şekilde Türkiye'de tehlike altında bir dil olan Lazcayla ilgili yapılan bir araştırmada (Haznedar, 2018) Lazcada ileri seviyede olan konuşmacıların ana dillerini bilmeye ve konuşmaya daha fazla önem verdiklerini belirtilmiştir. Ayrıca Hemşince hakkında yapılan bir araştırmada (Akin, 2023) katılımcıların Hemşinceyi çok iyi bir

seviyede konuştuğu ve günlük hayatlarında aktif olarak kullandıkları için Hemşinceye karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları ifade edilmiştir.

Dilin aktif kullanımı dille olan bağı güçlendirir. Ancak ana dilini evinde dahi öğrenmeyen ve konuşmayan çocukların dilleriyle bağ kurması ve onu korumak için çabalaması oldukça zordur. Dili aktif bir şekilde kullanmayan çocukların dili konuşurken zorlanması ve dile karşı olumsuz tutumlarının yüksek olması büyük bir olasılıktır. Ancak günlük hayatında ana dilini kullanan, yetişkinlerle, kardeşleri ve arkadaşlarıyla ana dilinde konuşan, ana dilinde şarkılar söyleyip oyunlar oynayan bir çocuğun ana diliyle olan bağı oldukça yüksektir.

6. SONUÇ

Bingöl ilinde bulunan ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin Zaza diline karşı tutumlarını ve alıcı dil ve ifade edici dil becerilerini değerlendirmek için yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar şunlardır:

1. Zazacanın öğrenciler tarafından orta düzeyde konuşulduğu ve çok iyi seviyede anlaşıldığı görülmektedir. Kazanımlar temel düzey olan A1 düzeyinden seçilmiş, sorular bu düzeye uygun şekilde hazırlanmış ve verilen cevaplar bu düzeye uygun bir şekilde değerlendirilmiştir. Ancak bu seviyede bile öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun dili konuşmada zorlandığı görülmüştür. %21,5'inin dili kötü ve çok kötü bir seviyede konuştuğu ve bu öğrencilerinin dili kendi çocuklarına aktaramayacakları görülmektedir.
2. Öğrencilerin Zazaca verdikleri cevaplar değerlendirmeye alındığında konuşulan dilin Türkçeden büyük oranda etkilendiği ve hava durumu, hastalık, kıyafet, sebze, yiyecek, meyve, meslek, akrabalık dereceleri vb. isimleri belirten sözcüklerin Zazaca isimleri yerine çoğunlukla Türkçe isimlerinin kullanıldığı görülmüştür.
3. Erkek öğrencilerin Zazacayı konuşma düzeyi kız öğrencilerden yüksek bulunmuştur. Ancak alıcı dil becerilerinde kız öğrenciler ve erkek öğrenciler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aynı zamanda erkek öğrencilerin Zazacaya karşı olumlu tutumları kız öğrencilerden yüksektir. Kız öğrenciler günlük hayatta Zazacayı konuşurken erkek öğrencilere oranla daha çok zorlanmaktadırlar.
4. Öğrencilerin yaşadığı yer ile ifade edici dil becerileri ve alıcı dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise köyde yaşayan öğrencilerin en yüksek ve şehir merkezinde yaşayan öğrencilerin ise en düşük ortalamaya sahip oldukları görülmektedir. Köyden şehir merkezine doğru gidildikçe hem ifade edici dil becerileri hem de alıcı dil becerileri düşmektedir. Aynı zamanda köyden şehir merkezine doğru gidildikçe öğrencilerin olumsuz tutumlarında bir artış olduğu ve günlük hayatlarında Zazaca kullanımında zorluk yaşadıkları görülmektedir.

5. Ailede Zazacayı konuşan aile bireyleri ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise ailede Zazacayı konuşan aile bireyleri arttıkça ifade edici dil becerileri artmaktadır. Ancak ailede Zazacayı konuşan aile bireyleri ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Evde Zazacayı konuşan kişi sayısı arttıkça öğrencinin Zazacaya olan olumlu tutumu artmaktadır ve öğrencinin Zazacaya olan olumsuz tutumu ve günlük hayatta Zazaca konuşmada yaşadığı zorluklar azalmaktadır.
6. Aile türü ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise geniş bir ailede yaşayan öğrencilerin en yüksek ifade edici dil becerisine sahip olduğu görülmektedir. Anne ve babası ayrı yaşayan öğrencilerin ise ifade edici dil becerisi en düşüktür. Ancak aile türü ile alıcı dil becerileri ve öğrencinin Zazaca tutum düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.
7. Anne ve babanın eğitim düzeyi ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin ifade edici dil becerileri düşmektedir. Ancak annenin eğitim düzeyi ile alıcı dil becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamazken babanın eğitim düzeyi arttıkça alıcı dil becerileri düşmektedir. Babanın eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Zazacaya karşı olumlu tutumları düşmektedir. Benzer şekilde annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Zazacaya karşı olumlu tutumları düşmekte ve günlük hayatta Zazaca konuşmada daha çok zorluk yaşadıkları görülmektedir.
8. Ailenin gelir düzeyi ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise ailenin gelir düzeyi arttıkça ifade edici dil becerilerinin düzeyi düşmektedir. Ancak ailenin gelir düzeyi ile alıcı dil becerileri ve öğrencilerin Zazacaya karşı tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır.
9. Anne ve babanın mesleği ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise ev hanımı annelerin çocukları en yüksek konuşma oranına sahipken memur annelerin çocukları en düşük konuşma oranına sahiptir. Çiftçi babaların çocukları en yüksek ifade edici dil becerisine sahipken memur

babaların çocukları en düşük ifade edici dil becerisine sahiptir. Alıcı dil becerileri ile anne ve babanın mesleği ile ilgili istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Annenin mesleği ile olumsuz tutum düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur ve annesi memur olan öğrenciler; annesi ev hanımı olan öğrencilere göre Zazaca kullanımında daha fazla zorluk yaşamaktadır. Babanın mesleği ile öğrencinin olumsuz tutum düzeyi ve Zazaca konuşmada zorluklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. En düşük olumsuz tutuma sahip olan ve Zazaca konuşmada en az zorluk yaşayan öğrenciler çiftçi çocuklarıdır.

10. Öğrencilerin Zazaca tutum düzeyleri ile ifade edici dil becerileri arasında ilişkiye bakıldığında dili konuşmada zorluklar alt boyutunda ifade edici dil becerileri ile orta düzeyde negatif ($r=-,522$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin Zazaca tutum düzeyleri ile alıcı dil becerileri arasında ilişkiye bakıldığında ise dili konuşmada zorluklar alt boyutunda alıcı dil becerileri ile orta düzeyde negatif ($r=-,311$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin ifade edici dil becerileri ve alıcı dil becerileri arttıkça günlük hayatlarında Zazaca konuşmada yaşadığı zorluk azalmaktadır. Zazaca Öğrenci Tutum Ölçeği'nin geneli ile ifade edici dil becerileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise orta düzeyde pozitif ($r=,427$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki bulunmaktadır. Öğrencilerin ifade edici dil becerileri arttıkça Zazacaya karşı olumlu tutumları da artmaktadır.

7. ÖNERİLER

Zazacanin giderek daha az konuşulduğunun ve çocukların da Zazaca öğrenme oranının düştüğünün toplum olarak herkes farkındadır. Ancak herkes birilerinin bunun için çabalamasını beklemektedir. Oysaki herkes kendi çocuğundan, eşinden, akrabalarından, yakın çevresinden yani kendi evinden başlamalıdır. “Ben bu dili, geçmişimi, kültürümü, atalarımın bana bıraktığı mirası kurtarmak için ne yapmalıyım?” demelidir. Çalışma sonucunda öğrencilerin ifade edici dil becerilerine bakıldığında elde edilen oranlar, Zazacanin geleceği için çok tehlikeli oranlardır. Çünkü değerlendirme yapılan öğrenciler geleceğin ebeveynlerini temsil etmektedir. Onların kurdukları ailelerde de Zazaca daha az konuşulacak ve eğer önlemler alınmazsa nesilden nesle dilin aktarımı giderek azalacaktır. Dili konuşan son kişinin vefatıyla da Zazaca tarihin tozlu sayfalarında yer alacaktır. Kökenini, atalarını araştırmak isteyenler karşılarında okuyunca anlamayacakları yazılı kâğıt parçalarından başka bir şey bulamayacaklardır.

Bazı aileler çocukları aynı anda iki dili öğrendikleri takdirde okula başladıklarında bir karmaşa yaşayacaklarını ve akademik başarılarının da düşeceğini düşünerek çocuklarının ana dillerini öğrenmelerini istemezler. Ancak yapılan araştırmalara göre iki dilli çocuklar akranlarına göre akademik olarak daha başarılıdır ve zihinsel becerileri daha üst düzeydedir. Ailelerin bu konularda bilinçlendirilmesi ve iki dilliliğin çocuğun zihinsel ve akademik başarısına yapacağı katkının ailelere anlatılması gerekmektedir.

Çalışma süresince öğrencilerle yapılan görüşmelerde dili önemseyen, evdeki tüm aile bireylerinin Zazaca konuştuğu, dilin günlük hayatta kendine yer bulduğu ailelerin çocuklarında hem alıcı dil hem de ifade edici dil becerilerinin oldukça yüksek bir seviyede olduğu görülmüştür. Ancak dile karşı olumsuz ya da umursamaz tavırlar içinde olan, Zazaca konuşmaktan her gün biraz daha uzaklaşan, günlük hayatında dile daha az yer veren ya da hiç vermeyen ailelerin çocuklarında ise alıcı dil ve ifade edici dil becerileri oldukça düşüktür. İki dilliliğe teşvik eden ya da baskın dilin konuşulmasını tercih edenler genellikle ebeveynlerdir. Ancak daha sonra bu iki dilliliği tek dilliliğe dönüştürenler çocuklardır (Fischer, 2013). Bu aileler çocuklarının iyiliklerini düşünerek onları baskın dili konuşmaya teşvik ederler. Öncelikle yapılması gereken dilin geçmişimizle ve atalarımızla kurduğumuz bağın taşıyıcısı ve kültürümüzü devam

ettirmenin mihenk taşı olduğunu ailelere hatırlatmak ve onlarda da bu duyguyu uyandırmaktır. Dili sadece evin içinde dört duvar arasına hapsetmek ve sosyal hayatta dile çok az yer vermek dilin yok olmasına bir adım daha yaklaşılmıştır. Zazacanın evin sınırlarının dışına çıkması gerekmektedir. Bu bazen bir Zazaca tiyatro gecesi, bazen bir dinleti ya da Zazaca bir konser olabilir. İnsanların ana dillerinde beraber keyif aldığı zamanlar dile olan bağlarını da güçlendirir.

Ana dilinden masallar, ninniler dinleyerek uyumayan, büyüklerinin dizine başını koyup saçı okşanarak ana dilinden masallar dinlemeyen, arkadaşlarıyla oyun oynarken ana dilini kullanmayan, ana dilinden şarkılar, türküler, tekerlemeler söylemeyen, ana diliyle fıkralar, anılar anlatıp gülmeyen, akrabalarıyla arkadaşlarıyla ana diliyle sohbet etmeyen, ana dilinde sevincini ifade etmeyen, kendi ana dilinde dualar okumayan, kendi ana dilinde duygularını ifade edemeyen çocuklar yani ana diliyle kurması gereken bağı kuramayan çocuklar için yetişkin olduklarında da dilin yok olması bir önem atfetmez. Çocuklarımızı daha dünyaya gözlerini açar açmaz ana dillerine maruz bırakmak, evde ve sosyal hayatlarında da dili kullanmaya teşvik etmek gerekir ve çocuklarımızın dili konuşması için her fırsatı değerlendirmemiz gerekir. Çocuklarımıza dinletebileceğimiz ninniler bestelenmeli, onlara okuyacağımız ya da kendilerinin okuyacağı onların gelişim düzeyine uygun masal ve hikâye kitapları yazılmalı, severek dinleyecekleri ve söyleyecekleri şarkılar ve izleyecekleri çizgi filmler yapılmalıdır.

Geleneksel metotlar yerine dijital öğretim materyalleri hazırlanmalıdır ve konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerini geliştirmek üzerine bu materyaller oluşturulmalıdır. Çocuklara ev, okul vb. bulundukları yer fark etmeksizin telefonlarına veya tabletlerine indirip kullanabilecekleri dijital öğretim materyalleri ve e-kitaplar hazırlanmalıdır. Çocuklar bu uygulamaları kullanırken basılı kaynaklara ihtiyaç duymazlar ve bu sayede çocuklar diledikleri yerden diledikleri kadar pratik yapabilirler. Bu uygulamaları kullanırken kaygı düzeyleri daha düşük olur, başarı hissiyatları arttıkça dili öğrenme istekleri de artar. Uygulamaların içeriğinde hem öğrenme bölümleri hem de çocukların öğrenme süreçlerini değerlendirmek amaçlı küçük sınav bölümleri olabilir (Basumatary ve Maity, 2024).

Okullarda açılan sosyal kulüplere yaşayan diller kulübünün eklenmesi ve kulüplerin program içeriğinde kullanılacak şiir, masal vb. işitsel ve görsel kaynakların

hazırlanarak öğretmenlere sunulması ve bu kulüplerinin öğretmenleriyle sürekli iletişim halinde olunması çocukların Zazaca ile olan bağlarını güçlendirir. Kulüplerdeki çalışmanın sağlıklı yürütülebilmesi için gönüllü öğretmenlerle çalışmak ve önce onları yapılan işin önemine inandırmak gerekir.

Zazaca konuşma becerilerini geliştirmek isteyen yetişkinler ve çocuklar için konuşma becerilerini ilerletebilmeleri için online konuşma platformları oluşturmalıdır. İçeriğinde hem dili öğrenmek için farklı temalar altında yazılı etkinlikler hem de diledikleri zaman Zazaca sohbet edebilecekleri bir eğitmen bulunmalıdır. Bu konuşmalar hem serbest bir konu hem de seçilen bir konu üzerinde olabilir. Konuşulmak istenen konu hakkında önce etkinlikler yapılarak hem kelime öğrenimi gerçekleştirilir hem de cümle içinde kullanımı görülebilir. Daha sonra da bu konu üzerinde eğitmenle konuşulabilir.

Ayrıca üniversite, halk eğitim ve belediye bünyesinde Zazaca konuşma kulüpleri açılmalıdır. Bu kulüpler aracılığıyla Zazaca konuşmak ve öğrenmek isteyen kişiler bir araya gelerek hem etnik kimliğe olan aidiyet duygularını arttırır hem de konuşma becerisi geliştikçe Zazaca konuşmadaki özgüvenleri artar.

KAYNAKÇA

- Albury, N. J. (2016). Defining Māori language revitalisation: A project in folk linguistics. *Journal of Sociolinguistics*, 20(3), 287-311.
- Ali, A. M. (2023). The effect of bilingualism on cognitive development in children review article. *Alustath Journal for Human and Social Sciences*, 62(4), 387-404.
- Akın, G. (2023). Ethnolinguistic Vitality of the Hemshin Language. Doctor of Philosophy in English Language Teaching, the Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University.
- Baker, C. (2001). Foundations of Biligual Education and Biligualism (3rd Ed.). Clevedon: Multilingual Matters.
- Bakırlı, Ö. C. (2008). İki dillilikte beyin ve zekâ. *Dil Dergisi*, (140), 32-42. https://doi.org/10.1501/Dilder_00000000092
- Basumatary, D., & Maity, R. (2024). Design, development and testing of BodoRao—A markerless augmented reality application for endangered language in primary education. *Journal of Computer Assisted Learning*, 1–15. <https://doi.org/10.1111/jcal.13056>
- Bezcioglu Göktolga, İ. (2016). Home language skills of the third-generation Turkish-Dutch bilingual children in the Netherlands. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 1-15.
- Bialystok, E., Craik, F. I., & Freedman, M. (2007). Bilingualism as a protection against the onset of symptoms of dementia. *Neuropsychologia*. C. 45, S. 2, s. 459-464.
- Brown, U. 2010. “Using identical resources to teach young and adult language learners.” In re-awakening languages, theory and practice in the revitalisation of Australia’s Indigenous Languages, edited by J. Hobson, K. Lowe, S. Poetsch, and M. Walsh, 162163. Sydney: Sydney University Press
- Buran, A. & Yüksel Çak B. (2012). Türkiye’de Diller ve Etnik Gruplar. Ankara: Akçağ Yayınları
- Chumbow, S. B. (Ed.). (2018). *Multilingualism and Bilingualism*. BoD—Books on Demand.
- Crystal, D. (2007). Dillerin Katli. (Çev.: Gökhan Cansız). İstanbul: Profil Yayınları
- Çağlayan, H. (2020). Türkiye toplumunda Zazaların sosyolojik ve demografik durumu. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(111), 145-159. ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.43958>
- Dağdeviren Kırmızı, G. (2020). Emotional and functional speaker attitudes towards Gagauz as an endangered language. *Bilig*(93), 203-222. <https://doi.org/10.12995/bilig.9309>
- Dağılma, İ. (2020). Modern Zaza edebiyatında şiir, hikâye ve roman türlerine dair tespit ve tahliller. *Bingöl Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 7-41.

- Doğan, H. (2017). İki dilli öğrencilerin Türkçe yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir araştırma [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dolgun (2012). Türkiye’de Zazaca nerelerde konuşuluyor? M. Varol (Dü) içinde, II. Uluslararası Zaza Tarihi ve Kültürü Sempozyumu. Ankara: Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- Ergin, M. (1997). Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Minnetoğlu Yayınları
- Efset (2024). CEFR A1 İngilizce seviyesi. <https://www.efset.org/tr/cefr/a1/> adresinden 13 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- Ertek, B. & Süverdem, F. B. (2020). İki dillilik ve iki kültürlülük: Göç, kimlik ve aidiyet. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*, 6(2), 183-207.
- Ethnologue (2024). How many languages are endangered? <https://www.ethnologue.com/insights/how-many-languages-endangered/> adresinden 13 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- Field, A. (2009). Logistic regression. *Discovering statistics using SPSS*, 264(1), 315.
- Fischer, S. R. (2013). Dilin tarihi. (Çev.: Muhtesim Güvenç). Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları
- Grenoble, L. A. & Whaley, L. J. (1999). Endangered languages, language loss and community response. Cambridge: Cambridge University Press.
- Grenoble, L. A. (2021). Why revitalize? In J. Olko & J. Sallabank (Eds.), *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide* (pp. 9–32). chapter, Cambridge: Cambridge University Press.
- Grin, F. ve Gazzola, M. (2013). Assessing efficiency and fairness in multilingual communication: Theory and application through indicators. In: Berthoud A-C, Grin F, Lüdi G, editors. *Exploring the Dynamics of Multilingualism*. Amsterdam: John Benjamins; pp. 365-386
- Grinevald, C. (2003). Speakers and documentation of endangered languages. In Peter K. Austin (ed.) *Language Documentation and Description*, vol 1. London: SOAS. pp. 52-72
- Gonzalez, W.H. (2021) Doing things with little money. In *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide* (pp. 7–82). part, Cambridge: Cambridge University Press.
- Göç ve İnsanı Yardım Vakfı (GİYAV) (2021). Türkiye’de Zazacanın konuşulduğu bölgelerde dilin kullanımı ve geleceğe dair öngörüler. <https://www.giyav.org.tr/icerik/detay/&c=goc-ve-insani-yardim-vakfi-giyav-gectigimiz-gunlerde-turkiyede-zazacanın-konusuldugu-bolgelerde-dilin-kullanimi-ve-gelecege-dair-ongoruler-baslikli-bir-rapor-yayimla> adresinden 22 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- Gül, F., & Soysal, B. (2009). Dil ve düşünce ilişkisi üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13, 65-76.

- Güntaş Aldatmaz, N. (2020). *Topluluk dillerinin kaybolması ve iletişim: Kırmancca (Zazaca) örneği* (Order No. 31156825). Available from ProQuest Dissertations & Theses Global. (3085790988). Retrieved from <https://www.proquest.com/dissertations-theses/topluluk-dillerinin-kaybolmasi-ve-iletisim/docview/3085790988/se-2>
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., & Tatham, R. L. (2013). *Multivariate Data Analysis*: Pearson Education Limited. *Upper Saddle River, New Jersey*.
- Haznedar, B. (2018). Türkiye’de Lazcanın mevcut durumu. Laz Enstitüsü: Yaşayan Lazca Projesi Laz dilinde anadili temelli çok dilli eğitimin geliştirilmesi (Referans: EuropeAid/136297/DD/ACT/TR). <https://www.lazenstitu.com/turkiyede-lazcanin-mevcut-durumu-2018-pdf-ekiyle/> adresinden 12 Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- Hoff, E. (2018). Bilingual development in children of immigrant families. *Child development perspectives*, 12(2), 80-86.
- İnan, K. & Dağdeviren Kırmızı, G. (2023). Being a young speaker of the Gagauz language in Post-Soviet Context. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(60), 379-397. <https://doi.org/10.21563/sutad.1405543>
- Juan-Garau, M., & Pérez-Vidal, C. (2001). Mixing and pragmatic parental strategies in early bilingual acquisition. *Journal of Child Language*, 28(1), 59–86. <https://doi.org/10.1017/s0305000900004591>
- Karabeyeser, A. (2011). Bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun önemi. I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu. Ankara: Bingöl Üniversitesi Yayınları
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Kavramlar, Teknikler ve İlkeler*, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaya, A. (2012). Tarihte Zazalar ve Zazaca. M. Varol (Dü) içinde, II. Uluslararası Zaza Tarihi ve Kültürü Sempozyumu. Ankara: Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- Kaytez, N. (2018). Bebeklik ve çocukluk döneminde gelişim. A. Güngör Aytar. (Dü.) içinde, *Gelişim Psikolojisi*. Ankara: Hedef Yayıncılık.
- Keskin, M. (2011). “Zazaca Üzerine Notlar”, Herkesin Bildiği Sır: Dersim (Derleyen: Şükrü Aslan). İstanbul: İletişim Yayınları
- Kesmez, A. (2015). İki dillilik, Zazaca-Türkçe iki dilli akademisyenlerde dil kullanımı ve tercihler. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 157-165.
- KONDA Araştırma (2019). Türkiye’de toplumsal cinsiyet raporu: Hayat Tarzları. <https://konda.com.tr/uploads/konda-toplumsalcinsiyetraporu-7d32c6633a652176d42c8d6564dc5344c17d0d58279b6f90abcf5fca8cf4d0b5.pdf> adresinden 22.Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- KONDA Araştırma (2022). Türkiye 100 kişi olsaydı. <https://interaktif.konda.com.tr/rapor/turkiye-100-kisi-olsa/1> adresinden 22.Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.

- Koşan, Y. (2015). Okul öncesi eğitimin iki dilli çocukların okula hazır bulunuşluklarına etkisinin incelenmesi, [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lahiri, D., Ardila, A., Dubey, S., Mukherjee, A., Chatterjee, K., & Ray, B. K. (2021). Effect of bilingualism on aphasia recovery. *Aphasiology*, 35(8), 1103-1124.
- Leonard, W. Y. (2023). Refusing “endangered languages” narratives. *Daedalus*. 152 (3): 69–83. doi: https://doi.org/10.1162/daed_a_02018
- Maffi, L (2002). Endangered languages, endangered knowledge. *International Social Science* (54-173):385-393.
- Malumatfuruş (2023). Türkçe konuşmayanların cezalandırılmasını öneren 1938 yılından kanun teklifi. <https://www.malumatfurus.org/turkce-konusmayanlara-ceza/> adresinden 22.Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.
- McLaughlin, S. (1998). Introduction to language development. San Diego: Singular Pub.
- Mengü, G. (2020). Afrika’da tehlike altında olan dilleri koruma ve yaşatmaya yönelik mobil uygulama önerileri. *AHBV Akdeniz Havzası ve Afrika Medeniyetleri Dergisi*, 2(2),112-121.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) (2006). İlköğretim Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (6, 7, 8. sınıflar) Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Mura, P., Namrova, G., & Santulli, F. (2024). Language attitudes and endangered languages: a pilot study on the Kalmyk language. *Russian Linguistics*, 48(1), 21.
- Norris, M. J. (2004). From generation to generation: Survival and maintenance of Canada's Aboriginal languages, within families, communities and cities. *TESL Canada Journal*, 1-16.
- Norris, M. J. (2006). Aboriginal languages in Canada: Trends and perspectives on maintenance and revitalization. *Aboriginal Policy Research Consortium International (APRCi)*. 122. <https://ir.lib.uwo.ca/aprci/122>
- Perangin-Angin, D. M. & Dewi, N. (2020) An ecolinguistic analysis of folksongs in endangered Pagu language. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics*, 17 (5). pp. 171-187. ISSN 1336-782X
- Poshka, A. (2023). UNESCO’s Atlas on Endangered Languages and the Local Context. *SEEU Review, Sciendo*, vol. 16 no. 2, pp. 80-86. <https://doi.org/10.2478/seeur-2021-0021>
- Quynh, N. T., Hang, D. T., & Hue, B. L. (2023). Endangered languages in Vietnam: a case study of the Arem language. *JSEALS*, 79.
- Rawest Araştırma Şirketi, (2020). Ebeveyn ve Çocuk Arasında Ana Dilin Durumu. <https://rawest.com.tr/ebeveyn-ve-cocuk-arasinda-ana-dilin-durumu/> adresinden 22.Aralık 2024 tarihinde alınmıştır.

- Sallabank, J. (2013). Can majority support save an endangered language? A case study of language attitudes in Guernsey. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 34(4), 332–347. <https://doi.org/10.1080/01434632.2013.794808>
- Sallabank, J. (2013). *Attitudes to endangered languages: Identities and policies*. Cambridge University Press.
- Sirén, U. (1991). Minority Language Transmission in Early Childhood. Parental intention and language use. Unpublished doctoral dissertation, Stockholm University, Institute of International Education.
- Squillaci M. O. (2021). An introspective analysis of one year of revitalization activities: The Greko community of practice. In *Revitalizing Endangered Languages: A Practical Guide* (pp. 102–103). Cambridge: Cambridge University Press.
- Söylemez, İ. (2011). Geçmişten günümüze Zazaca dergiler: kronoloji, sorunlar ve çözümler. I. Uluslararası Zaza Dili Sempozyumu. Ankara: Bingöl Üniversitesi Yayınları
- Temel, F., Kaynak Ekici, B., & İmir, H. (2018). Dil Gelişimi. N. Aral , & F. Temel (Dü) içinde, *Çocuk Gelişimi*. Ankara: Hedef Yayıncılık
- Thomason, S. G. (2015). *Endangered languages*. Cambridge University Press
- Tulloch, S. (2004). Inuit youth: The future of Inuktitut. *11-15 August 2004 The Arctic Institute of North America University of Calgary Calgary, Alberta, Canada*, 11, 285.
- Tunçel, H. (2000). Türkiye’de ismi değiştirilen köyler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 23-34.
- Turan, F. ve Topçu, Z. (2019). İletişim ve Dil Gelişimi. N. Baysal Metin (Dü.) içinde *Doğum Öncesinden Ergenliğe Çocuk Gelişimi*. Ankara: Pegem Akademi
- UNESCO (2003). “Language vitality and endangerment”. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000183699> (Date of retrieval: September 1, 2024).
- UNESCO (2010). “Atlas of the world’s languages in danger”. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187026> (Date of retrieval: September 1, 2024).
- Varol, M. (2015). Cumhuriyetten günümüze Zazaca'nın eğitim faaliyetleri içerisindeki durumu. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/3 Winter 2015, p. 1069-1078 DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7841> ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY
- Yanıkdağ, T. (2021). Türkiye’de romanlar ve alt kimlik grupları: Etno-dilsel farklılıkların kimliğe yansımaları. *Roman Dili ve Kültürü Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 57-76.

EKLER

Ek1: Zazaca Kişisel Bilgi Formu ve Zazaca Öğrenci Tutum Formu

ZAZACA OĞRENCİ TUTUM ÖLÇEĞİ FORMU VE KİŞİSEL BİLGİ FORMU	
Değerli öğrencilerimiz, Bu anket formu Zazaca ve Zazaca öğrenimiyle ilgili hem sizin hem yakın çevrenizin günlük hayattaki tutumlarını değerlendirmek ve yaşadığımız yerin, sosyo-ekonomik durumunuzun, anne-babanızın eğitim düzeyinin ve mesleğinin Zazaca konuşmaya etkisini tespit etmek amacıyla yapılmaktadır. Ankette bazı önermeler yer almakta ve bu önermelere göre tutumlarınızı belirtmeniz istenmektedir. Araştırmamızın amacına ulaşması sizin vereceğiniz doğru cevaplara bağlıdır. Anketimizi doğru yanıtlayarak çalışmamıza sunacağınız katkı için teşekkür ederiz.	
Dr. Öğr. Ü. Ayetullah Karabeyeser karabeyeser@gmail.com	Naime Alcu alcunaime@gmail.com
Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Zaza Dili ve Edebiyatı 05535326108	

1. Cinsiyet:

1. Kadın 2. Erkek

2. Nerede Yaşıyorsunuz?

1. Köyde
2. Şehir merkezinde
3. Hem köyde hem şehir merkezinde

3. Evde Zazacayı kimler konuşuyor?

1. Sadece Annem
2. Sadece Babam
3. Sadece Annem-Babam
4. Sadece Dedem
5. Sadece Nenem
6. Sadece Nenem-Dedem
7. Annem-Babam- Nenem- Dedem
8. Annem-Babam- Abim-Ablam
9. Annem-Babam- Nenem- Dedem- Abim- Ablam
10. Bütün aile
11. Hiç kimse

4. Annenizin eğitim durumu nedir?

1. Okuma yazması yok.
2. Okur-yazar
3. İlkokul
4. Ortaokul
5. Lise
6. Üniversite
7. Lisansüstü (Yüksek Lisans- Doktora)

5. Babanızın eğitim durumu nedir?

1. Okuma yazması yok.
2. Okur-yazar
3. İlkokul
4. Ortaokul
5. Lise
6. Üniversite
7. Lisansüstü (Yüksek Lisans- Doktora)

6. Ailenizin aylık geliri

1. Ailemin düzenli bir geliri yok.
2. 11.402 TL altı
3. 11.402- 17.000 TL arası
4. 17.001- 22.000 TL arası
5. 22.001- 27.000 TL arası
6. 27.001- 32.000 TL arası
7. 32.001 TL ve üstü

7. Ailenizi nasıl tanımlarsınız?

1. Çekirdek aile
2. Geniş aile
3. Anne- baba ayrı yaşıyor

8. Annenizin mesleği nedir?
.....

9. Babanızın mesleği nedir?

Değerli ailelerimiz, Zazacaya yönelik tutumlarınızı belirten önermeleri aşağıdaki ölçeği kullanarak değerlendiriniz.						
		Tamamen katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1.	Zazaca öğrenmek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
2.	Zazaca öğrenmek ve konuşmak benim için bir şey ifade etmiyor.	1	2	3	4	5
3.	Zazaca konuşmak bana iyi hissettirir.	1	2	3	4	5
4.	Zazaca konuşmaktan kaçınırım.	1	2	3	4	5
5.	Evde ailecek Zazaca konuşmuyoruz ve Zazaca konuşmayı önemsemiyoruz.	1	2	3	4	5
6.	Günlük hayatımda arkadaşlarımla ve akrabalarımla bir araya geldiğimizde Zazaca konuşmayı tercih ederiz.	1	2	3	4	5
7.	Ailecek evde Zazaca konuşmayı tercih ederiz.	1	2	3	4	5
8.	Zazaca konuşmanın bana katkı sağlayacağına inanmıyorum.	1	2	3	4	5
9.	Zazaca basılı, işitsel ve görsel materyallerin artırılması Zazaca öğrenmemize katkı sağlar.	1	2	3	4	5
10.	Okulda çocuğumun Zazaca dersinin olmasını isterim.	1	2	3	4	5
11.	Zazaca öğrenmek kültürel mirasımızın gelecek nesillere aktarımını sağlar.	1	2	3	4	5
12.	Zazacayı günlük hayatımda kullanırken zorlanıyorum.	1	2	3	4	5
13.	Zazaca öğrenmeye ve konuşmaya istekliyim.	1	2	3	4	5
14.	Çocuğumu Zazaca öğrenme konusunda teşvik ederim.	1	2	3	4	5
15.	Zazacayı geliştirmek için her fırsatı değerlendiririm.	1	2	3	4	5
16.	Arkadaşlarımla ve yakın çevremle Zazaca konuşmaktan zevk alırım.	1	2	3	4	5
17.	Zazacanın yok olması benim için bir şey ifade etmiyor.	1	2	3	4	5
18.	Eşimle kendi aramızda Zazaca konuşmamıza rağmen çocuklarımızla Türkçe konuşmayı tercih ederiz.	1	2	3	4	5
19.	Zazaca öğrenmek ve konuşmak bana karmaşık geliyor.	1	2	3	4	5
20.	Günlük hayatta hiçbir şekilde Zazacaya maruz kalmıyorum.	1	2	3	4	5

Ek2: Zazaca Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği

ZAZACA ALICI DİL VE İFADE EDİCİ DİL DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

	Kazanımlar	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
1.	Introduce himself simply and use basic greetings. Kendini tanıtır ve basit selamlaşma ifadelerini kullanır.	1	2	3	4	5
2.	Tell where he and others are from and give a basic description of his city. Kendisinin veya bir başkasının nereli olduğunu söyler ve yaşadığı şehir ve oturduğu yer ile ilgili temel bilgileri verir.	1	2	3	4	5
3.	Talk simply about family and colleagues, describing their appearance and personalities. Ailesi ve arkadaşları ile ilgili temel düzeyde konuşur ve onların fiziksel görünüşlerini ve kişisel özelliklerini tanımlar.	1	2	3	4	5
4.	Discuss clothing at a basic level and ask salesclerks simple questions about it. Kıyafetler konusunda temel düzeyde konuşur ve bir dükkânda bir ürünün fiyatını sorar ve o ürünle ilgili konuşur.	1	2	3	4	5
5.	Talk about favorite foods and make simple orders for take-out food. Favori yiyecekleri hakkında konuşur ve yemek satın alırken basit siparişler verir.	1	2	3	4	5
6.	Talk about daily activities and arrange meetings with friends and colleagues. Günlük aktiviteler ile ilgili konuşur ve arkadaşlarıyla etkinlikler ve toplantılar düzenler.	1	2	3	4	5
7.	Describe current weather conditions and suggest activities according to the weather forecast. Hava durumu ile ilgili bilgi verir ve hava durumuna göre etkinlik önerileri verir.	1	2	3	4	5
8.	Talk in general terms about his health and describe common medical symptoms to a doctor. Genel olarak sağlık hakkında konuşur ve yaşadığı bir sağlık sorununu doktora açıklar.	1	2	3	4	5
9.	Describe the location of his home and give simple directions. Evini tarif eder ve basit yönergeler verir.	1	2	3	4	5
10.	Talk about his hobbies and interests and makes plans for fun activities with friends or colleagues. Hobileri ve ilgileri hakkında konuşur ve arkadaşlarıyla eğlenceli aktiviteler planlar.	1	2	3	4	5
11.	Describe what people do and answer the questions about jobs. İnsanların ne iş yaptıklarını tanımlar ve meslekler ilgili sorulara cevap verir.	1	2	3	4	5
12.	Discuss common products, make basic purchases, and return faulty items. Hizmetin niteliği veya ürünlerin miktar ve fiyatları ile ilgili sorular sorar, karşılaştırma yapar. Bir ürünü satın alır veya kusurlu ürünü iade eder.	1	2	3	4	5

Ek3: Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği Değerlendirme Ölçütleri

İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği

Puan	Yüzdelik	Kategori	Değerlendirme Ölçütü
5 (51-60 puan arası)	%85- 100	Çok İyi	Sorulan sorulara istenilen şekilde akıcı bir şekilde cevap verir ve uygun kelime ve dilbilgisi yapısını kullanır.
4 (42-50 puan arası)	%70- 84	İyi	Biraz destekle sorulan sorulara cevap verir. Kelime ve dilbilgisi yapılarında çok küçük hatalar yapar.
3 (30- 41 puan arası)	%50- 69	Orta	Soruların cevaplanması sırasında sık sık desteklenmesi gerekir. Konu ile ilgili basit kelimeleri ve dilbilgisi yapılarını kullanır.
2 (18-29 puan arası)	%30- 49	Kötü	Konuşurken sık sık duraksar ve fikirlerini birbirleriyle ilişkilendirirken bazı zorluklar yaşar. Çok sınırlı kelime bilgisi vardır ve dilbilgisi kurallarını uygulamada pek başarılı değildir.
1 (12-17 puan arası)	%10- 29	Çok Kötü	Tek bir kelime bile üretemez.

Alıcı Dil Değerlendirme Ölçeği

Puan	Yüzdelik	Kategori	Değerlendirme Ölçütü
5 (51-60 puan arası)	%85- 100	Çok İyi	Bütün soruları ve yönergeleri anlar.
4 (42-50 puan arası)	%70- 84	İyi	Soruların ve yönergelerin büyük bir çoğunluğunu anlar.
3 (30- 41 puan arası)	%50- 69	Orta	Soruları ve yönergeleri anlamakta bazen zorluklar yaşar.
2 (18-29 puan arası)	%30- 49	Kötü	Soruları ve yönergeleri anlamakta çoğunlukla zorluklar yaşar.
1 (12-17 puan arası)	%10- 29	Çok Kötü	Soruları ve yönergeleri anlamaz.

Ek4: Alıcı Dil ve İfade Edici Dil Değerlendirme Ölçeği Olası Soru ve Cevaplar

	Kazanımlar	Olası Soru ve Cevaplar
1.	Introduce himself simply and use basic greetings. Kendini tanıtır ve basit selamlaşma ifadelerini kullanır.	-Nameyê to çita yo? Nameye mı Ayşe ya. -Tı senina?/ Tı senin? Ez hol a. Tı senina? Ez zi hol a. - Tı çend serre yi Ahmet? Ez duyese serre yo. -Name ye mektebe to çita yo? Name mektebe mı -Tı sunî çendın dı wanena? Ez sunî heştın dı wanena. - Merheba/ Xatire bo/ Oğur bo/ Ez pe şınasnayîşe tu keyfweş biyo/ Ez zi biya şa/ Bımanen weşi dı/ Sersıbaye- Nımrocê- Şanê- Şewa to weş bo/
2.	Tell where he and others are from and give a basic description of his city. Kendisinin veya bir başkasının nereli olduğunu söyler ve yaşadığı şehir ve oturduğu yer ile ilgili temel bilgileri verir.	-Tı çara yi? / Tı çara ya? Ez Çolig ra ya. Tı kamcara ya? Ez zi Xarpet ray a. - Hevalê/ Embazê tu çara yo? Embazê mı Erzingan ray o. - Dewê şıma kumye wa? Dewe ma Kemalun ser a. - Keyê şıma ho çad? Keyê ma ho dew id. - Dewê şıma senina? Dewema zaf pilniya. Hewaye dez zaf wenik o. Şiyes heb bani esti. Amnani zaf dewij esti dewid. Wext zımuştan yeni, dewij şini bacar. Dewe ma zaf rında. Ma pör pã yeni yo ca û beni şa. Dewe ma zerguna û zaf dari esti. Ma zebzi nani ru. Ma merdumani xu ziyaret kenî. Çolig yo welat o qic o. - Welate xudi tı kamca tawsiye kena ma bigêr?
3.	Talk simply about family and colleagues, describing their appearance and personalities. Ailesi ve arkadaşları ile ilgili temel düzeyde konuşur ve onların fiziksel görünüşlerini ve kişisel özelliklerini tanımlar.	-Name ye dadi û babiyê to çita yo? Nameyê dadımı Ayşe ya û nameyê babiyê mı Ahmet. - Çend heb birê tu û wayê tu esti? De heb way mı û yo heb birê mı esti. - Name yın çita yo? Name birün mı Ehmed û Enes u. Name wayê mı Necla ya. -Lacê waya mı mı yo. (Warza) Keynaya birayâ mı mı ya. (Bırarkeyna) Waya dadiya mı mı ya. (Xala) Birayê babiyê mı mı yo. (Apê) Lacê birayâ mı mı yo. (Bırarza) Keynaya waya mı mı ya. (Warkeyna) Waya babiyê mı mı ya. (Ema) Birayê dadiya mı mı yo. (Xal)

		Keynaya ema mi.....mu ya. (Emkeyna) Lacê xalanê mi mi yo. (Xalza) Keynaya apê mi mu ya. (Dedkeyna) Keynaya xalanê mi mu ya. (Xalkeyna) Lacê apê mi mi yo. (Deza) Lacê ema mi.....mi ya. (Emza) - Wayê tu şexsîd munena kum? Waye mi munena dadiyê mi. Gajik ya zerd u derg u. Riya zi gilor u. Fek u purnike ya zi qijkek i. Çimyazi aşil/ kesk i. Waye mi zaf mehkul a u mekteb id zaf cahat a.
4.	Discuss clothing at a basic level and ask salesclerks simple questions about it. Kıyafetler konusunda temel düzeyde konuşur ve bir dükkânda bir ürünün fiyatını sorar ve o ürünle ilgili konuşur.	- Zımistani dı ma çıta dani xura? Zımistani dı ma botan keno xu payi, ma lepik keni xu destu, ma atqi keni xu mil, ma kelaw dun xu sar, ma kincani qalınan dani xura. - Cini çıta dani xura? Fistun, laçık, çit, eteg, puç.... - Camêrd çıta dani xura? Şapik, ışığ, taxime kincan (katlıx)....
5.	Talk about favorite foods and make simple orders for take-out food. Favori yiyecekleri hakkında konuşur ve yemek satın alırken basit siparişler verir.	-Wexteg şıma şı bazar, şıma kamci feki û zerzewat geni? Ma zerzewatra fıringi, isot, balicana siya, piyanz û sir, fekiyanra zi sa, purteqal û henar geni. -Tı arayid ı çıta wena? Ez arayı dı şit, zeytun, penir û engemin wena. _Kamci wêr qe bedenê ma hol i? Engemin, aqit, mast, sa, şit..... _Tı kamci feki ra zaf heskena? Ez zi say ra zaf hes kena. (Sa, mura, xox, mişmiş, engur, tuy, salinc....) -Tı kamci wer ra zaf heskeni? Ez germ/ xoşaw/zerwet/ mastuwa/qawırma/ kufte/ keşk/ serina pel/ keldoş ra heskena. -Şıma çıta weni? Ma dı hêb döner wazeni? - Şıma çıta şımemi? Ma dı hêbi kolayan wazeni. - Bayd nun şıma şiri weni? Ma şiri niwazeni. -Wêr ma çendek tepişen o? Neway kağıt.
6.	Talk about daily activities and arrange meetings with friends and colleagues. Günlük aktiviteler ile ilgili konuşur ve arkadaşlarıyla etkinlikler ve toplantılar düzenler.	- Ez her roc saet hot id wirzen wu. - Ez destanê xu u riye xu şuwena. - Ez arayı kena. - Ez dınadane xu fırci kena. - Ez pore xu şane kena. - Ez cilane pakan dana xu ra. - Ez şıma mekteb. - Mekteb dı ma ders geni u kitab u waneni. - Nımroc ez u hevalani mı ma pa şini nan weni. - Het şuni ez şıma keye xu. - Ma por pâ şum weni. - Ez şıma wadê xu u ders xebitiyena. - Ez u brê xu her roc yo saet ma kitab waneni.

7.	Describe current weather conditions and suggest activities according to the weather forecast. Hava durumu ile ilgili bilgi verir ve hava durumuna göre etkinlik önerileri verir.	- Wesari d hewa senin o? Wesari d hewa beno nerm, vor heliyena. - Amnani d hewa senin o? Hewa germ o. - Payizi d hewa senin o? Payizid d hewa beno wenik, horin and varu varen/ şili varena. - Zimistani d hewa senin o? Zimistani d hewa tor serdo û vor varena. Her ca cemed geno û beno puk. - Wext amnani hewa bî germ. Tî eşkeni çita biker? Tî eşkeni asnaw biker pe hevalani xu. - Çolig id er hewa senin? Hewa tija. Hewa horin o. Şili varena/Varun vareno. Torg varena. Vor varena. Hewa mijin o. Hewa puk o. Rey gurena.
8.	Talk in general terms about his health and describe common medical symptoms to a doctor. Genel olarak sağlık hakkında konuşur ve yaşadığı bir sağlık sorununu doktora açıklar.	- Ma qey weşîye xu se biker? Ma spor biker. Ma wer ra ver û pay destanê xu bişu. Ma dindanê xu her roc firça biker. Ma xu serd ra germ ra bî paw. - Nêweşxane dî kam nêweşan muayene keno? Toxtor - Nêweşxane dî kam xebitîyeni? Hem toxtor hem zî hemşîreyî xebitîyeni. - Tî çira bî nîweş? Ez zaf min vor id mend a u mî awa serdîn werda. - Çite tu dejen? Ez quxena, sarê mî u qirke mî dejenî, adir mî vejeno, tew mî gena. Ez nişkêna xu ser bîvîni, taqet mud nîmuneno. - Tî seni bî weş? Mî goştariye doxtor kerd u ez kiye d menda mî isterehat kerd û mî ilaj werd.
9.	Describe the location of his home and give simple directions. Evini tarif eder ve basit yönergeler verir.	- Keyê şîma ho çad? Keyê ma ho dew id. - Name dewê şîma çita ya? Namê dew e ma Kemalun. - Kemalun ho çad? Ho kîştê Dareyeni d. - Keyê şîma ho çad o? Keyê ma ho Mehlaya Mirzon dî. - Yo keye şîma nizunse tî seni tarif keni? Beşyol dî hêt raşt ser Gul Taxsi zî bîvêr. Nîzde hirse metnî ling şu. Tî Cumîyê Hacı Hasip vînen. O goşî ra hêt çep ser cord tadi. Uja ra zî gorê punse metnî ling şor. Het çep ser yew buno dî qat u pemî tî vînenî. Qat sêr buni maw. -Mehlaya Mirzon dî kamci çayî estî? Mehlaya ma dî mekteb, camî, fırîn, eczaxane, parka qıcan u market estî. Mahleyema bunek duri merkeze şarîstani ra.

		- Nizdi ye bani şıma fırın esta? Ver banıma ra hêt dest raşt ser bitadi. Gore punças metrı ling şu. Tı ujadı yo eczaxane vineni. Kışte eczaxane dı yo fırın esta.
10.	Talk about his hobbies and interests and makes plans for fun activities with friends or colleagues. Hobileri ve ilgileri hakkında konuşur ve arkadaşlarıyla eğlenceli aktiviteler planlar.	- Wext tu serbesti dı tı kayıla se biker? Ez wendiş ra heskena. Ez qayıla pe hevalani xu şî sinema. Ez ders xebitiyena. Ez kayıla asnaw biker. Ez kayıla saz bîceni. Ez u hevalani roc i bazar basketbol kaykeni. - Sıwa tı seken, gurê tu est? Gure mı çinu. Ez ha kiye da. - Ma şî piknik tı yeni? Zaf hol beno. Ma ven hevalun xu porın hine beno şeni. - Ino fikir tu zaf weşo.
11.	Describe what people do and answer the questions about jobs. İnsanların ne iş yaptıklarını tanımlar ve meslekler ilgili sorulara cevap verir.	- Tı çı kar keni? / Tı çı gurı keni? Ez talebe wa. / Ez wendekar a. - Babê tu çı kar keno? Babê mı toxtor o. - Babê tu kamca dı şuxulyeno/ xebitiyeno? Babê mı neweşxane dı xebitiyeno. -Toxtor neweşxane dı çı gure keno? Toxtor unenu neweşu û yı nîr darun nîsenu.
12.	Discuss common products, make basic purchases, and return faulty items. Hizmetin niteliği veya ürünlerin miktar ve fiyatları ile ilgili sorular sorar, karşılaştırma yapar. Bir ürünü satın alır veya kusurlu ürünü iade eder.	- Şıma xer ome. Şıma ri çıta lazım o? Ez xur yo cite botu gena. -Kamci reng tı wazena u çend numare tı kena xu pay? Boti mı wa siyaw u hîrs heşt numarı kena xu pay. -In bot çendek i? Se u heştay i kağit. - Zaf vay i. Bîne biya war. Wa se u hotay îw. - Mı in bot xur girot i vizêr. Mı berd keye u kerd xu pay mir tenği. Yone nomare gurd çini? Esti. Ma cad ba. In bot tır bî? - Gore lngani mı.

Ek 5: Bingöl Valiliği ve Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğü İzin Yazıları

Tarih ve Sayısı: 02.05.2023-106136

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : E-79879538-044-106136
Konu : Anket Çalışması

02.05.2023

BİNGÖL VALİLİĞİNE
(İl Milli Eğitim Müdürlüğü)

Üniversitemiz Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürlüğü'nün Anket Çalışması talebi hakkındaki 28.04.2023 tarih ve E.105834 sayılı yazısı ekte sunulmuş olup, uygun görüldüğü takdirde gerekli izinlerin verilmesi hususunda;

Bilgilerini ve gereğini arz ederim.

Prof. Dr. İbrahim ÇAPAK
Rektör

EK :
Yazı Örneği (10 sayfa)

9778
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ
12.05.2023
VALİ A.

Belge Doğrulama Kodu :BSABCBZJCC Pin Kodu :17182 Belge Takip Adresi :
<https://turkiye.gov.tr/ebd?ek=5375&ed=BSABCBZJCC&es=106136>
Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyubi Mah. Üniversite Cad.
No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE Bilgi için: Fatma Kuyu
Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20 Unvanı: Bilgisayar İşletmeni
e-Posta:genelskrtrlik@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr
Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88295679-302.01.08-105834
Konu : Etik Kurul İzni Hk.

28.04.2023

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Rektörlük Yazı İşleri Müdürlüğü)

Enstitümüz Zaza Dili ve Edebiyatı anabilim dalı tezli yüksek lisans öğrencisi Naime ALCU'nun "Ortaöğretim Öğrencilerinin Zazaca Konuşma Becerilerinin İncelenmesi: Kır-Kent Karşılaştırması Bingöl Örneği" adlı yüksek lisans tezi için ekte yer alan anket formu, etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir. Bingöl Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Raporu yazımız ekinde sunulmuş olup, anket çalışması için Bingöl İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinlerin alınabilmesi hususunda;

Gereğini arz ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA
Enstitü Müdürü

EK :

- 1- Etik Kurulu Uygundur Yazısı (1 Sayfa)
- 2- Danışman Dilekçesi (1 Sayfa)
- 3- Anket (6 Sayfa)

Bu belge, görsel olarak kontrol edilmiştir.

Belge Doğrulama Kodu *BS9BCDPYR4*

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/bingol-universitesi-cbys>

Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-i Eyyübi Mah. Üniversite Cad.

No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE

Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20

e-Posta:basinyayin@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr

Kep Adresi: bingoluniversitesi@h801.kep.tr

Bilgi için: Hacı Ali Ekmekçi

Unvanı: Şef

Ek6: Etik Kurul İzin Yazıları

Evrak Tarih ve Sayısı: 29.03.2023-E.102712

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
Yaşayan Diller Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : E-88295679-302.08.01-102712
Konu : Etik Kurul İzni

29.03.2023

REKTÖRLÜK MAKAMINA
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu)

Danışmanlığını Dr. Öğr. Üyesi Ayetullah KARABEYESER'in yaptığı Zaza Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisans Anabilim Dalı öğrencisi Naime ALCU'nun tezi için ekteki anket çalışmasına etik kurul izni verilmesi ile ilgili Danışmanın talep yazısı yazımız ekinde sunulmuştur.

Gereğini arz ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Abdullah BEDEVA
Enstitü Müdürü

EK :
Dilekçe ve Anket (6 Sayfa)

Belge Doğrulama Kodu : *BS4BASMVC4*

Bu belge, elektronik ortamda imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/bingol-universitesi-ebys>

Adres: Bingöl Üniversitesi Rektörlüğü Selahaddin-ı Eyyûbi Mah. Üniversite Cad.

No:1 BİNGÖL/TÜRKİYE

Telefon:0426 216 00 12-13-14-15 Faks:0426 215 10 20

e-Posta:businyayim@bingol.edu.tr Elektronik Ağ:www.bingol.edu.tr

Kep Adresi: bingoluniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Hacı Ali Ekmekçi

Unvanı: Şef

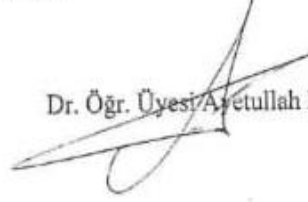

T.C
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Zaza Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı bünyesinde ve danışmanlığında yürütülen “Ortaöğretim Öğrencilerinin Zazaca Konuşma Becerilerinin İncelenmesi: Kır-Kent Karşılaştırması Bingöl Örneği” adlı yüksek lisans tezi için ekte yer alan anket formu ile veri toplanması planlanmaktadır. Söz konusu anket formunda yer alan sorular, bireylerin alıcı dil-ifade edici dil çerçevesinde Zazacaya ilişkin tutumlarını ölçmeyi hedeflemektedir. Araştırma için elde edilecek olan veriler sadece bu çalışmada kullanılacak olup bilimsel ahlaka uygun olarak gizlilik içerisinde değerlendirilecektir. Söz konusu anket formunun etik olarak uygunluğunun Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurul Başkanlığı’na değerlendirilmesi hususunda;

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 19.01.2023

Dr. Öğr. Üyesi / Ahmetullah KARABEYESER

Adres: Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü 02-13 Merkez/Bingöl

Tel: (0543) 552 3007

Ek: Anket Formu

T.C.
BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve
Yayın Etiği Kurulu

Sayı :33117789/044/103351
Konu :Etik Kurul İzni

28.04.2023

ENSTİTÜLERE
(YAŞAYAN DİLLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ)

Yaşayan Diller Enstitüsü tarafınızdan Kurulumuza sunulan "Ortaöğretim Öğrencilerinin Zazaca Konuşma Becerilerinin İncelenmesi: Kır-Kent Karşılaştırması Bingöl Örneği" isimli araştırma Kurulumuz tarafından etik yönden değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda; söz konusu anket çalışmasının Üniversitemiz Etik Kurul Yönergesi ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmiş ve araştırma etiği açısından "UYGUN OLDUĞUNA" oy birliği ile karar verilmiştir.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Mustafa AGÂH
Kurul Başkanı

e-imzalıdır
Prof. Dr. Ersin ERKAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hamza ALTIN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Hikmet TAN
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Nusrettin BOLELLİ
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Sait PATİR
Üye

e-imzalıdır
Prof. Dr. Yaşar BAŞ
Üye

e-imzalıdır
Arş. Gör. Fatma GÖRGÜLÜ
Raportör

EK :
İlgi Yazı (8 Sayfa)

04.04.2023 Kur.Bşk

: Prof. Dr. M.AGÂH